

ANTANO BARANAUSKO ASMENINĖ BIBLIOTEKA

Inga Liepaite |

Vilniaus universiteto Knogytyros ir
dokumentotyros institutas,
Vilniaus universiteto biblioteka
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: inga.liepaite@mb.vu.lt

Antanas Verbickas |

Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko
memorialinis muziejus
A. Vienuolio g. 2, LT-29147 Anykščiai, Lietuva
El. paštas: antanasver@gmail.com

Lietuvos poeto, kalbininko, matematiko, vertėjo ir Seinų vyskupo Antano Baranausko asmeninė biblioteka ligi šiol nebuvo specialus humanitarinių ir socialinių mokslų atstovų tyrimų objektas. Šiuo tyrimu pirmiausia siekta suregistruoti visas šiandien žinomas išlikusias A. Baranausko bibliotekai priklausiusias knygas, išsklaidytas skirtingose Lietuvos atminties institucijose ir privačiose kolekcijose. Remiantis vyskupui priklausiusiomis ir jo paties kitiems asmenims dedikuotomis knygomis, sutelktų nepublikuotų ir publikuotų šaltinių ir literatūros teikiamomis galimybėmis, straipsnyje atskleidžiamas A. Baranausko santykis su knyga nuo jaunystės dienų iki vyskupavimo metų, apibūdinami jo bibliotekos komplektavimo būdai ir šaltiniai, dydis, pobūdis ir sudėtis, išryškinami bibliotekos ir knygos kultūros ypatumai, aptariamas bibliotekos likimas. Be kitko, dvasininko bibliotekos tyrimo atodangos leido atskleisti ir mažiau žinomą jo biografijos pusę. Tam tikrose gyvenimo stotelėse A. Baranauskui knyga atliko savaip svarbų vaidmenį, nulėmusį ir jo bibliotekos pobūdį. Tai parankinis poeto, kalbininko, matematiko, dėstytojo ir kunigo kūrinys, pradėtas kryptingai formuoti dar raštininko amato siekiančio jaunuolio ir baigtas jau Seinų vyskupu tituluoto brandaus amžiaus dvasininko.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: *Antanas Baranauskas, asmeninė biblioteka, autografuotos knygos, dedikuotos knygos, Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus, Antanas Vienuolis-Žukauskas, Varnių kunigų seminarija, Kauno žemaičių kunigų seminarija, Seinų kunigų seminarija.*

Poetas, kalbininkas, matematikas, vertėjas ir Seinų vyskupas Antanas Baranauskas (1835–1902) neabejotinai iškyla greta didžiausių XIX amžiaus Lietuvos asmenybių. Nesuklydo Antanas Vienuolis-Žukauskas (1882–1957) savo senelio Jono Baranausko (1828–1904) brolių pavadindamas *devynių gabumų žmogumi*². A. Baranausko plunksnai priklauso kelios dešimtys poezijos kūrinių, tyrinėjimai lituanistikos ir matematikos srityse bei giesmių ir Šventojo Rašto vertimai į lietuvių kalbą. Įvairialypis A. Baranausko rankraštinis ir spausdintinis palikimas teikė ir vis dar tebetiekia pagrindą humanitarinių ir socialinių bei tikslųjų mokslų atstovų visapusiams tyrimams rasti. Pasitikdami vyskupo 180-ąsias gimimo metines, dar 2014 metų pabaigoje Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus (toliau – VŽM) Anykščiuose muziejininkai į dienos šviesą iškėlė daugiau nei tris dešimtis išlikusių ir šioje institucijoje saugomų kadaise Baranauskų šeimai priklausiusių knygy, datuojamų XVI a. pabaiga–XX a. pradžia ir paženklintų paties poeto bei jo artimųjų autografais. Šios knygos negalėjo likti nepastebėtos knygotyriminkų. Jų akiratyje Seinų vyskupo asmeninė biblioteka iki šiol nebuvo atsidūrusi. Apie A. Baranauską, jo vykdytas veiklas ir atliktus darbus bei asmens charakterio bruožus ir įpročius jo amžininkų ir mokslininkų rašyta įvairiausiai pjūviais, tačiau ką ir kiek šiandien žinome apie vieną iš intymiausių privačiai žmogaus aplinkai priskirtinų kūrinių – jo asmeninę biblioteką ir skaitymo poreikius? Ką būsimam vyskupui reiškė knyga įvairiuose jo gyvenimo kelio vingiuose ir koks apskritai buvo jo santykis su knyga? Ar jis turėjo savo biblioteką? Jei taip, tai kokio dydžio ir pobūdžio ji buvo ir koks likimas ją ištiko po poeto mirties? Šie ir panašūs klausimai tyrėjų ligi šiol specialiai nebuvo keliami ir nagrinėjami.

Bene vienintelis prabėgomis apie A. Baranausko asmeninės bibliotekos likimą Seinuose po jo mirties bus užsiminęs istorikas Algimantas Katilius, tyręs katalikų dvasininkijos rengimą Seinų kunigų seminarijoje XIX a.–XX a. pradžioje³. Literatūrologai, ieškodami galimų europietiškių literatūrinių krypčių įtakų poeto kūrybai, tėra kėlę klausimus apie tai, ką A. Baranauskas galėjęs skaityti⁴. Pirmąjį žingsnį

1 BARANAUSKAS, Antanas. Panelei Karolinai Praniauskaitei. 1855 m. gegužės 20 d. Seda. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 1. Vilnius, 1995, p. 444.

2 VIENUOLIS, A. Iš atsiminimų apie Baranauską. Iš VIENUOLIS, A. *Iš mano atsiminimų*. Vilnius, 1957, p. 227.

3 KATILIUS, Algimantas. Seinų kunigų seminari-

jos biblioteka: komplektavimo šaltiniai. *Knygotyra*, 1997, t. 33, p. 216–217; KATILIUS, Algimantas. *Katalikų dvasininkijos rengimas Seinų kunigų seminarijoje (XIX a.–XX a. pradžia)*. Vilnius, 2009, p. 134–135.

4 Pavyzdžiui, žr.: LAZDYNAS, Gintaras. Kultūrinės įtakos pėdsakai *Anykščių šilelyje*. *Inter-studia humanitatis*, 2012, nr. 13, p. 125–144.

poeto bibliotekos durų slenksčio link dar 1983 m. žengė tuometė VŽM direktorė Teresė Mikeliūnaitė. Rašydama A. Baranausko klėtelės-muziejaus istoriją, ji pateikė ir poetui bei jo artimiesiems priklausiusių knygų sąrašą⁵. Autorė visas knygas peržiūrėjo *de visu*, nes greta autoriaus, antraštės ir leidybinių duomenų ji nurodė ir leidiniuose esančius A. Baranausko ir kitų asmenų įrašus bei užfiksavo kai kurias žinias apie vieno ar kito egzemplioriaus fizinę būklę. Tačiau, pažymėtina, knygos tebuvo surašytos mėgėjiškai, nesilaikant jokių bibliografinių taisyklių, todėl tame sąrašė esama daug netikslumų. T. Mikeliūnaitė neužfiksavo ir kartu įrištų knygų, tad sąrašė esanti 31 jų pozicija neatspindi tikrojo VŽM saugomų Baranauskų šeimai priklausiusių leidinių skaičiaus.

Šiuo tyrimu visų pirma siekta išsiaiškinti ir suregistruoti visas šiandien žinomas išlikusias A. Baranausko bibliotekai kadaise priklausiusias knygas, išsklaidytas skirtingose Lietuvos atminties institucijose ir privačiose kolekcijose. Prie straipsnio teikiamas priedas – *Išlikusių Antano Baranausko ir jo artimųjų bibliotekos leidinių teminis sąrašas*. Nuspręsta į sąrašą įtraukti ir A. Baranausko motinos, tėvo bei brolio Jono nuosavybės įrašais paženklintas knygas. Jų tėra vos kelios, tačiau jos labai svarbios, nes liudija Baranauskų šeimos išprusimą ir raštingumą bei knygos kultūros tradicijas, be to, kas paneigs, kad tų knygų puslapių nesklaidė ir pats poetas. Dalis A. Baranauskui priklausiusių knygų turi jo nuosavybės įrašus, dalis knygų yra su kitų asmenų jam dedikuotais įrašais. Kai kurie VŽM saugomi leidiniai, priskirti dvasininko bibliotekai, neturi jokių jo nuosavybės žymių, tačiau jie dar 1951 m. tuometinio muziejaus direktoriaus A. Vienuolio-Žukausko buvo surašyti į inventorinę knygą, kurios skiltyje *Iš kur, kada ir kaip gautas* [ekspozitatas – aut.] jis pažymėjęs: *Iš poeto A. Baranausko knygyno arba Rasta tarp kitų A. Baranausko knygų*⁶. Dar keturios knygos, kaip priklausiusios A. Baranauskui, į minėtąją knygą buvo įrašytos jau vėlesniaisiais, 1958–1959 metais⁷. Trys⁸ iš jų esą anksčiau priklausiusios poetui, vėliau kurį laiką jos buvusios A. Vienuolio-Žukausko nuosavybė, o ketvirtoji buvo parvežta iš Seinų. Taigi didžiausias A. Baranauskui priklausiusių knygų (įskaitant ir jo artimųjų knygas) telkinys saugomas VŽM – 32 fiziniai vienetai (31 pavadinimas), Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyriuje (toliau – LMAVB RSS) – 6 fiziniai vienetai, Maironio lietuvių literatūros muziejuje (toliau – MLLM) ir Stanislovo Abromavičiaus privačioje kolekcijoje – po vieną fizinį vieneta⁹. Autoriai, siekdami tokio pobūdžio moksliniams tyrimams keliamų grynumo reikalavimų, sąmoningai atsiribojo ir į sąrašą netraukė korespondencijoje ir memuarinėje literatūroje minimų knygų, kurios tariamai galėjusios būti vyskupo bibliotekoje. Nesama jokių garantijų, kad A. Baranauskas visas bičiulių jam atsiųstas knygas įtraukė į savo asmeninę biblioteką.

Žinios apie įvairiuose šaltiniuose minimas knygas yra neabejotinai svarbios, nes jos galėtų būti aktualios gilinantis į vyskupo lektūros poreikius ir jo skaitymo interesus raidą bei kaitą arba tiriant jų įtaką jo kūrybiniam ar mokslo tiriamajam bei ugdomajam darbui. Tačiau tai jau galėtų būti savarankiškų tyrimų temos. Čia minėtosios žinios aktualios ir pasitelkiamos darant platesnius apibendrinimus ir išvadas apie A. Baranausko bibliotekos pobūdį.

Remiantis išlikusiomis A. Baranausko bibliotekai priklausiusiomis ir jo paties kitiems asmenims dedikuotomis knygomis, sutelktų nepublikuotų ir publikuotų šaltinių ir literatūros teikiamomis galimybėmis, šiuo straipsniu siekiama keturių pagrindinių tikslų: 1) atskleisti Lietuvos poeto ir Seinų vyskupo A. Baranausko santykį su knyga nuo jaunystės dienų iki vyskupavimo metų, 2) nustatyti jo asmeninės bibliotekos komplektavimo būdus ir šaltinius, dydį, pobūdį ir sudėtį, 3) išryškinti bibliotekos ir knygos kultūros ypatumus ir 4) atskleisti bibliotekos likimą.

5 MIKELIŪNAITĖ, Teresė. Iš A. Baranausko klėtelės-muziejaus istorijos. Iš MIKELIŪNAITĖ, Teresė. *Marčiupio eglė: iš literatūrinio palikimo*. Vilnius, 1990, p. 162–166.

6 *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga* [spaudinys užpildytas rankraščiu]. 1951–1976. VŽM 6207 D 1885, lap. 1v, 6v–11v.

7 Ten pat, lap. 37v–39v, 42v.

8 Visgi viena kontrafaktinė knyga – *Evangelijos ant nedėdieniu ir visu švencziu isztisu metu* – negalėjo priklausyti A. Baranausko bibliotekai, nes ji buvo išleista 1904 m., taigi jau po jo mirties, tad ji straipsnio priede teikiama sąrašą ji autorių nebuvo įtraukta. Suklaidinti galėjo viršutiniame viršelyje nurodyti netikri išleidimo duomenys – 1857-ieji metai. Be to, kaip paaiškėjo tyrimo metu, šios knygos egzemplioriaus viršutinis viršelis ir 1–112 puslapiai buvo įtraukti į minėtąją inventorinę knygą, nurodant, kad trūksta jo pabaigos, ir jį priskiriant A. Baranausko, vėliau jo brolio Jono anūko nuosavybei, o likusiąją egzemplioriaus dalį, t. y. 129–272 puslapius ir apatinį viršelį, pavyko surasti A. Vienuolio-Žukausko memorialinėje bibliotekoje (žr.: VŽM 1785 S 1786). Beje, ir pats rašytojas šią knygą buvo įrašęs į savo bibliotekos katalogą. Žr.: *A. Vienuolio bibliotekos katalogas* [rankraštis]. B. m. 29 lap. Lietuvių literatūros ir tautosakos institu-

to bibliotekos rankraštynas (toliau – LLTI BR), F16–1063, lapai nesunumeruoti.

9 Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriuje (toliau – VUB RSS) aptikto *Homero raštų graikų ir lotynų kalbomis (Homeri opera graece et latine)* antrojo tomo (1779) viršutinio viršelio vidinėje pusėje yra trys graikiškais rašmenimis palikti įrašai: *Στουλγινσκis* (Stoulginskis), *Αντόνιος Βαρανώσκι* (Antonios Baranōuski) ir *Βρονισλάος Λαοῦς 1895* (Bronislaos Laous 1895) (žr.: BAV / C1103/2). Labai tikėtina, kad vidurinis įrašas galėjo būti paliktas paties A. Baranausko. Šių įrašų kilmės istoriją ir egzemplioriaus priklausomybę padeda nustatyti šalia paskutinio įrašo įrašyti 1895-ieji metai. Remiantis turimomis žiniomis, kalbamas egzempliorius greičiausiai galėjo priklausyti Sankt Peterburgo dvasinės akademijos (Rusija) bibliotekai, o iš jo galėjo mokytis atitinkamu laikotarpiu ten studijavę Ferdinandas Stulginskis (1842–1845), A. Baranauskas (1858–1862) ir galiausiai Bronislovas Liausas (1892–1896). Kaip rodo tuometė praktika, buvo įprasta, kad studentai į vadovėlius įsirašydavo savo vardą ir pavardę. Taigi šis egzempliorius, nors ir nepriklausė A. Baranausko bibliotekai, bet fiksuotinas dėl savo įdomios istorijos. Už nurodytą egzempliorių ir suteiktą konsultaciją autoriai dėkoja kolegoms iš VUB RSS.

ANTANO BARANAUSKO SANTYKIS SU KNYGA: NUO JAUNYSTĖS DIENŲ IKI VYSKUPAVIMO METŲ

Baranauskų šeima nebuvo tipiška ir išsiskyrė iš kitų XIX a. valstiečių šeimų savo didesniu išprusimu, raštingumu, gebėjimu bendrauti su kitais, platesniu domėjimusi visuomenės reikalais ir tautos praeitimi. Tai liudija kad ir išlikę Baranauskų šeimos monetų, mineralų ir akmeninių bei geležinių kirvukų rinkiniai. Visuomeninį aktyvumą rodo šios šeimos narių – poeto brolių Jono ir Anupro (1841–1928) – dalyvavimas 1863 metų sukilime, poeto rankraščinio ir spaudos palikimo išsaugojimas reakcijos metais, o dar vėliau – jam mirus. A. Baranauskas nuo pat jaunystės dienų, kaip ne kartą yra pabrėžęs savo 1853–1856 m. rašytame dienoraštyje ir išlikusioje korespondencijoje, jautęs didelį pašaukimą mokytis ir jį labiausiai vertinęs. Štai jau net būdamas vyresnio amžiaus, savo ilgamečiam bičiuliui, Veimaro gimnazijos (Vokietija) mokytojui Hugo Weberiui rašė: *Mokslą gi mėgiu, noriu jo, jėszkau kėk iszsigalėdamas ir dėlto dzaugiūs tėsos zodį uzgirdęs <...>*.¹⁰ Pirmųjų mokslo žinių jis įgijo iš savo tėvo Jono Baranausko (1802–1868), šviesaus žmogaus, mokėjusio skaityti ir rašyti lenkiškai ir rusiškai, dirbusio Anykščių valsčiaus valdyboje mokesčių rinkėju. Taigi jis ir sūnų pramokęs skaityti lenkiškai¹¹. VŽM saugoma Bonaventūros Gailevičiaus knygelė *Metay szwenti, aba Jubileuszas didis...* (1826), skirta periodiškai vykstantiems Katalikų bažnyčios jubiliejaus metų atleidams, yra su dar vos tik į trečią dešimtį įkopusio, bet jau plunksną gerai įvaldžiusio Jono gana charakteringu įrašu priešlapijo kitoje pusėje: *Jaiestem [i. e. Ja jestem] własciciel // Jan // Baranowski // Zacny Kawaler pod // Czasu Jubileuszu // miałem lat 24. // w Oniksztech Zaczęty był // I Janij a 15 kańczyłosię // Jabileusz Onym Świętym // Roku 1826 // Jan Baranowski // Padpisz [i. e. podpisuję] własną ręk[ą]*¹² (žr. 5 poziciją¹³). Kartu su šia knygele įrištas ir krikščionybės jubiliejaus tų pačių metų iškilmėms skirtas leidinėlis lenkų kalba *Pamaldos jubliejaus metu...* (*Nabożeństwo w czasie jubileuszu...*; 1826) (žr. 10 poziciją). Nesant nuosavybės įrašų, šiandien tegalima spėlioti, ar tame pačiame muziejuje saugoma 1862 m. Sankt Peterburge lenkų kalba dviem tomiais išleista ir kartu įrišta Petro Skargos knyga *Senajo ir Naujojo Testamento šventųjų gyvenimai...* (*Żywoty Świętych starego i nowego zakonu...*; 1862) (žr. 13 poziciją) taip pat galėjo priklausyti poeto tėvui. Istoriografijoje, remiantis, matyt, kunigo Juozo Vailokaičio 1905 m. gegužės 1–14 d. užrašytu A. Baranausko brolio Jono dukters Rozalijos Baranauskaitės-Žukauskienės (1853–1924) pasakojimu¹⁴, tradiciškai konstatuojama, esą tėvas, mokėdamas lenkų kalbą, dar jo vaikams mažiems besant, sekmadienių vakarais mėgdavęs balsu skaityti šventųjų gyvenimus, kol susigraudindavęs ir pravirkdavęs. Šis ne visai teisingas teiginys įsivėlė dėl tyrėjų neatidos, ne iki galo išstudijavus J. Vailokaičio surinktas

žinias. Antai jo užrašuose fiksuojama, kad J. Baranauskas *mokėjo lenkiškai. Skaitydavo šventųjų gyvenimus. Skaito, skaito budavo ir užsikniaubęs ant stalo pradeda verkti. Paklaustas ko verkia atsakydavo: tikiuosi jog mano vaikai nepražus (Tie, kurie Siberijoj buvo)*.¹⁵ Akivaizdu, kad kalbama apie laikotarpį po 1863 metų sukilimo Baranauskų šeimą užgriuvusios nelaimės – sūnų Jono ir Anupro tremties į Sibirą. Darytina prielaida, kad tėvas galėjęs skaityti būtent pirmiau minėtąją knygą. Kita vertus, sprendžiant iš knygos išleidimo metų ir vietos, neatmestina galimybė, kad ją savo reikmėms galėjęs įsigyti ir pats A. Baranauskas, kaip tik tuo metu, 1858–1862 metais, studijavęs teologiją Sankt Peterburgo dvasinėje akademijoje. Tokioms mintims pagrindo teikia dar ir išlikusi dvasininko užsirašyta nedatuojama dienotvarkė, iš kurios matyti, kad nuo 8 iki 9 valandos ryto buvo numatytas *skajtimas iz Ziwata Szwentuju*¹⁶. Gali būti, kad turima galvoje būtent pirmiau minėtoji knyga¹⁷. Be to, P. Skargą A. Baranauskas laikė vienu iš geriausių pamokslų autorių, dažnai geru žodžiu jį minėdavo savo homiletikos paskaitose¹⁸ ir, kaip mena buvęs jo paskaitų klausytojas Aleksandras Dambrauskas-Jakštas, stengdamasis savo klausytojus supažindinti su geriausiais pamokslų pavyzdžiais, A. Baranauskas duodavęs jiems skaityti būtent P. Skargos pamokslus, reikalaujamas atpasakoti jų turinį raštu¹⁹.

Kai kuriuose poeto biografijos tyrėjų darbuose, remiantis vėlgi, matyt, minėtaisiais J. Vailokaičio užrašais, yra tvirtinama, kad poeto motina Teklė Pavilonytė-Baranauskienė (1803–1872) skaityti nemokėjusi²⁰. Tačiau tokį klaidingą tvirtinimą paneigia ir liudija ją taip pat buvus raštingą VŽM išlikusi Silvestro Rucevičiaus maldaknygė *Jezus Maria Juozapas szwėtas...* (1853) su jos pačios įrašu priešlapyje: *Szitatj Kniga // Priguli unt // Teklu Baronene [?] // anikczos ažupes* (žr. 12 poziciją).

10 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1880 12 20/1881 01 01, Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2. Vilnius, 2009, p. 80.

11 BARANAUSKAI, Jonas ir Juozas. *Antano Baranausko biografinės nuotrupos* [rankraštis]. 1903. VIII.31. LLTI BR, F1–560, lapai nesunumeruoti.

12 Liet. k.: *Aš esu savininkas // Jonas // Baranauskas // Doras Kavalierius // Jubiliejaus Laiku // turėjau 24 metus. // Anykščiuose buvo pradėtas // Birželio 1, o 15 baigėsi // Jubiliejus Aniems Šventiems // 1826 Metais // Jonas Baranauskas // Pasirašau savo ranka.*

13 Čia ir toliau nurodoma knygos pozicija iš straipsnio priede pateikto sąrašo.

14 *Šis-tas prie vyskupo Ant. Barono bijografijos* [rankraštis]. Rankiojo klierikas J. Vailokaitis 1905 metais. LLTI BR, F1–617, lapai nesunumeruoti.

15 Ten pat.

16 *Antano Baranausko dienotvarkė* [rankraštis]. B. m. 1 lap. VŽM 6384 D 1926.

17 Tačiau neatmestina galimybė, kad A. Baranausko dienotvarkėje paminėtoji knyga galėjo būti ir ši: *Žiwataj szwėtųjų: tu kuriu wardajs žemajczzej už wis gieb wadinties: ejlu abecielas surasziti ir iszspausti* [Matejus Wolonczewskis wiskupas] (1858, 1861).

18 BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 4. Vilnius, 2005, p. 34, 46, 69, 91, 140, 147, 154, 243, 246.

19 DAMBRAUSKAS-JAKŠTAS, Aleksandras. Mano atsiminimai apie vyskupą A. Baranauską. Iš *Literatūra ir kalba*. T. 19. Vilnius, 1986, p. 434.

20 Pavyzdžiui, žr.: GRAJUSKAS, Juozas. *Vyskupas Antanas Baranauskas*. Seinai, 1911, p. 6.

Rašto būsimąjį poetą mokęs ir jo vyresnysis brolis Jonas²¹. 1951 m. tuometinis Anykščių muziejaus direktorius A. Vienuolis-Žukauskas į *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga* 86–87 numeriu įrašė Juozapo Silvestro Dovydaičio didaktinės paskirties prozos kūrinio *Sziauleniszkis senelis* (1864) trečiosios dalies du egzempliorius, juos priiskirdamas *poeto A. Baranausko knygynui*²². Abu egzemplioriai yra išlikę, o vieno jų viršutiniame viršelyje yra įrašas: *Jana Baranowskego*²³ (žr. 29 poziciją, antrąjį egzempliorių). Spręsdami iš rašysenos, darytume prielaidą, kad ši knyga paženklinta būtent poeto brolio Jono rankos. Kaip matyti, Baranauskų šeimoje būta tam tikrų tradicijų savo knygas pažymėti atitinkamais nuosavybės ženklais, kurių, kaip bus atskleista vėliau, laikęsis ir A. Baranauskas.

1841–1843 m. būsimas poetas mokėsi Anykščių pradžios mokykloje lenkų kalba, o 1845–1848 m. žiemomis lankė Anykščių rusišką pradžios mokyklą, kur jau spėjo pasižymėti gabumais, ypač matematikos. Remiantis minėtąja J. Vailokaičio surinkta medžiaga, kalbamuojų laikotarpiu Baranauskų namuose šeimyniškiai *vakarais budavo verpdami gieda* – *Antanas neduodavęs giedoti, bet prisikišęs prie balanos skaitydavo su balsu*.²⁴ 1856 m. rugpjūčio 12 d. Telšiuose, jau būdamas 21-erių metų jaunuolis, A. Baranauskas sudėjo eiles antrašte „Ilgesiui“, kuriose mintimis nusikeliama ir į mokyklos suolą menančius laikus, o knyga iškyla kaip stiprus Baranauskų šeimos narius suvienijantis fenomenas: *O ilgesy, įstabiai užkerėjęs mano sielą! <...> // Nes tavo migla, tavo beribiai plotai, / Sklidini žavesio ir jaunystės burtų, / Taip užburia, apsvaigina, / Kad, rodos, esi su tėveliais, / Rodos, ištiesi vaikiškus delnus, / Kai jie kelia tave ant rankų. // Arba kai iš savo mokyklinio krepšelio / Ištrauki knygą ir ant mirusių tautų ir amžių / Jos žiburėlis plyksteli, / Kiekvienas tave myluoja ir klauso. / Visai šeimynai ištaisyti pramogą, / Net paguosi – ir pats tapsi laimingas. <...>*.²⁵ Šių eilių tiesumą patvirtina ir liudija A. Baranauską jau nuo mažumės skaitydavusį ir mėgdavusį atpasakoti perskaitytas knygas jo 1876 m. rugpjūčio 25 d. laiške H. Weberiui dėstomos mintys: *Waikszczodamas mokslinyczon, ką tiktai nū mokytoju ar rusiszakai ar lenkiszakai girdėdawau, arba patsai po knygą skaitydawau, wis tai sawo tewelams potam lėtuwiszakai apsakynėdawau*.²⁶ 1843–1848 m. vasaromis A. Baranauskas ganė tėvų bandą. Piemenavimo laikotarpiu jis pasižymėjo ne tik kaip geras pamokslininkas, bet ir dainininkas, dažnai buvo prašomas eiti *pagraban* pagiedoti: *Su senelio „Kantičkom“, nuo senumo pajuodusiom, apsitrynusiom, pasispaudęs jas po pažastim, keliaudavęs Untaniukas ten, kur kas numirė*.²⁷ Iš šio paliudijimo galima spręsti, kad Baranauskų namuose buvo ir dar vyresnės jų kartos atstovų knygų.

1848–1849 m. A. Baranauskas tarnavo Gelvonų (Širvintų r.) klebonijoje liokajumi pas kleboną Joną Danevičių. Šis tėvui pažadėjęs jo sūnų pralavinti, tačiau iš tikro, nors ir *davė jam knygų skaityti, ale nemokino, kaip žadėjęs*²⁸, tad buvo paliktas

savo valiai ir *laisvalaikiu jis rausėsi klebonijos bibliotekėlėje <...>*.²⁹ 1849–1851 m. vėl dirbo tėvų ūkyje žemės ūkio darbus. A. Baranausko biografijos tyrėjai pabrėžia, kad jis nemėgdavęs ir jam nesisekė tie darbai. Jo polinkis prie knygų skaitymo ir mokslų prasiverždavo ir čia. Antai, kaip pažymima, būsimas poetas *labai mėkdavęs pasakoti. Pasakodavo, pasakodavo, ką tik kur skaitęs budavo ir kitus nuo darbo atitraukdavo*.³⁰

Būsimo Seinų vyskupo tautinės savimonės brendimui ir apskritai lavinimuisi labai svarbiais laikytini 1851–1853 metai, kai jis mokėsi valsčiaus raštininkų mokykloje Rumšiškėse (Kaišiadorių r.) ir artimai bendravo su klebonu Feliksu Višinskiu (1801–1887). Nors čia gilesnio išsilavinimo jis ir neįgijo, kaip 1853 m. sausio 6 d. rašė savo dienoraštyje, *nieko neišmokau ir dvejus metus sugaišau nieko nelaimėjęs, visgi iškart suskubo save pataisyti: Ar nieko čia neišmokau? O! Daug išmokau, bet tai gerbiamojo geradarijo Jo Malonybės Rumšiškių klebono kun. Višinskio dėka, kuris rėmė mane visos bibliotekos knygomis, iš kurių daug gražių dalykų išmokau, tai yra praskaidrinau savo protą, skaitydamas puikius kūrinius*.³¹ F. Višinskis laiku pastebėjo ir įvertino jaunojo, jausmingojo, dar nedrąsiai į poeto kelią beįžengiančio A. Baranausko gabumus eiliuoti, drąsino bei skatino mokytis, remdamas jį savo sukauptos bibliotekos knygomis. 1853 m. gegužės 4 d., jau leisdamas dienas Vainute (Šilutės r.), kur iki 1854 m. dirbo valsčiaus raštininko padėjėju, A. Baranauskas, dažną kartą kritiškai apmąstydamas nueitą dar gana trumpą savo gyvenimo kelią ir žvelgdamas iš laiko perspektyvos dienoraštyje paliko įrašą, paaiškinantį, kada ir dėl ko jis pradėjęs rašyti eiles ir kas jį labiausiai lavinęs. Čia jis vėl akcentuoja savo buvusio globėjo dvasinės paramos ir knygų skolinimo svarbą: *Ankstesnis Rumšiškių Klebonas, didelis mokslo mylėtojas ir švietimo trokštantis žmogus, Jo Malonybė Kun. Višinskis, matydamas ir skaitydamas mano eiles pagyrė jas ir paskatino toliau žengti pradėtu keliu paremdamas visos savo bibliotekos knygomis, kad neparpulčiau tame sunkiame, bet įdomiame kelyje. Ir už visa, ką tiktai esu išmokęs, esu jam skolingas. Mokytų pokalbių žodžiu, knygų skaitymu ir pamokomis jis sugebėjo nors silpnu žiburėliu apšviesti*

21 *Šis-tas prie vyskupo Ant. Barono bijografijos*, lapai nesunumeruoti.

22 *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiūose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga*, lap. 8v.

23 Liet. k.: *Jono Baranausko*.

24 *Šis-tas prie vyskupo Ant. Barono bijografijos*, lapai nesunumeruoti.

25 BARANAUSKAS, Antanas. Ilgesiu. 1856 m. rugpjūčio 12 d. / Telšiai. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 1, p. 452–453.

26 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1876 08 25/09 06, Kaunas. Iš BARANAUSKAS,

Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 35.

27 ŠALTENIS, Rapolas. *Mūsų Baranauskas: biografinė apybraiža*. Vilnius, 1985, p. 28.

28 *Šis-tas prie vyskupo Ant. Barono bijografijos*, lapai nesunumeruoti.

29 MIKŠYTĖ, Regina. *Antanas Baranauskas: monografija*. Vilnius, 1993, p. 14.

30 *Šis-tas prie vyskupo Ant. Barono bijografijos*, lapai nesunumeruoti.

31 BARANAUSKAS, Antanas. Dienoraštis. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1. Vilnius, 2003, p. 257.

*mano protą, dengiamą tankaus nepermatomos neišmanymo tamsos šydo.*³² Savo dėkinumą F. Višinskiui poetas perteikė specialiai jam gegužės mėnesį parašytame eilėraštyje „Globėjui Jo Malonybei Kun. Višinskiui, Rumšiškių klebonui“, kurio, deja, tėra išlikęs tik fragmentas³³. Savo geradari A. Baranauskas nepamiršo paminėti ir dar kovo mėnesį Anykščiuose sueiliuotame eilėraštyje „Atsisveikinimas su Rumšiškėmis: išvykstant į Rūmus 1853 m. vasario 19 d.“, kur vėlgi pažymima skolinamų knygų reikšmė: *Sudievu Tau, Geradari, kurs mane taip dosniai / Savo knygomis, kuriose dorybė ir šviesa / Buvo tiesos šaltinis, šelpėi dvejus metus.*³⁴

1853 m. sausio 28–29 d. A. Baranauskas dienoraštyje susirašė elgesio taisykles – savotišką moralinį kodeksą, susidedantį iš vienuolikos punktų (tų pačių metų birželio 7 d. jį papildė dvyliktuoju punktu). Greta tokių taisyklių, kaip antai *negerti degtinės ir kitų stiprių gėrimų, nerūkyti jokios rūšies tabako, laikytis griežtos dietos, laikytis tylos, laikytis tvarkos valgymo* ir kt., septintuoju punktu aštuoniolika-metis jaunuolis įsirašo: *Atliekamu nuo pareigų laiku skaityti naudingas knygas.*³⁵ Kas gi, jaunojo A. Baranausko suvokimu, buvo tos *naudingos knygos*, visų pirma galime spręsti iš jo dienoraštyje paliktų įrašų. Šie liudija, kad besimokydamas Rumšiškėse jis skaitė *poeziją ir kitus žmogaus genijaus kūrinius*, jų nedetalizuodamas, bei laikraščius – „Varšuvos laikraštį“ (*Gazeta Warszawska*) ir „Vilniaus dienraštį“ (*Dziennik Willeński*). Pirmąjį, prenumeruojamą valsčiaus valdybos, dažnai skaitė ir Vainute. Ten pat jau susipažino ir su „Varšuvos dienraščiu“ (*Dziennik Warszawski*) bei „Rusų invalidu“ (*Русский Инвалидъ*).

Jaunuolio užsimezgzusio stipraus ryšio su knyga nepertraukiamumą apleidus Rumšiškės paliudija dienoraštyje vasario 20 dieną brūkštelėtas įrašas apie iš Kauno valstybinių turtų rūmų, kur apsistojo vienam mėnesiui (1853 m. vasario 12–kovo 12 d.) praktikai atlikti, teismo skyriaus asesoriaus Konstantino Sopucokos pasiskolintus lenkų poeto Ignaco Krasickio raštų (*Dzieła Ignacego Krasickiego*) 1819 ar 1851 m. leidimo du tomus. Kad pradedančiajam lietuvių dainiui I. Krasickio kūryba palikusi didelį įspūdį, liudija dar tą pačią dieną pradėtos ir jau kitą dieną užbaigtos eiliuoti įžvalgios ir gilios pajautos persmelktos eilės, pavadintos „Krasickiui“: *O tu, kurs grakštumą ir saldybę į savo dailiąsias eiles / Mokėjai įlieti ir glaudžiai supinti / Ir savo vardą įrašėi amžinosios šlovės knygon!.. / Visoje tavo poezijoje gyva ugnis liepsnoja. / Suderinti rimai, puikus stilius, glosto ausį / Grakštūs sąskambiai, lygi intonacija ir kilnios mintys. / Nepatirta galia, įsiveržusi į sielos gelmes, / Ją sužavi ir įrėžia joje neišdildomus įspūdžius. / Krasicki! Niekas tau neprilygo ir neprilygs šlove / Literatūroje gimtąja kalba. / Tavo vardo pelnyta šlovė skamba visur. / Savo kūriniams išliksi amžinai tautoje.*³⁶ I. Krasickio kūrybos raštus, greičiausiai pasiskolintus iš klebonijos bibliotekos, A. Baranauskas studijavo ir persikėlęs į Vainutą. Šioje vietoje galima išskirti poeto naujo gyvenimo periodo pradžią, kai 1853 m. kovo pabaigoje

likimo vėjai jį nubloškė į tolimąją Žemaitiją, kur iki 1854 m. jis dirbo valsčiaus raštininko padėjėju Vainute, 1854–1855 m. buvo valsčiaus įstaigos raštininkas Raseiniuose, 1855 m. kelis mėnesius – Sedoje (Mažeikių r.) ir 1855–1856 m. – Skuode. Kalbamuoji laikotarpiu A. Baranauską daugiau ar mažiau globojo, skatino lavintis ir rėmė knygomis keletas asmenų. Kad vienas tokių buvo, A. Baranausko žodžiais, *garbingas dievotas senelis – romaus būdo ir bemaž iš pirmo žvilgsnio keliantis kiekvienam pagarbos jausmą* Vainuto klebonas Liudvikas Butkevičius (1801–1880), tiesa, pradžioje nepatikėjęs, kad jaunasis raštininko padėjėjas, būdamas tokio menko išsilavinimo, pats kuria eiles, leidžia spręsti A. Baranausko dienoraščio 1854 m. sausio 6 d. įrašas: *Kunigui Butkevičiui nunešiau Krasickio raštus, po arbatos pasiėmiau skaityti Schlegelio Gyvenimo filosofiją. Kunigas Butkevičius pataria mokytis taip reikalingos lotynų kalbos.*³⁷ Šiam raginimui A. Baranauskas nelikęs abejingas, nes, kaip liudija jo dienoraščio 1855 m. balandžio 14 d. įrašas, buvo įsigijęs Stanislovo Čerskio *Lotynų–lenkų kalbų žodyną (Słownik łacińskiego-polski; I–II t., 1822–1825)*. Šioje vietoje pažymėtina ir tai, kad VŽM yra saugoma A. Baranausko minėtoji vokiečių filosofo, kalbininko ir romantizmo teoretiko Frydricho Šlegelio *Gyvenimo filosofija (Filozofia życia; 2 t., 1840)*, kurios priešlapyje yra įrašas: *ABaranowski (žr. 18 poziciją)*. Ten pat pieštuku įrašyta ir įsigytosios knygos kaina – *85 kop.* Sprendžiant iš dienoraštyje paliktų įrašų, šią knygą A. Baranauskas skaitė nuo 1854 m. sausio 6 d. iki bent jau vasario 2 d. Šiandien tegalima spėlioti, ar jis galėjo įsigyti šią knygą kalbamuoji laikotarpiu. Nors taip pasirašinėdavęs jau būdamas vyresnio amžiaus, bet neatmestina galimybė, kad knygą galėjęs įsigyti dar jaunystėje, o jos nuosavybę pažymėti jau vėliau, kaip kad esama tokių pavyzdžių.

Lemtinga A. Baranauskui buvo 1855 m. gegužės 15-oji diena, kai jis susipažino su į Šventosios Dvasios Atsiuntimo šventę iš Telšių į Sedą atvykusiais Tekle ir Platonu Borisevičiais. Pastarasis buvo Telšių valstybinių turtų rūmų raštininkas. Šiedu, atsitiktinai sužinoję apie jaunojo A. Baranausko silpnybę eiliuoti, paprašė jį parodyti savo eilių rinkinį ir leisti jį pasiimti ir su juo susipažinti T. Borisevičienės seseriai Karolinai Praniauskaitei (1828–1859), bajoriškos kilmės merginai ir pirmajai lietuviškai rašiusiai moteriai kūrėjai. Be kitko, kaip dienoraštyje rašė A. Baranauskas, *Ponas Borisevičius, literatūros mylėtojas, patyręs, kad knygų skaitymą laikau*

32 Ten pat, p. 269.

33 Ten pat, p. 270.

34 BARANAUSKAS, Antanas. Atsisveikinimas su Rumšiškėmis: išvykstant į Rūmus 1853 m. vasario 19 d. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 1, p. 422.

35 BARANAUSKAS, Antanas. Dienoraštis. Iš BA-

RANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1, p. 258.

36 BARANAUSKAS, Antanas. Krasickiui. 1853 m. vasario 20 ir 21 d. / Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 1, p. 421.

37 BARANAUSKAS, Antanas. Dienoraštis. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1, p. 288.

*mieliausia pramoga, paskatino ir toliau nuolat stropiai mokyti bei skaityti ir pažadėjo kiek galėdamas siųsti knygų iš savo bibliotekos ir kurių galės gauti.*³⁸ Tokiu būdu nuošalioje Žemaitijoje poezija ir knygos pomėgis suvedė abu jaunuolius – A. Baranauską ir K. Praniauskaitę – poetiniam dialogui, per kurį jiedu aiškinosi romantinės poezijos tiesas, kėlė ir sprendė poezijos prasmės ir poeto vaidmens klausimus³⁹. Štai kaip A. Baranauskas prisistatė savo pirmajame eilėraštyje-atsakyme į nežinomą K. Praniauskaitės eilėraščių „Jaunajam Poetui“, skirtą būtent jam: *Mano protas šešėlių kietai surakintas, / Svetima jam ir apskrities mokyklų šviesa. / Tik kaimo mokykloje truputį pasimokęs, / Skaitau ir senus, ir naujus autorius.*⁴⁰ K. Praniauskaitė, būdama neblogai apsiskaičiusi, jūdvių pažinties metais padėjo A. Baranauskui geriau pažinti lenkų literatūrą, ypač klasikinę poeziją, bei skatino jį rašyti gimtąja kalba. Kaip pažymi literatūrologė Regina Mikšytė, K. Praniauskaitė *netiesiogiai kurstė A. Baranausko tautinį sąmoningumą, supažindindama jį su lenkų romantizmu*; jiedu, neabejojama, skaitė Adomo Mickevičiaus, Juozapo Kraševskio ir kitų kūrinius⁴¹.

1856 m. A. Baranauskas įstojo į Varnių kunigų seminariją. Čia būsimam vyskupui atsivėrė turtingos seminarijos bibliotekos knygų pasaulis. Kaip pažymi istorikė Ieva Šenavičienė, būtent 1845–1865 m. į biblioteką pateko pagrindiniai knygų rinkiniai, tarp jų iš Kražių gimnazijos bibliotekos ir Romos katalikų dvasinės akademijos bei privačių asmenų – Jono Krizostomo Gintilos, Juozapo Križanauskio, Simono Daukanto ir kitų, – *nes tuo metu seminarija katalikų visuomenės matyta kaip perspektyvi įstaiga, pajėgi ugdyti laiko poreikius atitinkančią dvasininkiją.*⁴² A. Baranausko studijų metais, 1856–1858 m., bibliotekoje buvo kiek daugiau nei 3000 knygų egzempliorių, beveik 6000 tomų⁴³. Manytina, kad vyravo seminaristų mokymuisi reikalinga religinio turinio literatūra, o pasaulietinio turinio knygoms dėmesio skirta nedaug. Be to, iš seminarijos profesoriaus Andriaus Gabševičiaus *ištikimi klierikai*, tarp jų ir A. Baranauskas, gaudavo paskaityti dar ir cenzūros draudžiamos literatūros⁴⁴. Tačiau laiko skaityti, matyt, likdavę nedaug. Antai, atsakydamas į vieno iš savo globėjų Alekso Višnevskio, vadovavusio Rumšiškių raštininkų mokyklai, 1856 m. gruodžio 5 d. laiške subtiliai padarytą pastabą, esą, *esu tikras, kaip ir anksčiau nepamiršti skaitymo, o kartais parašai ir eilėraščių*⁴⁵, jaunas seminaristas jam pažymėjęs, kad *skaityti knygas dabar galiu tikrai tiek, kiek lieka laiko nuo mokslo. Kai dėl mano mėgstamos pramogos rašyti eiles, tai iš tikrųjų parašiau keletą terlionų, bet jos yra visiškai nevykusios.*⁴⁶ Šioje vietoje pabrėžtina, kad būtent seminarijoje leisdamas dienas A. Baranauskas į savo kūrybą greta religinių motyvų įtraukė ir knygos motyvą, taip sujungdamas du jam svarbius pradus – pašaukimą tarnauti Dievui ir pašaukimą mokyti. Antai 1858 m. birželio 8 d. jo sueiliuotame eilėraštyje „Laimėtini daiktai“ greta skleidžiasi knygos, kaip žinių šaltinio, ir Dievo, kaip visaišinio, galia, o žmogus iškyla kaip turintis gebėti pasirinkti jam reikalingas žinias:

<...> Iš žodelių knyga sudėta / Dvasios Šventos pamokslais šviečia, / <...>. / Kas par žodžius pavirš nueina, / Tam, ir knygą perskaičius visą, / Dūšia esti žabala, žvaina: / – Ne kožnoj rast išgėrus misą!.. – / Visas mokslas neišmieruotas, / Visos žinios nesurokuotos / Visam sviete mariom patvino: / Dievas vienas visas sužino. / Tik naudingos ir išganingos / Žmogui žinios yr reikalingos. / Tam, kas nori moksle prašvisti, / Ne par viršų tiktai rairėti, / Reikia kožnam žodely knisti, / Kokie mokslo grūdai atsėti? <...>.⁴⁷ Tais pačiais metais datuojamose eilėse „Knygos malda“ 23-ųjų metų jaunuolis įrodinėja, kad nepakanka vien skaityti knygą, jos turinį reikia išgyventi visa širdimi, atsisakant pašalinių minčių: *Kas knygą skaito dėl grožio, / Dykų mislių viduj pilnas, / Iš to žmogaus lyg iš ožio / Anei pieno, anei vilnos. / Ir su knyga gali snaust, / Apsunkimu susispaust, / Bjaurion mislėn širdį džiaut, / Dangaus vietoj peklą gaut. // Jei ne širdyj, tik akyse / Iš knygos maldą skaitysi, / Visur mislėm išsisklaidžius, / Šaudydamas varnas, gaidžius, // Tavo malda nieku bus, / Gražus metas dykai žus. / Širdis lockos nepajus, / Do ir dūšia griekan klius. // Imant knygą pamesk niekus, / Mislia pereik savo griekus. / Bark saū už darbus nedorus, / Budink savyj gerus norus. // Ir gailysta širdį trink, / Dūšios maldos žodžiais tvink: / Tada Dievas išklausus, / Dievo locka širdį švęs.*⁴⁸

1856–1858 m. studijuodamas Varnių kunigų seminarijoje, A. Baranauskas artimai bendravo su kitu anykštėnu Klemensu Kairiu (1836–1864) ir iš Pandėlio (Rokiškio r.) kilusiu Pranciškumi Viksva (1832–1908). Jų draugystė sudarė vadinamąjį garsųjį Varnių kunigų seminarijos *triumviratą*. Šiuos tris jaunuolius siejo bendri dvasiniai ryšiai, veikiami Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus aplinkoje stiprėjančių tautinės sąmonės gaivinimo ir lietuvių kalbos aukštinimo idėjų. Galima daryti prielaidą, kad jų pokalbiuose, be kitko, galėjo būti aptarinėjamos ir perskaitytos tos pačios knygos. Pagrindą tokioms mintims teikia skirtingose atminties institucijose šiandien surastos kelios tokios pat knygos, pažymėtos

38 Ten pat, p. 306.

39 MIKŠYTĖ, Regina. Antano Baranausko jaunystės ir plunksnos bičiuliai: Karolina Praniauskaitė ir Klemensas Kairys. Iš *Literatūra ir kalba*. T. 19, p. 171.

40 BARANAUSKAS, Antanas. Panelei Karolinai Praniauskaitei, p. 444.

41 MIKŠYTĖ, Regina. Antano Baranausko jaunystės ir plunksnos bičiuliai..., p. 171–172.

42 ŠENAVIČIENĖ, Ieva. *Dvasininkija ir lietuvybė*: Katalikų Bažnyčios atsinaujinimas Žemaičių vyskupijoje XIX a. 5–7-ajame dešimtmetyje. Vilnius, 2005, p. 102.

43 Ten pat, p. 137.

44 DEMBSKIS, Vladislovas. Kas įkvėpė Ant. Baronui „Anykščių šilelį“? Iš *Literatūra ir kalba*. T. 19, p. 404.

45 Alekso Višnevskio laiškas Antanui Baranauskui. Varniai, 1856 m. gruodžio 5 d. Ten pat, p. 285–286.

46 Antano Baranausko laiškas Aleksui Višnevskiiui. 1856.12.05. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1, p. 332.

47 BARANAUSKAS, Antanas. Laimėtini daiktai. d. 8 biržio 1858 Varniai. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Rinktinė*. Vilnius, 1994, p. 119.

48 BARANAUSKAS, Antanas. Knygos malda. 1858 m. Anykščiūs. Ten pat, p. 127–128.

atitinkamais šių seminaristų nuosavybės ženklais. Antai LMAVB RSS yra saugoma Sankt Peterburge išleista S. Daukanto lietuviškai parašyta lotynų kalbos gramatika mokykloms *Prasmą lotinų kalbôs* (1837), kurios priešlapyje esantis įrašas lotynų kalba liudija ją priklausius *Žemaičių Seminarijos auklėtinio Antano Baranausko knygų rinkiniui* (žr. 24 poziciją). VUB RSS saugomos tos pačios knygelės egzemplioriaus priešlapis yra paženklintas P. Viksvos autografu⁴⁹. Šioje vietoje galima pažymėti, kad dar 1846 m. balandžio 5 d. laišku S. Daukantas kreipėsi į tuometu Varnių kunigų seminarijos rektorių M. Valančių, rekomenduodamas šiam atkreipti dėmesį į kalbos grynumu pasižyminčias lietuviškas knygas ir duoti jas klierikams, kad mokytūsi žemaitiškai, ir būtent vieną iš tokių kaip pavyzdį nurodė savo, t. y. pirmiau minėtąją, knygelę⁵⁰. A. Baranauskui priklausiusiame *Prasmą lotinų kalbôs* egzemplioriuje, daugiausia pratarmėje, yra jo savininko paliktų marginalijų, atspindinčių nepritariamą S. Daukanto vartotai rašybai⁵¹. Viena jų, esanti antraštinio lapo kitoje pusėje greta cenzoriaus informacijos – *Spausti golima; tik wartotojus sunku atrost. // AB*, – leidžia spręsti apie tuometinę S. Daukanto knygų paklausos situaciją⁵².

Pratęsiant mintį apie galimus *triumvirato* ryšius, susaistytus bendrų interesų toms pačioms knygoms, pažymėtina, kad A. Baranausko ir K. Kairio knygų rinkiniuose buvo M. Valančiaus *Žemajtiu wiskupiste* (1848). Pirmasis turėjo šio veikalo antrąją dalį (žr. 37 poziciją), antrasis – kartu įrištas abi dalis⁵³. Tolesnius knygų draugyste paremtus ryšius liudija K. Kairiui priklausiusiose knygose surasta P. Viksvos jau 1862 m. išversta iš lenkų kalbos Karolio Antonevičiaus knyga *Szwentdienis darbas arba skajtimaj szwentosi dienosi del brolu letuwiiu*⁵⁴. K. Kairys, baigęs seminariją ir atkreipęs dėmesį savo gabumais, 1857 m. buvo išsiųstas studijuoti į Sankt Peterburgo dvasinę akademiją. Kaip liudija išlikusi korespondencija, greta svetur patirtų išgyvenimų ir įspūdžių laiškuose buvo dalijamasi ir mintimis apie perskaitytas naujas knygas. Antai minėtų metų spalio 15 d. laiške jis A. Baranauskui patarė *paskaityti „Zbignevą Olesnickį“, seniau truputį draudžiamą, dabar... nežinau. To paties autoriaus „Piotras Skarga ir jo amžius“.* Pats perskaičiau ir Tau siūlau.⁵⁵ Jau studijuodamas toje pačioje Dvasinėje akademijoje, A. Baranauskas 1862 m. kovo 7 d. laiške savo bičiuliui, Kauno gimnazijos kapelionui, K. Kairiui vaizdžiai nutapė savo santykio su knyga kasdienybę: *Man atrodo, kad aš nei suliesėjau, nei nutukau. Gal todėl nesuliesėjau, kad nesitikiu įstengsiąs šiais metais perskaityti viską, ką pagal sąžinę turėčiau. Juk skaitau ir rašau ne varu, kiek galiu įstengti tarp kėlimosi ir naktigulto, per pramogas, ginčus, pokalbius, pašalinius užsiėmimus.*⁵⁶ Toliau laiške dėstė žinias apie naujai pasirodžiusias knygas, svarstė apie tai, kurias būtų vertingiau įsigyti, pateikė jų kainas ir šią temą užbaigė raginimu: *Kokių būsi reikalingas iš šių ar kitų [knygų – aut.], parašyk, kokių nori, ir aš užsakysiu pas Volfg ir atsiųsiu.*⁵⁷

1862 m. pavasarį baigęs studijas teologijos magistro laipsniu, A. Baranauskas gavo stipendiją tęsti teologijos mokslus užsienyje, nes buvo rengiamas dirbti Sankt Peterburgo dvasinės akademijos profesoriumi. 1862–1863 m. jis studijavo teologiją Miuncheno (Vokietija) ir Insbruko (Austrija), 1863–1864 m. – Leveno (Belgija), 1864 m. balandžio–gruodžio mėnesiais – Romos (Italija) katalikiškuose universitetuose. Kartu su A. Baranausku Miunchene studijavęs ir viename kambaryje gyvenęs Francišekas Albinas Symonas savo atsiminimuose rašė, kad jo bičiulis *kasdien lankydavo taip vadinamąjį „Odeoną“, kur galima buvo gauti pasiskaityti visokių dienraščių ir laikraščių. Gana dažnai užkliūdavo ir turtingon karališkon bibliotekon, ir į garsiuosius Miuncheno dailės muziejus.*⁵⁸

1864 m. gruodį A. Baranauskas grįžo į Sankt Peterburgą ir buvo paskirtas Dvasinės akademijos profesoriumi, pastoralinės teologijos dėstytoju. 1865–1897 m. jis gyveno Kaune, kur 1865–1866 m. kelis mėnesius buvo Kauno katedros vikaras, 1866–1884 m. – Kauno žemaičių kunigų seminarijos profesorius, nuo 1874 m. – ir seminarijos inspektorius. A. Baranauskas dėstė moralinę teologiją ir homiletiką, nuo 1871 m. jis pirmasis seminarijoje pradėjo dėstyti kunigams ir lietuvių kalbą. Kalbamuoju laikotarpiu A. Baranauskui knyga tapo dvejopos reikšmės turinčia priemone. Pirma, jam reikėjo pasirengti paskaitoms, antra, būtent dirbdamas Kauno žemaičių kunigų seminarijoje, jis ėmė domėtis lietuvių kalbos mokslu,

49 Žr.: Lr 2342. Ten pat aptikta ir dar viena P. Viksvai priklausiusi knyga: *Giwatas Didiųjų Karwaidū senowės...* (1846). Žr.: Lr 229/I.
50 Simono Daukanto laiškas Motiejui Valančiui. Petrapilis, 1846 m. balandžio 5 d. Iš DAUKANTAS, Simonas. *Raštai*. T. 2. Vilnius, 1976, p. 783.
51 A. Baranauskas jau daug vėliau, 1881 m. spalio 27 d. laišku, adresuotu H. Weberiui, patvirtino savo nusistatymą S. Daukanto rašybos atžvilgiu, akcentuodamas, kad jo kalba man nelabai mėgia, dėlto kad jisai neteip raszė, kaip žmonės isztaro, nei wël teip kaip tikrėji kalbu mokslai rodža, bet teip kaip jam paczam regėjosi. Žr.: Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1881 10 27/11 08, Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 98.
52 1882 m. laikraščio „Kraj“ redakcijai rašytame laiške A. Baranauskas tarsi paaiškino šį dar jaunystėje savo parašytą teiginį: *Daukanto kalba dėl perdėto purizmo rėmėsi latvių, o kartais ir prūsų kalbų žodžiais, taip pat klasikinių kalbų, ypač graikų, pritempta sintakse, todėl nėra lengva suprasti net mokytiems filologams. Liaudis jos visiškai nesupranta.*

Lietuviai sako, kad Daukanto knygelių kalba yra tolimiausių žemaičių, o žemaičiai, kad tai užkietėjusių surusėjusių lietuvių (čiršgudžių). Gerbiamas ponas Valančius Daukanto knygeles išsiuntinėjo visiems klebonams, kad pardavinėtų žmonėms, bet iš tikrųjų visur jos liko klebonijose, pristigusios pirkėjų. Žr.: Antano Baranausko laiškas laikraščio *Kraj* redakcijai. Kaunas, 1882 m. gegužė. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1, p. 397–398.
53 Žr. egzempliorių VŽM 2559.
54 Žr. egzempliorių VŽM 2558.
55 Klemenso Kairio laiškas Antanui Baranauskui. Peterburgas, [1857] m. spalio 15 d. Iš *Literatūra ir kalba*. T. 19, p. 296.
56 Antano Baranausko laiškas Klemensui Kairiui. Peterburgas, 1862.03.07. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1, p. 341.
57 Ten pat.
58 SYMONAS, Francišekas Albinas. Keletas faktų iš vysk. A. Baranausko gyvenimo užrubežyje. Iš *Literatūra ir kalba*. T. 19, p. 406.

o 1884–1900 m. – matematika. Tad atitinkamu laikotarpiu A. Baranauskas studijavo literatūrą teologijos, kalbotyros ir matematikos klausimais.

Įdomių minčių teikia greičiausiai 1871 m. rudens–1872 m. žiemos semestrais jo parašytas tekstas homiletikos, arba mokslo šventosios iškalbos, paskaitoms. Jame yra atskiras skyrius apie tai, kaip reikia rengti gerus pamokslus. Jų rengimas aprėpiąs du etapus: 1) tolimesnįjį pasirengimą, apimantį skaitymą, rinkinėjimą arba rašinėjimą ir prisipratinimą, ir 2) artimesnįjį pasirengimą, apimantį klausimus apie tai, kaip reikia ruošti sakyti pamokslą, kokie yra pasiruošimo būdai ir kaip reikia mokyti arba atlikti tuos pasiruošimus. Mums aktualiausias yra mintys apie pradinį – skaitymo – etapą, atskleidžiantį apskritai A. Baranausko platesnį požiūrį į skaitymą. Antai, anot jo, norint, kad skaitymas būtų prasmingas, reikia laikytis šių taisyklių: 1) *Nedaug knygų, bet gerai reikia skaityti. Skaitymas daugalo menku rasztu, neiszmokia gero kalbos intaisymo (stylaus), gali sugadinti mėgastį ant wiso gyvenimo, iszmanymą gadina, kad nebegalētumeme atskirti kas yra tikrai yszkalbinga ir gražu nū kitu rasztu kurē netokē. Nepernelyk bet atsidėjus skaitant ne daug bet geru knygū labiaus pastiprina protą, mokia iszpermanymo, padeda iszmokti gerai raszyti. <...>. 2) Reikia prisimanyti kaip skaitymai iszsirinkti reikia daiktus mums reikalingiausius, newisadq paczam rinktēsi sawu prasmu, bet pasiklausinēti žmoniu, gerq mėgastį turinczu, žiurēti kq wisi apē tūs rasztus kalba. <...>. 3) Wēnu kartu nereikia skaityti daug, bet daug manyti <...>. Pariłgai skaitant, protas priwargsta; norint daug perskaityti, maža kq teatminsi; toksai skaitymas kaip tas skaudus lētus, ne wilgia, žemēn neintseka dėlto kad upelais smagiai pawirsz nurēda. Didžiausias daiktas skaitant, yra tai geras iłgas mąstymas <...>. Kitas wēlei didžiausias daiktas geras iszmąstymas <...>. 4) Skaitant gerūsius raszytojus negana yra grožūtisi wēnos puses gražybėmis, bet isz wis pusiu wisokias gražybes iszpažinti, kokios tiktai yra, nēko nenēkinti.*⁵⁹ Šias taisykles, matyt, galima laikyti savotišku paties A. Baranausko knygų skaitymo taisyklių, kuriomis jis greičiausiai vadovavosi visą savo gyvenimą, atspindžiu. Lengvai galime pastebėti sąsajas tarp šių išdėstytų minčių ir pirma minėtųjų dar poeto jaunystėje sueiluiuotų eilėraščių „Laimėtini daiktai“ ir „Knygos malda“. Visus šiuos tekstus jungia A. Baranausko raginimas visokeriopai įsigilinti ir įsijausti į skaitomą knygą, o pasistiprinus skaitymu, reikia susirankioti sawę widun, sutreszenti kas perskaityta, perimti sawę tais daiktais ir jūs pasisawinti.⁶⁰ Kad A. Baranauskas skaitymą laikydavęs ypatingu aktu, tam tikru jo griežtai sustatytos dienotvarkės ritualu, liudytų ir A. Dambrausko-Jakšto, lydėdavusio būsimą vyskupą kasdieniuose pasivaikščiojimuose jo paskutiniaisiais gyvenimo metais Kaune, užrašyti atsiminimai: *Po tokio maloningo pasivaikščiojimo B-kas kviesdavo pas save arbatos atsigerti. Ji šiaip jau būdavo paprasta, bet sujungta su dvasios puota. B-ko skaitomojo lenkų laikraščio „Słowo“ atkarpose ējo tuomet garsi Senkevičiaus apysaka „Krzyżacy“. B-kas su pasigėrėjimu*

ją man skaitydavo. Jai pasibaigus, atsinešdavo pasiskaityti Chodzkos „Pamiętnik Kus-tosza“, Mickevičiaus „Pan Tadeusz“ ar kitokį lenkų klasiką. Skaitydavo jis gražiai, gyvai išskeldamas aikštėn kiekvieną autoriaus mintį.⁶¹

Svarbu pažymėti, kad A. Baranauskas, nuo 1874 m. eidamas seminarijos inspektorius pareigas, kartu buvo ir jos bibliotekos vedėjas. Remiantis jau 1936–1940 m. Kauno kunigų seminarijos bibliotekos vedėjo pareigas ėjusio Kazio Sendziko straipsniu⁶², Žemaičių kunigų seminarijos, 1865 m. perkeltos iš Varnių į Kauną, biblioteka tvarkyta būtent A. Baranausko vedėjavimo metais – 1881 m. spalio 1 d.–1883 m. liepos 13 d. Šios bibliotekos knygų tvarkymo principai iš dalies gali būti laikomi A. Baranausko nuostatų tuo reikalu atspindžiu. Tvarkymo darbai buvo pavesti klierikams A. Dambrauskui-Jakštui ir J. Viksvai. Jiems talkino seminarijos vadovybės paskirti klierikai. Jų rūpesčiu knygos buvo suskirstytos į 22 skyrius ir išdėliotos 34 lentynose. Ant knygų nugarėlių buvo klijuojami popierėliai su trupmeniniu skaičiumi, kurio skaitiklis rodė lentyną, kurioje esanti knyga, o vardiklis žymėjo jos eilės numerį toje lentynoje. Sutvarkytos knygos pagal abėcėlę buvo surašytos į katalogą, kurio viršelyje buvo išpausta antraštė: *Catalogus librorum Seminarii Samogitiensis. 1883.*⁶³ Į knygas buvo įklijuojamas ekslibrisas su jame įrašytu numeriu, žyminčiu jų eilės numerį kataloge. Taigi 1883 m. seminarijos bibliotekoje iš viso buvo 11 216 tomų, tarp kurių religinio turinio – 3457, literatūros – 1955, kalbotyros – 1821, istorijos – 1156, filosofijos – 893, tikslųjų mokslų – 608 ir kt. knygos.

Nuo 1897 m. gruodžio 28 d. iki gyvenimo pabaigos A. Baranauskas buvo Seinų ir Augustavo vyskupijos valdytojas, kur nuo 1901 m. rugsėjo 4 d. iki gyvenimo pabaigos, dirbdamas po keliolika valandų per parą, neretai ir klūpomis, į lietuvių kalbą vertė Bibliją. Jis vertė iš Vilniuje 1861–1864 m. pasirodžiusio keturtomio Biblijos leidinio, kuriame lygiagrečiais stulpeliais išspausdinti du Šventojo Rašto vertimai: lotyniškasis (vadinamosios Siksto-Klemenso Vulgatos) ir lenkiškasis Jakobo Wujeko (1599), tapęs kanoniniu lenkiškai kalbančių katalikų Biblijos

59 BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 4, p. 139–141.

60 Ten pat, p. 161.

61 DAMBRAUSKAS-JAKŠTAS, Aleksandras. Mano atsiminimai apie vyskupą A. Baranauską, p. 436.

62 SENDZIKAS, K. *Žemaičių vyskupystės dvasinės seminarijos biblioteka 1883 m.* [rankraštis]. 1932–1939 (?). 5 lap. LMAVB RS, F163–1055.

63 Liet. k.: *Žemaičių seminarijos knygų katalogas. 1883.* Autoriams nėra žinomas šio katalogo likimas. 1978 m. iš Kauno Metropolijos kunigų seminarijos

į Lietuvos nacionalinę Martyno Mažvydo biblioteką (toliau – LNMMB) patekusios Žemaičių seminarijos archyvo bylos ir rankraštinės knygos tėra dalis buvusio Žemaičių seminarijos archyvo ir bibliotekos. Tarp Retų knygų ir rankraščių skyriuje esančiame *Žemaičių (Telšių) vyskupijos seminarijos fonde* (F90) saugomų septynių buvusios Žemaičių seminarijos bibliotekos generalinių abėcėlinių ir sisteminių katalogų, parengtų 1812–1939 m., K. Sendziko studijuoto katalogo nėra. Žr. bylas: F90–367–373.

tekstu. Šis leidinys greičiausiai buvo vienintelis A. Baranausko vertimo šaltinis. Komentarui vyskupas pasirinko Jono Stepono Menochijaus paaiškinimus Šventajam Raštui. Laiko skaityti knygas, matyt, likdavę labai nedaug. Tai patvirtina ir savo 1900 m. birželio 3 d. laiške A. Dambrauskui-Jakštui: *Atvykus į Seinus, Viešpats Dievas išlaisvino mane nuo matematikos įkarščio ir visų kitų lektūrų, išskyrus privalomąją. Neskaitau net telegramų laikraščiuose, ir vis tiek trūksta laiko.*⁶⁴

BIBLIOTEKOS KOMPLEKTAVIMAS, DYDIS, POBŪDIS, TURINYS

BIBLIOTEKOS KOMPLEKTAVIMAS. Apie A. Baranausko knygų įgijimo būdus ir šaltinius visų pirma galime spręsti iš jam priklausiusiose knygoose jo paties ar kitų asmenų paliktų nuosavybės ženklų ir kitų įrašų. Žinių taip pat teikia jo dienoraštis ir korespondencija. Sprendžiant iš turimų šaltinių, pagrindiniai A. Baranausko bibliotekos komplektavimo būdai buvo leidinių pirkimas, dovanos, originalų nuorašai, o šaltiniai – asortimentinė, bukinistinė ir antikvarinė prekyba.

Vieninteliu šaltiniu, liudijančiu, kad A. Baranauskas, jau besimokydamas Rumšiškėse, turėjo savo asmeninių knygų, tampa VŽM saugomas Stanislovo Trembeckio 1806 m. poezijos pirmasis tomas, įrištas kartu su kita šio autoriaus knygele, su septyniolikmečio įrašu priešlapyje: *z ksiąg // Antoniego Baranowskiego // 1852 roku // Rumszyszki*⁶⁵ (žr. 33 poziciją). Šią knygą raštininko amato besimokančiam A. Baranauskui, kaip liudija įrašas tame pačiame priešlapyje, padovanojo Antanas Sakalauskas [?]. Sprendžiant iš rašysenos ir beveik identiškos įrašo priešantraštiniame lape struktūros ir formuluotės – *Z ksiąg // Antoniego Baranowskiego // Cena na rub. 1.*⁶⁶, – panašiu metu už 1 rublį galėjo būti įsigyta ir M. Valančiaus knygos *Žemajtiu wiskupiste* (1848) antroji dalis (žr. 37 poziciją).

Pirmosios žinios apie A. Baranauskui jau apsisitojus Vainute priklausiusias knygas jo dienoraštyje fiksuojamos 1854 m. sausio 1 d. (<...> *po arbatos vakare kartu su Kunigu Rimkevičium, kuriam paskolinau knygą* Išganingas apaštalų mokslo šūkis, *nuėjome pas Vachmistrą* <...>) ir 17 d. (*Paskolinau Ponui Šleževičiui savo Malviną*)⁶⁷. Kaip liudija šie ir 1855 m. balandžio 14 d. įrašai dienoraštyje, knygas iš A. Baranausko skolinosi ir Vainuto, ir Raseinių miestelių šviesuomenė. Deja, pirmąją knygą, kaip ir tuo metu jau turėtąjį minėtą S. Čerskio *Lotynų–lenkų kalbų žodyną*, jis prarado, t. y. išvykdamas iš Raseinių nespėjo jų susigrąžinti, nes *P. Chmelevskio nebuvo namie, o P. Kracas pasakė, kad paskolino P. Daugėlevičiui Paraseinyje, tačiau išvažiudamas neradau jo namuose.*⁶⁸ Būta tokių praradimų A. Baranausko bibliotekoje ir jau vėlesniaisiais jo gyvenimo metais. Antai yra žinoma, kad dar jaunystėje jis itin mėgęs ir net mintinai buvęs išmokęs lenkų poetų A. Mickevičiaus ir Julijaus

Slovackio bei rusų poetų Aleksandro Puškino ir Michailo Lermontovo kūrybą. Šaltinių liudijimu, jų veikalus kitados turėjo ir savo bibliotekoje, o štai jau jam esant vyskupu *bibliotekoje minėtųjų poetų veikalų visai nebuvo. Buvo juos kam paskolinęs, bet skolintojai nesugrąžino*.⁶⁹

1854 m. kovo 7 d. įrašų dienoraštyje A. Baranauskas pirmą kartą užfiksuoja savo įsigytas knygeles: *Pirkau žemaitiškas knygeles: 1) apie tabaką, 2) apie atsargumą su ugnimi, 3) apie sodininkystę <...>*.⁷⁰ Nekyla abejonių, kad tai S. Daukanto parengtos ūkinių patarimų knygelės: 1) *Pamokimas a'pe auginimą taboku...* (1847), 2) *Ugnės – kningėlė...* (1849) ir 3) *Pamokslą ape sodnus arba dajginus wajsingū mediū...* (1849). Nė viena jų, kaip priklausiusi A. Baranauskui, šiandien straipsnio autoriams nėra žinoma. Šios buvo platinamos už 3–10 kapeikų⁷¹.

Iš A. Baranauskui priklausiusių ir ligi šiandien išlikusių knygų bent penkias tikrai galėtume laikyti jo įsigytas studijuojant Varnių kunigų seminarijoje. Keturius iš jų priešlapiuose turi įrašus lotynų kalba: *Ex libris Antonii Baranowski alumni Seminarii Samogitiensis*⁷². Tai žymiausio romėnų rašytojo Publijaus Vergilijaus Marono atskirai įrišti trys *Raštų* tomai (*P. Virgilio Maronis Opera in tres tomos divisa...*; 1680) (žr. 35 poziciją), kurių pirmajame įrašyta ir įsigijimo data – 1857 m. gegužės 2 d. Manytina, kad visi trys tomai buvo įsigyti vienu metu, nes visų jų priešlapiuose yra pieštuku įrašyta, matyt, ankstesniojo savininko pavardė *Borowski*, kuri užbraukta rašalu. Be to, visi tomai turi identišką įrišą. Ketvirtoji knyga, turinti tokį pat A. Baranausko nuosavybę patvirtinantį įrašą lotynų kalba, – tai jau pirma minėtoji S. Daukanto *Prasmą lotinū kalbôs* (1837). Atsižvelgdami į identišką rašyseną, darytume prielaidą, kad kalbamuoju laikotarpiu A. Baranausko buvo įsigyta ir dar vieno romėnų poeto Publijaus Ovidijaus Nazono knyga *Metamorfozės...* (*Publii Ovidii Nasonis Metamorphoseon libri XV...*; 1701), vėlgi priešlapyje turinti kiek kitokios formuluotės nuosavybės įrašą lotynų kalba: *Liber hic Antonii Baranowski proprietatis est*.⁷³ (žr. 31 poziciją). Ten pat lenkų kalba A. Baranausko ranka įrašyta, kad knygos kaina yra 2 kapeikos, įsigyta iš varžytinių. Tos pačios, dar jaunuolio rankos

64 Antano Baranausko laiškas Aleksandriui Dambrauskui. 1900.06.03/16, Seinai. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 617.

65 Liet. k.: *iš Antano Baranausko knygų // 1852 metais // Rumšiškės*.

66 Liet. k.: *Iš Antano Baranausko knygų // Kaina 1 rub.*

67 BARANAUSKAS, Antanas. Dienoraštis. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1, p. 288–289.

68 Ten pat, p. 304.

69 STAKAUSKAS, Juozapas. [Atsiminimai apie

Antaną Baranauską]. Iš *Literatūra ir kalba*. T. 19, p. 441.

70 BARANAUSKAS, Antanas. Dienoraštis. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1, p. 292.

71 NAVICKIENĖ, Aušra. *Besikeičianti knyga XIX amžiaus pirmosios pusės Lietuvoje*: monografija. Vilnius, 2010, p. 268.

72 Liet. k.: *Iš Žemaičių Seminarijos auklėtinio Antano Baranausko knygų rinkinio*.

73 Liet. k.: *Ši knyga yra Antano Baranausko nuosavybė*.

išvedžiotą įrašą – Antoni Baranowski – turi knygos *Šv. Ignacijaus dvasinės pratybos arba rekolekcijos...* (*Ś. Ignacego ćwiczenia duchowne czyli rekolekcyje...*; 1858) priešlapis (žr. 1 poziciją). Ją, darytume prielaidą, A. Baranauskas galėjo įsigyti arba dar tebestudijuodamas Varniuose, arba jau Sankt Peterburge.

Šioje vietoje pažymėtina, kad A. Baranauskui gyvenant Varniuose ten jau veikė Lietuvos provincijoje pirmasis ir vienintelis nagrinėjamu laikotarpiu stacionarus knygynas, kuriame parduodamų lietuviškų leidinių didžiąją dalį sudarė religinio turinio literatūra⁷⁴. LMAVB RSS saugoma A. Baranauskui priklausiusi M. Valančiaus bendradarbio Kazimiero Skrodzkiego knygelė *Trumps katekizmas arba Pamuokims diei prigudinima jaunumenes žemajtiu kataliku...* (1856) (žr. 14 poziciją), išleista net 8000 egzempliorių tiražu, labai tikėtina, galėjo būti įsigyta būtent minėtame knygyne, kadangi net 7976 šios knygos egzemplioriai 1856 m. Juozapo Zavadzkiego firmos buvo išsiųsti į Varnių knygyną⁷⁵. Nors S. Daukanto Sankt Peterburge išleisto pirmojo istorijos veikalas, parašyto lietuvių kalba, *Budą senowęs-lėtuwiū kalnienū ir žamajtiū...* (1845) tais pačiais metais knygyne tebuvo gauti du egzemplioriai, greičiausiai vienaip ar kitaip jį A. Baranauskas įsigijo būtent aptariamam laikotarpiui. Kad šią knygą, dargi pažymėtą nuosavybės įrašu, jis tikrai turėjo, liudija jo vėlesnis susirašinėjimas su H. Weberiu. Antai, sprendžiant iš A. Baranausko 1875 m. spalio 4 d. laiško, minėtąją knygą, kaip ir *Anykščių šilelio* rankraštį, jis *ant kelato nedėlu* paskolinęs čekų kalbininkui profesorius Leopoldui Geitlerui, Lietuvoje besilankiusiam dar 1873 m., bet ir *po sziai dēnai man to raszto nei knygos, nesugrąžino*.⁷⁶ Tolesnis knygos kelias skleidžiasi jau iš H. Weberio 1890 m. gegužės 22 d. laiško, iš kurio aiškėja, kad iš L. Geitlerio bibliotekos S. Daukanto knygelę su A. Baranausko autografu įsigijo Leipzigo universiteto profesorius Augustas Leskianas, kuris, jei tik knygos savininkas panorėsiąs, pasirengęs ją jam sugrąžinti⁷⁷. Knygos likimas autoriams nežinomas.

Neatsitiktinai A. Baranauskas savo bibliotekoje turėjo 1858–1860 m. M. Valančiaus sekretoriaus, vėliau, 1860–1864 m., Varnių kunigų seminarijos rektoriaus J. Silvestro-Dovydaičio didaktinę apysaką *Sziauleniszkis senelis*. Šis buvo vienas iš tų, kurie pastebėjo neeilinius A. Baranausko gabumus ir savo iniciatyva, kaip ir K. Kairį, siuntė į Sankt Peterburgo dvasinę akademiją ir studijuojantį rėmė materialiai. A. Baranauskas savo ruožtu savo geradarį šelpė, kai šis 1866–1882 m. buvo tremtyje Tomske. A. Baranauskui priklausę minėtosios didaktinės apysakos pirmosios (1863) (žr. 28 poziciją) ir trečiosios (1864) (žr. 29 poziciją, pirmąjį egzempliorių) dalies defektiniai egzemplioriai šiandien saugomi VŽM. Neabejotume, kad juos jam kitados vienaip ar kitaip padovanojęs pats knygelės autorius.

Kaip pas A. Baranauską pateko seniausia mums žinoma išlikusi jam priklausiusi Lietuvos ir Lenkijos filosofo, teologo, jėzuito Martyno Smigleckio knyga *Apie*

Dievo Sūnaus amžinąjį dieviškumą: Šventojo Rašto liudijimai... (O bostwie przedwiecznym Syna Bozego: Świádecstwá Pismá świętego...; 1595), turinti Kražių kolegijos bibliotekos įrašus antraštiniame lape (*Collegij Krozensis Societatis JESV*⁷⁸ ir *inscriptus Catalogo librorum Collegii Krozensis Societ[atis] Jesv*⁷⁹) (žr. 16 poziciją), šandien tegalime spėlioti. Visgi labiausiai būtume linkę prie tokio šios knygos likimo versijos aiškinimo. Kaip žinoma, Kražių kolegijos biblioteką 1843 m. perkeliant į Kauną, jos senosios kolekcijos rinkinys (2553 tomai), į kurį pateko knygos iš jėzuitų laikų ir po jėzuitų, kaip netinkamas mokyklai buvo atskirtas ir greičiausiai jau 1845 m. pabaigoje atiteko Varnių kunigų seminarijos bibliotekai. Tuo metu buvo populiarus knygų skolinimasis iš bibliotekų. Darytume prielaidą, kad minėtąją knygą iš seminarijos bibliotekos galėjo pasiskolinti ir jos tiesiog negrąžinti 1856–1858 m. ten studijavęs seminaristas A. Baranauskas. Pasak I. Šenavičienės, net labai retus pasiskolintus leidinius kunigai dažnai laikydavo pas save ilgą laiką ir yra žinoma, kad, pavyzdžiui, 1863 m. vyskupas M. Valančius net aplinkkraščiu turėjęs raginti juos grąžinti iš seminarijos bibliotekos paimtas knygas⁸⁰.

Yra žinių, kad dar studijuojant Varnių kunigų seminarijoje, A. Baranausko biblioteka pildėsi ir dovanų būdu. Manytume, ypač turėjusi paglostyti seminarijos auklėtinio A. Baranausko širdį šios seminarijos rektoriaus Aloyzo Šukevičiaus jam padovanota Jeano Baptiste'o Bouvier knyga *Mokslas apie atlaidus, brolijas ir sukaktį...* (*Nauka o odpustach, bractwach i jubileuszu...*; 1847) su priešantraštiniame lape įrašyta dedikacija: *Kochanemu Antoniemu // Baranowskiemu // za pilność i dobre obyczaj[e] // 1858 r. Czerwca 20 dnia // Rektor Seminar[ium] // Kan. Alojzy Szukiewi[cz]*⁸¹ (žr. 2 poziciją).

Italų poeto Torkvato Taso knygos *Gotfridas, arba Išlaisvintoji Jeruzalė* (*Goffred albo Jeruzalem wyzwolona Torquata Tassa*; 2 t., 1826) priešlapyje esantis Simono Novickio (?) įrašas liudija, kad ją A. Baranauskas gavo dovanų iš savo kolegos, jau būdamas išventintas kunigu, t. y. ne anksčiau kaip 1862 metais: *W[ielebnemu] Księdzu Antoniemu // Baranowskiemu, naj- // miłszemu Kolledze na // znak prawdziwej przyjaźni // poświęcam. – // Symeon Nowicki [?]*⁸² (žr. 32 poziciją).

74 NAVICKIENĖ, Aušra. *Besikeičianti knyga...*, p. 252.

75 Ten pat, p. 340.

76 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1875 10 04/16, Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 7–8.

77 Hugo Weberio laiškas Antanui Baranauskui [rankraštis]. Eizenachas, 22.V.1890. LLTI BR, F1–602.

78 Liet. k.: *Kražių Jėzuitų kolegijos*.

79 Liet. k.: *įrašyta Kražių Jėzuitų Kolegijos Knygų kataloge*.

80 ŠENAVIČIENĖ, Ieva. *Dvasininkija ir lietuviybė...*, p. 129.

81 Liet. k.: *Mielam Antanui // Baranauskui // už stropumą ir gerą elgesį // 1858 m. birželio 20 d. // Seminarijos Rektorius // Kan. Aloyzas Šukevičius*.

82 Liet. k.: *Maloningajam Kunigui Antanui // Baranauskui, // brangiausiam Kolegai // tikros draugystės ženklai // skiriu. – // Simonas Novickis [?]*.

VŽM saugoma Eliaszo Merico knyga ir LMAVB RSS aptiktas Mečislovo Davainio-Silvestraičio atspaudas iš periodinio leidinio, A. Baranausko gauti dovanų, jam 1884–1897 m. jau būnant Žemaičių vyskupo Mečislovo Leonardo Paliulionio padėjėju (sufraganu). E. Merico knygos *Śių laikų visuomenės klaidos (Błędy społeczne obecnych czasów; 1888)* priešlapyje randame vertėjo Jono Prūselaičio dedikacinį įrašą A. Baranauskui: *Jego Ekscellencyi // Antoniemu // Baranowskiemu // Biskupowi Suffraganowi // Dyecezyi Telszewskiej // w dowod najgłębszego // Uszanowania // tłumacz*⁸³ (žr. 9 poziciją). M. Davainis-Silvestraitis, dovanodamas savo darbo *Жмудскія песни изъ Полангена = Palongos žemaitiškas dainės* atspaudą iš žurnalo „Gyva senovė“ (*Живая старина; 1893, nr. 4*), A. Baranauskui įrašė tokius žodžius: *Ego Преосвященству Епископу-Суффрагану // Антонию Барановскому. // отъ переводчика и автора*⁸⁴ (žr. 38 poziciją).

Kaip žinoma, 1897 m. rugpjūčio 2 d. A. Baranauskas buvo paskirtas Seinų vyskupu ir, Rusijos carui spalio 23 d. šiam paskyrimui pritarus, jo ingresas įvyko Sankt Peterburge tą pačią metų lapkričio 21 d. Šių svarbių A. Baranausko gyvenimo įvykių verpete tikėtinai įpintas ir šiandien VŽM saugomo Jozefo Stagračynskio knygos *Biblijos istorija krikščioniškoms šeimoms... (Historya biblijna dla rodzin chrześcijańskich...)* pirmojo tomo *Senasis Testamentas (Stary Testament; 1896)* (žr. 15 poziciją) likimas. Šis leidinys yra unikalus, nes jame priešais antraštinį lapą yra įklijuotas specialus puošnus lapas su lenkų knygynininko ir leidėjo Karolio Miarkos spausdintine dedikacija, pažymėta būtent 1897 m. spalio mėnesio data: *Jego eks-celencyi // najprzewielebniejszemu księdzu biskupowi // A. Baranowskiemu // pozwala sobie złożyć najpokorniej w darze // najniższy sługa // Mikołów na Górnym Ślązku, // w październiku 1897 roku. // Karol Miarka, // księgarz-wydawca.*⁸⁵

Neabejotina, kad skirtingais A. Baranausko gyvenimo metais literatūros rūpi-mais klausimais įsigijimo šaltiniai galėjo būti užsienio šalių, kuriose 1858–1864 m. jis tęsė teologijos studijas, miestų bei visų pirma Kauno, kuriame išgyveno daugiau nei trisdešimt metų, ir Vilniaus knygynai. Kad A. Baranauskas savo biblio-teką gausino iš to meto Lietuvos knygynų siūlomo asortimento, liudija jo žodžiai laiškuose H. Weberiui: <...> *wisokias knygąs asz galu nusipirkti po musu knyginyczas, ku-rrios weikiai apturi knygąs ir isz swetimu szalu*⁸⁶ (1882 m. sausio 30 d.); *Teorijos skaiczu Wertheimo jau par knyginyczą Zawadzko pareikaławau*⁸⁷ (1889 m. vasario 1 d.). Nijo-lė Lietuvinkaitė, tyrusi Kauno senosios knygos raišką ir plėtotę 1843–1918 m., pabrėžia, kad gubernijos laikotarpiu artimiausiems Vilniaus ar Rusijos knygynams nepajėgiant patenkinti visų kauniečių poreikių, nemažai reikšmės turėjo privatus spaudinių gabenimas arba siuntimas iš užsienio⁸⁸. Pagal tuo metu galiojusias taisykles paštu siųstos knygos iš pasienio muitinės pirmiausia patekdavo į Vilniaus cen-zūros komitetą. Tokiomis paslaugomis neabejotinai naudojosi ir A. Baranauskas.

Tai liudija, pavyzdžiui, kad ir išlikęs Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos 1884 m. kovo 15 d. datuojamas leidimas gauti jam iš užsienio *moksliniams tyrinėjimams* užsakytą A. Leskieno ir K. Brugmanno sudarytą lietuvių tautosakos rinkinį⁸⁹.

Didelių galimybių įgyti knygų teikė A. Baranausko asmeniniai ryšiai su įvairių užsienio šalių mokslininkais, padėjusiais jam susipažinti su žymiausiais ir naujaušiais to meto kalbotyros ir matematikos tyrimais. Jo lingvistinės korespondencijos pradžia sietina su Sankt Peterburgo universiteto ir Dvasinės akademijos profesoriumi, Indoeuropeistikos komisijos Sankt Peterburge nariu Antonu Schiefneriu, su kuriuo susirašinėjo keturiolika metų (1865–1879). Šis A. Baranauską supažindino su žymiu vokiečių kalbininku, indoeuropeistu, Prahos ir Jenos universitetų profesoriumi Augustu Schleicheriu, vėliau – su jau ne kartą minėtuoju H. Weberiu, su Rusijos mokslų akademija. Šioje vietoje paaiškintina galima A. Schleicherio *Lietuvių poezijos (Litauische Dichtungen; 1865)* egzemplioriaus, šiandien saugomo LMAVB RSS, priklausomybės A. Baranauskui versija. Šis buvo vienas iš lietuvių, talkinusių A. Schleicheriui rengiant mokslinį, specialiai lietuvių kalbos tyrinėjimams skirtą Kristijono Donelaičio raštų leidimą su žodynu ir išsamia pratarne, apibūdinančia jo tarmę, kirčiavimą ir atskiras žodžių formas. A. Baranausko įnašą į minėtąjį leidinį A. Schleicheris nurodė 333–334 puslapiuose, ypač palankiai įvertindamas iš jo gautą informaciją apie anykštėnų tarmę⁹⁰. Greičiausiai kaip padėkos ženklą A. Baranauskas gavo ir patį leidinį. Minėtoje institucijoje saugomas šios knygos egzempliorius yra su jo nuosavybės įrašu priešlapyje: *X. ABaranowski*⁹¹ (žr. 36 poziciją).

Su H. Weberiu A. Baranauskas susirašinėjo daugiau nei dvidešimt metų (1875–1898). Išlikusi jūdvių abipusė korespondencija liudija, kad A. Baranauską iš

83 Liet. k.: *Jo Ekscelencijai // Telšių Diecezijos // Vyskupui Sufraganui // Antanui // Baranauskui // kaip giliausias Pagarbos įrodymą // vertėjas.*

84 Liet. k.: *Jo Šventenybei Vyskupui-Sufraganui // Antanui Baranauskui // nuo vertėjo ir autoriaus.*

85 Liet. k.: *Jo ekscelencijai // švenčiausiajam vyskupui // A. Baranauskui // nuolankiai leidžia sau dovanoti // žemiausias tarnas // Mikoluvas Aukštutinėje Silezijoje, // 1897 metų spalio mėn. // Karolis Miarka, // knygyninkas-leidėjas.* Palyginus šios knygos egzempliorių su Kauno apskrities viešosios bibliotekos (toliau – KAVB) Senujų ir retų spaudinių skyriuje saugomu egzemplioriumi (žr.: RS U-06-1660), įsitikinta, kad pastarajame tokios įklijos nėra. A. Baranauskui priklausiusią knygą esant unikalią rodo ir tas faktas, kad pati knyga išleista 1896 m., o joje įklijuotas dedikacinis lapas

pažymėtas tikslia 1897 m. spalio mėnesio data.

86 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1882 01 30/02 11, Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 105.

87 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1889 02 01/13, Kaunas. Ten pat, p. 223.

88 LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. *Kauno senoji knyga*: raiška ir plėtotė 1843–1918 metais. Vilnius, 2006, p. 82.

89 Vyriausios spaudos reikalų valdybos leidimas gauti užsienyje išleistą lietuvių tautosakos rinkinį. 1884 metų kovo 15, Nr. 1213. Iš *Literatūra ir kalba*. T. 19, p. 374–375.

90 ŠLEICHERIS, Augustas. [Atsiliepinimas apie A. Baranausko įnašą]. Ten pat, p. 407.

91 Liet. k.: [*Kunigas*] A. Baranauskas.

Vokietijos pasiekė ne vienas leidinys kalbotyros klausimais. Tačiau dosniausiai knygomis A. Baranauską apdovanojo, kaip leidžia spręsti šaltiniai, vienas žymiausių lingvistų, Kazanės, Jurjevo ir Jogailos universitetų profesorius Janas Baudouinas de Courtenay, su kuriuo susirašinėjo 1875–1895 metais. Šis informuodavo ir atsiųsdavo savo bičiuliui naujai pasirodžiusius darbus kalbotyros klausimais. A. Baranauskas, kaskart dėkodamas *azu Tamstos brangias dovanas*, 1877 m. birželio 26 d. laiške savo geradariui pasidžiaugė nauju knygų siuntiniu: *Nelabai seniai ataneszė man pacztorius nū Tamstos gerą kezulą wisokiu brangiu knigėlu. Wisas jas beskaitant, nēt seilė, būdawo, jėma tekėti – ir prisipažino: <...> skaitausi Tamstos mokytinis: ką tiktai apė kalbu tyrimą žinau, tai wis isz Tamstos knigu daugiausia <...>*.⁹² Dar po kelerių metų pridėjo: *Kad nebūtumai manęs nū tėkos metu sawo knygomis apkrowęs, isz kuriu tēk žiniu man apė kalbu tyrimą pribuwo, nebūcz tuło daikto lėtuwiszkoje kalboje iszmanęs*.⁹³

Artimus ryšius A. Baranauskas palaikė ir su bibliografu, slavų, baltų kalbų ir kultūros, tautosakos ir senųjų lietuviškų raštų tyrinėtoju Eduardu Volteriu, nuo 1886 m. dirbusiu Sankt Peterburgo universitete. Sprendžiant iš išlikusių A. Baranausko laiškų E. Volteriui, datuojamų 1897–1901 m., gaudavęs literatūros ir iš šio. Antai, jau vyskupaudamas Seinuose, A. Baranauskas 1901 m. laiške pareiškė padėką E. Volteriui už atsiųstus jo paties knygos *Suvalkų gubernijos gyvenamųjų vietovių sąrašai...* (*Списки населенных мест Сувалкской губернии...*; 1901) du egzempliorius⁹⁴. Pažymėtina, kad E. Volterio rūpesčiu 1898 m. Sankt Peterburgo mokslų akademijos Rusų kalbos ir literatūros skyriaus darbų 65 tome pasirodė A. Baranausko studija *Pastabos apie lietuvių kalbą ir žodyną* (*Заметки о литовскомъ языке и словаре*; 1898). VŽM yra saugomas šios knygelės, A. Vienuolio-Žukausko priskirtos A. Baranausko knygynui, defektinis egzempliorius (žr. 23 poziciją). Verta paminėti ir tai, kad būtent per E. Volterį minėtasis vyskupo veikalas pasiekė tuo metu dar Sankt Peterburgo dvasinės akademijos teologijos studentą, vėliau arkivyskupą, Juozapą Joną Skvirecką. Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje yra saugomas šios knygelės egzempliorius su J. J. Skvirecko pastaba viršutiniame viršelyje ir antraštiniame lape: *Edono Ex[ce]ll[entissi]mi Ep[iscop]i Baranowski // per manus D[omi]ni Volter⁹⁵*.

Palaikė ryšius A. Baranauskas ir su Karaliaučiaus universiteto profesoriumi Fridrichu Kuršaičiu, iš kurio, kaip liudija pastarojo išlikę 1874–1876 m. datuojami laišakai, jis taip pat gaudavęs knygų. Antai prieš ketindamas 1874 m. rudenį apsilankyti Kaune, jis A. Baranauskui laiške dėstė: *<...> labai meilyčiau <...> savo žodines knygas parnešti, širdingai meilydams, kad Jūs mano šitą garbės dovaną, kaip dėkingystės menką apierą už Jūsų man išrodytąją meilę ir pagarbą priimtumbit*.⁹⁶ O štai 1875 m. spalio 4 d. laiške H. Weberiui A. Baranauskas jau pasidžiaugė, kad F. Kuršaitis, *atkaęs Kaunan, dėkui jam, dowanojo man sawo „Deutsch-littauisches Wörterbuch“*.⁹⁷

Matematiniais interesais 1890–1901 m. A. Baranauskas susirašinėjo su A. Dambrausku-Jakštu. Iš pastarajam adresuotų laiškų matyti, kad dvasininką, be kitų leidinių⁹⁸, pasiekęs ir paties A. Dambrausko-Jakšto, vieno pirmųjų esperantininkų Lietuvoje, 1890 m. išleistas esperanto kalbos vadovėlis, apie kurį A. Baranauskas 1893 m. gruodžio 24 d. laiške atsiliepęs taip: *Atsiųstąsias knygeles perskaičiau, suvokiu tos kalbos paprastumą ir lengvumą ją išmokti, ypač žmonėms, gavusiems bent vidurinio mokslo išsilavinimą, ar kur kitur susipažinusiems su romanų kalbomis, kurių pagrindu buvo sukaupta medžiaga tai „tarptautinei“ kalbai.*⁹⁹

Dar vienas iš A. Baranausko bibliotekos komplektavimo būdų buvo leidinių originalų nuorašai. Pavyzdžiui, iš laiškų H. Weberiui yra žinoma, kad jis turėjo *kasnelus išsiraszės* iš baltų filologijos pradininko Adalberto Bezzenbergerio darbo apie Chylinskio Bibliją¹⁰⁰, o pirmąją Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje 1737 m. pasirodžiusią lotyniškai parašytą lietuvių kalbos gramatiką *Lietuvių kalbos visetas... (Universitas linguarum Litvaniae...; 1737), gawęs ant keleto denu* iš savo buvusio mokinio Kazimiero Jauniaus, persirašęs visą¹⁰¹.

BIBLIOTEKOS DYDIS. Aptarę A. Baranausko bibliotekos galimus komplektavimo būdus ir šaltinius, pereitume prie jos dydžio, pobūdžio ir sudėties atodangų. Deja, šis klausimas iš dalies išlieka keblus. Iki šiandien tyrėjų nesama aptikta nei vyskupo turėtų knygų sąrašų, nei kokio platesnio jo bibliotekos apibūdinimo. Nesama ir jokių detalesnių žinių apie tai, ar daugiau nei trisdešimt metų Kaune praleidęs dvasininkas savo sukauptas knygas, kurių, manytina, galėjo sudaryti gana didelis kiekis, visas išsivežęs į paskutinę savo gyvenimo stotelę – Seinus, o galbūt dalį jų galėjęs palikti seminarijos bibliotekai. Iš A. Baranausko amžininkų tėra žinomas vienintelis suomių rašytojos Maillos Talvio, 1894 m. gegužės

92 Antano Baranausko laiškas Janui Baudouinui de Courtenay. 1877.06.26/07.08, Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1, p. 184.

93 Antano Baranausko laiškas Janui Baudouinui de Courtenay. 1883.04.11, Kaunas. Ten pat, p. 190.

94 Antano Baranausko laiškas Eduardui Volterui. 1901, Seinai. Ten pat, p. 406.

95 Liet. k.: *Is Ekscelencijos Vyskupo Baranausko dovanos [perduota] // per Poną Volterį*. Žr.: R 808.82 / XIX Ba-402.

96 Fridricho Kuršaičio laiškas Antanui Baranauskui. Karaliaučiuje 16/28 Septemberį 1874. Iš *Literatūra ir kalba*. T. 19, p. 316.

97 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1875 10 04/16, Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 10.

98 Pavyzdžiui, iš A. Baranausko 1892 m. birželio

13 d. laiško sužinome, kad A. Dambrauskas-Jakštas jam buvo atsiuntęs vieno žymiausių lenkų sociologų, istorikų ir publicistų Boleslovo Limanowskio neįvardytą darbą, kurį dvasininkas ketinęs *laisvalaikiu galbūt perskaityti*. O 1901 m. gruodžio 11 d. laiške dėkojęs už *gražų ir vertingą Žemaičių vyskupų albumą*.

99 Antano Baranausko laiškas Aleksandrui Dambrauskui. 1893.12.24 Kaune. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 611.

100 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1880 11. Ten pat, p. 63.

101 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1882 05 07/19, Kaunas. Ten pat, p. 128; Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1882 05 20/06 01, Kaunas. Ten pat, p. 140.

viduryje kartu su vyru kalbininku Josepiu Mikola besilankiusių vyskupo namuose Kaune, nors ir lakoniškas, bet labai iškalbingas jo bibliotekos apibūdinimas. Antai ji akcentavusi, kad *vyskupas mus priėmė labai draugiškai, šventiškoje savo bibliotekoje pavaišino arbata ir dainavo paties sukurtas ir subalsuotas dainas*.¹⁰² Nekeltume abejonių, kad po A. Baranausko mirties jo turtas, taip pat ir knygos, turėjo būti surašytas. Tai patvirtina ir 1968 m. vasarą Šventėžerio vidurinės mokyklos (Lazdijų r.) mokytojos Eugenijos Sidaravičiūtės ir Lenkijos lietuvių pedagogo Jono Stoskeliūno surinkti ir užrašyti Seinų kraštiečių, tarp jų ir Seinų kunigų seminarijoje dirbusio Tamošiaus Slančiausko, atsiminimai apie vyskupą A. Baranauską. Jo liudijimu, *po vyskupo mirties rusai, pasišaukę mane, surašinėjo jo turta*.¹⁰³ Antra, yra žinoma, kad po dvasininko mirties *įvyko varžytinės, tarp ko kita ir vyskupo bibliotekos*.¹⁰⁴ Varžėsi Seinų kunigų seminarijos rektorius kanauninkas Jonas Giedraitis ir Žemaičių vyskupijos katedros kapitulos kanauninkas Antanas Pavilonis. Laimėjęs, atseit, pirmasis ir vyskupo biblioteka įsiliejo į Seinų kunigų seminarijos biblioteką. Pastarasis paliudijamas leidžia tvirtinti ne tik kad bibliotekoje buvusios knygos turėjusios būti suregistruotos, bet ir greičiausiai ją buvus didelę.

Nesant kitų šaltinių, kol kas apie A. Baranausko bibliotekos dydį tegalime spręsti pirmiausia iš istoriko, kraštotyrininko, kunigo Jono Reitelaičio paliudijimo. Nuo 1907 m. studijuodamas Seinų kunigų seminarijoje, jis buvo ir šios bibliotekinininku. Savo studijoje apie 1911 m. iš seminarijos pašalintą Petrą Gerulį jis pažymėjo, kad, *kai mirdavo kuris iš kunigų, tai mirusiojo knygas atveždavo seminarijos knygynui. Kadangi seniaus kunigai daug knygų neturėdavo, tai ir knygynas labai mažai naujų veikalų gaudavo. Labai buvo padidinęs seminarijos biblioteką mirusio vyskupo Baranausko knygynas*.¹⁰⁵ Šį jo teiginį papildė istoriko, kunigo Vaclovo Strimaičio paliudijimas, esą *visa vysk. Baranausko biblioteka buvo seminarijos knygyne net ir su spintomis*.¹⁰⁶ Kiek jų buvę, deja, nedetalizuojama. Išlikę šaltiniai byloja apie tai, kad po A. Baranausko mirties vykusiose jo turto varžytinėse varžėsi ne tik minėtieji kanauninkai. Spėtume, kad būtent tokiu būdu viena vyskupo knygų spinta atsidūrė pas seiniškį Vincą Domaslauską, vėliau – pas jo sūnų Vaclovą Domaslauską. Pasak pastarojo, *kokiu būdu vyskupo knygų spinta atiteko mano tėvui, nepamenu. Po Baranausko mirties ją atgabeno tėvui. Tai atmenu gerai*.¹⁰⁷ Šios knygų spintos fotografija yra saugoma VŽM¹⁰⁸. Tai masyvi, septynių lentynų, dviejų durų su stiklais medinė spinta. Tesant tokioms žinioms apie A. Baranausko bibliotekos dydį, nesiryžtume spėlioti net dėl apytikslis joje galėjusių būti knygų skaičiaus.

BIBLIOTEKOS POBŪDIS IR TURINYS. Išlikusios vyskupo bibliotekos knygos ir sutelkti šaltiniai leidžia tvirtinti jį turėjus parankinį knygų rinkinį, atliepiantį jo profesiją ir mokslinius, pirmiausia kalbotyros, interesus. Leidiniai matematikos klausimais, manytume, galėjo sudaryti tik nedidelę jo bibliotekos

dalį, nes ja domėtis ėmė tik nuo 1884 m., o ir po penkerių metų H. Weberiui laiške rašė, kad *Matematikos asz nesimokiau nei knygų tokiu neturiu*.¹⁰⁹ Darytina prielaida, kad bibliotekoje galėjo būti nemažai lituanistinių ir lietuviškų knygų. Pagrindo tokioms mintims teikia to paties J. Reitelaičio užfiksuoti pastebėjimai: *Čia buvo daug mokslo knygų, ypatingai iš lituanistikos. Čia buvo pirmosios laidos Daukanto, Ivinskio, Valančiaus ir kitų rašytojų veikalų. Čia buvo ir Daukanto istorijos rankraštis*¹¹⁰ *ir rinkinys senų istorijos dokumentų nuorašų*.¹¹¹ Vac. Strimaitis vyskupo bibliotekos turinį apibūdina panašiai, papildydamas dar veikalais iš teologijos srities: *Čia pasirodė bėsama labai gerų knygų. Visi šv. Rašto spausdinti vertimai lietuvių kalba (katalikiški ir protestantiški), visi senųjų rašytojų spausdinti raštai: Poškos, Daukanto, Stanevičiaus, Rezos, Kuršaičio ir kitų, Vnučkienės ir Daukšos Postilės, Daukanto istorijos rankraštis ir prie jo dokumentų nuorašai, Humberlauerio ir kitų komentarai į šv. Raštą*.¹¹² Kad Seinuose A. Baranausko bibliotekoje tikrai buvo Mikalojaus Daukšos *Postilė* (1599), liudija ir E. Volterio artėjant šio veikalo pasirodymo 300-osioms metinėms Sankt Peterburgo mokslų akademijos Rusų kalbos ir literatūros skyriui įteiktame 1898 m. spalio 22 d. datuojamame rašte įvardyti jam žinomi keli šios knygos egzemplioriai, kurių vieno savininką nurodęs būtent A. Baranauską¹¹³.

Minėtųjų kunigų liudijimus rodo esant patikimus ir leidžiančius juos pasitelkti darant platesnius apibendrinimus šio straipsnio autoriams pavykusių suregistruoti

102 TALVIO, Maila. [Atsiminimai apie Antaną Baranauską]. Iš *Literatūra ir kalba*. T. 19, p. 432.

103 Seinų krašto žmonės apie A. Baranauską. *Literatūra*, 1970, t. 13(1), p. 225.

104 STAKAUSKAS, Juozapas. Lietuviškosios minties pasireiškimas Žemaičių Seminarijoje. *Tiesos kelias*, 1939, gegužės mėn., nr. 5, p. 355.

105 REITELAITIS, Jonas. *Petras Gerulis* [mašinėraštis]. B. m. LMAVB RS, F136–24, lap. 10.

106 STRIMAITIS, Vac. Vyskūpas A. Karosas (1910–1947) [mašinėraštis]. Iš *[Medžiaga Seinų ir Vilkaviškio vyskupijų istorijai]*. Krikštonys, 1955. VUB RS, F102–224, lap. 221.

107 Seinų krašto žmonės apie A. Baranauską, p. 226. Kad A. Baranauskui priklausęs turtas buvo pardavinėjamas varžytinių būdu, liudija ir VŽM saugomos paveiklo fotografijos kitoje pusėje esantis užrašas: *Paveikslas, priklausęs A. Baranauskui. Kai po mirties varžytinių būdu pardavinėjo vyskupo daiktus, jis atsidūrė pas Petruškevičių Vincą, o dabartiniu metu yra pas Petruškevičių Stasį, gyvenantį Seinuose,*

Zavadzkie gatvėje Nr. 17. Žr.: VŽM 6454 F 1337.

108 A. Baranausko knygų spinta [fotografija]. B. m. VŽM 6451 F 1334.

109 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1889 01 15/27, Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 220.

110 Iš tikro tai buvo S. Daukanto *Istorijos žemaitiškos* rankraščio nuorašas. Apie tai žr. plačiau: ŽILEVIČIUS, Leonidas. „Istorijos žemaitiškos“ rankraščio keliai. *Literatūra ir menas*, 1983, lapkričio 19 d., nr. 47 (1929), p. 16, ir BONČKUTĖ, Roma; SUBAČIUS, Giedrius. Simono Daukanto „Istorijos Žemaitiškos“ rankraščio ir publikavimo istorija. Iš DAUKANTAS, Simonas. *Istorija žemaitiška*. T. [2]. Vilnius, 1995, p. 452–462.

111 REITELAITIS, Jonas. *Petras Gerulis*, lap. 10.

112 STRIMAITIS, Vac. Vyskūpas A. Karosas (1910–1947), lap. 221v.

113 ŽUKAS, Vladas. *Lietuvių knygotyros bruožai*. Vilnius, 1989, p. 99–100.

iš viso 36 pavadinimų knygų (37 fizinių vienetų)¹¹⁴, priklausiusių A. Baranausko bibliotekai, ir šiandien saugomų skirtingose atminties institucijose, daugiausia VŽM, pobūdis ir išstudijuoti šaltiniai. Iš minėto skaičiaus beveik pusė – 14 pavadinimų knygų – yra religinio turinio. Pasaulietinės literatūros pagrindą sudaro grožiniai kūriniai – 9, kalbotyros – 4, muzikos ir tautosakos – po 2, filosofijos, teisės, matematikos, literatūros mokslo ir istorijos – po 1. Apie pusę išlikusių knygų yra parašytos lenkų kalba – 17, lietuvių – 10, lotynų – 3, vokiečių – 2 ir rusų – 1. Dar vienoje knygoje tekstas lygia greta pateikiamas lenkų ir lietuvių, antroje – rusų ir lietuvių, o trečiojoje – tekstas lietuvių kalba rusiškais rašmenimis (graždanka). Išlikusi vyskupo bibliotekos knygų dalis iš esmės atspindi jos užuomazgas, visą tolesnę formavimosi raidą, pradedant jo jaunystės dienomis ir baigiant vyskupavimo metais. Tarp išlikusių knygų, kaip liudija jose esantys antspaudai ir tuometinio Anykščių muziejaus 1951–1976 m. inventorinėje knygoje paliktos pastabos, kurios bus aptartos kiek vėliau, yra grįžusių į Lietuvą ir iš Seinų. Sykiu iš šio sutelkto knygų viseto skleidžiasi pradedančio poeto, vėliau Varnių kunigų seminarijos auklėtinio, Sankt Peterburgo dvasinės akademijos ir kitų užsienio šalių universitetų studento, Kauno žemaičių kunigų seminarijos profesoriaus, Žemaičių vyskupo sufragano ir galiausiai Seinų vyskupo lektūros poreikiai ir skaitymo interesų raida bei kaita, jau pirma aptarti pagrindiniai bibliotekos komplektavimo būdai ir šaltiniai, pažintys ir ryšiai.

Dauguma kuo nors ypatingų knygų jau buvo aptartos pirma. Visgi du leidiniai iš muzikos srities intriguoja ir reikalauja bent kiek plačiau paaiškinti straipsnyje dar nepaminėtą A. Baranausko aistrą muzikai. Jo paties žodžiais, dar 1849 m. jis mokėsis groti klavikordu, 1850 m. – smuiku, 1853 m. – gitara ir armonika, bet gerai negrojęs jokių instrumentu¹¹⁵. Jau gerokai vėliau, 1880 m. pabaigoje, savo bičiuliui H. Weberiui A. Baranauskas atviravo: *Muzikos nėkas manęs nemokė; tiktai ją mėgdamas, asz patsai isz knigu ir isz skambinimo benkėk pramokau. Bet tai tėra menka pradža. Isztaisyti szito mokslo nebeingalu: wėna pasenėjau, pirsztai stambūs, kita ir nespėju skambinti.*¹¹⁶ Tačiau gyvenimo saulėlydyje įgytas Pranciškaus Kuliešiaus penkiolikos puslapių natų spaudinys *Mišios: liturginis giedojimas: muzika... (Msza: śpiew liturgiczny: muzyka...; [1896])* (žr. 21 poziciją) liudija dvasininką muzikai likus neabejingą. Be to, 1902 m. Varšuvoje pasirodė dvidešimt aštuonių puslapių natų leidinys *Bažnytinis giesmynas... (Śpiewnik pobożny...; [1902])*, kuriam melodijas sukūrė A. Baranauskas. Ši knygelė buvo ir jo paties bibliotekoje (žr. 22 poziciją).

BIBLIOTEKOS IR KNYGOS KULTŪRA

Išlikusios A. Baranauską supusios knygos ir jų nuosavybės ženklai bei kiti elementai šiandien atskleidžia tam tikrus jo bibliotekos ir knygos kultūros savitumus. Apie vyskupo knygos kultūros suvokimą galime spręsti ir iš jo paties dovanojamose knygose paliktų dedikacinių įrašų.

A. Baranauskui priklausiusių knygų įrišai yra tradiciniai, būdingi XVIII–XIX a. knygų apdarams. Knygų viršeliai dažniausiai yra kartono, apklijuoto įvairiomis spalvomis margintu arba marmuriniu popieriumi arba aptraukto oda, vienu kitu atveju – dažyta drobe, kolenkoru, pergamentu. Margintu ar marmuro ornamentu popieriumi padengtų viršelių nugarėlės ir kampeliai įprastiniai – odos, rečiau – kolenkoro. Nugarėlėse taikomas kalbamam laikotarpiui būdingas įprastas dekoras, atliktas odos ornamentavimu, autoriaus vardo, antraštės ir įrištų tomų skaičiaus įspaudu. Dalies knygų bloko kraštai dažyti ar marginti. Bibliotekoje pasitaiko ir subrošiuruotų knygų. Sprendžiant iš viso to, vyskupas nebuvo pernelyg reiklus knygų išvaizdai. Tai tik leidžia patvirtinti, kad knyga jam pirmiausia buvusi darbo priemonė. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad A. Baranausko bibliotekos knygoje yra labai mažai marginalijų, be to, ne visos jos paliktos vyskupo rankos, tad darytina išvada, kad su knyga elgėsis pagarbiai.

Sprendžiant iš sutelkto A. Baranausko bibliotekos knygų rinkinio, savo nuosavybę jis buvo linkęs žymėti lakoniškais įrašais¹¹⁷. Iš 37 fizinių vienetų 14 jų turi vyskupo nuosavybės įrašus. Juos patyrinėjus išryškėja tam tikros tendencijos. Pirmia, knygoje lotynų kalba, kaip ir S. Daukanto lietuviškai parašytoje lotynų kalbos gramatikoje *Prasmą lotinū kalbōs* (1837), įrašai yra palikti irgi lotyniškai, išskyrus *Naująjį Jėzaus Kristaus Testamentą...* (*Novum Jesu-Christi testamentum...*; 1815), turintį, kaip ir visos kitos likusios knygos, lenkišką įrašą. Ir tik vienintelės knygelės – P. Kuliešiaus *Mišių...* (*Msza...*; [1896]) – pirmajame puslapyje nuosavybę vyskupas įrašęs lietuviškai¹¹⁸: *N 25 // Kun. ABaranausk[o]*. Smalsumą kelia įrašo struktūroje

114 Į šiuos skaičius neįtrauktos 5, 10 ir 12 knygų pozicijos, kaip neabejotinai priklausiusios A. Baranausko tėvui ir motinai. Taip pat į analizę nepatenka 29 pozicijoje nurodytas antrasis knygos egzempliorius, nes jis priklausė poeto broliui.

115 BARANAUSKAS, Antanas. *Dienoraštis*. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1, p. 271.

116 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1880 12. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 66.

117 Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje autoriams pavyko surasti dvi neišaiškintam (-iems)

asmeniui (-ims) priklausiusias knygas su supereklibrisais. Abiejų knygų nugarėlių apatinėse dalyse yra įspausiti inicialai *A. B.* (žr.: R 884-3 / XIX Si-29 ir R 27 / XIX Va-319). Šis faktas fiksuotinas. Nors nė viena išlikusi A. Baranauskui priklausiusi knyga neturi šio nuosavybės ženklo, bet, jei ateityje atsirastų juo paženklinta knyga, turinti ir vyskupo įrašą, būtų galima daryti prielaidą, kad šios knygos taip pat galėjusios būti iš jo bibliotekos.

118 Šis faktas įdomus ir svarbus A. Baranausko biografijoje, nes būtent nuo XIX a. pabaigos, po to kai jis dėl nesutarimų su pirmojo lietuviško

vienintelį kartą pavartotas skaičius¹¹⁹, šiandien leidžiantis tik spėlioti apie jo galimas reikšmes. Galbūt šį faktą galėtume laikyti kaip prielaidą, kad A. Baranauskas turėjo tam tikrą savo bibliotekos knygų tvarkymo sistemą ir priemones, o minėtoji knyga yra pažymėta 25-uoju numeriu, žyminčiu jos eilės numerį, tarkime, kataloge ar kokiame kitame knygų sąrašė. Ši prielaida fiksuotina, nes, atsiradus dar bent kelioms taip pažymėtoms dvasininkui priklausiusioms knygoms ar kitiems šaltiniams, ją galėtume patvirtinti arba paneigti.

Tik jaunystės metais knygose paliktų nuosavybės įrašų struktūra ir formuluo-tės yra bent kiek iškalbingesnės, o vėlesniaisiais savo gyvenimo metais A. Baranauskas dažniausiai įrašydavo tiesiog savo vardo pirmąją raidę ir pavardę. Keliuose įrašuose priešais pavardę yra įrašytas *kunigo* trumpinys. Dvasininkas nebuvo linkęs, išskyrus kelis atvejus jaunystės metais, nuosavybės įrašų papildyti knygos įsigijimą žyminčiomis datomis, vietomis, progomis ar kainomis. Įrašai beveik visais atvejais yra palikti knygų priešlapiuose. Keliose knygose skirtinguose jos lapuose, pavyzdžiui, priešlapyje ir antraštiniame lape (žr. 24 poziciją), arba net tame pačiame priešlapyje (žr. 31 poziciją) jo nuosavybės įrašus aptinkame po du kartus – tai liudija apie vieno jų kilmę dar jaunystės, kito jau brandesniais gyvenimo metais.

Lakoniškus įrašus¹²⁰, dažniausiai antraštinio lapo viršuje (vienu atveju – jo kitoje pusėje), A. Baranauskas įrašydavo ir savo paties dovanojamose knygose. Įrašų struktūra ir formuluo-tės panašios – įvardijamas asmuo, kuriam dovanojama knyga, pridedant malonybinį žodelį ir nurodant jo einamas pareigas, ir pasirašoma *Autorius*. Vėlgi, vyskupas nebuvo linkęs įrašyti dovanojimo datos, vietos ir pan. Iš šiandien straipsnio autoriams žinomų egzempliorių su vyskupo dedikaciniais įrašais tik vienas jų įrašytas lietuvių, kiti – lenkų ir rusų kalbomis. Antai jo ir H. Weberio 1882 m. parengtos knygelės *Rytų Lietuvos tarmių tekstai (Ostlitauische texte; 1882)* antraštinio lapo kitoje pusėje randame dedikacinį įrašą Konstantinui Majewskiui, Sankt Peterburgo dvasinės akademijos profesorui, nuo 1883 m. Vilniaus kunigų seminarijos rektoriui: *Jo Mylistai Kunigui Konstantinui // Majewskui // K. A. Baranowski*¹²¹. Panašiai suformuluotus įrašus A. Baranauskas įrašė tuomečiam Sankt Peterburgo dvasinės akademijos profesorui ir inspektoriui Pranciškui Karevičiui ir dvarininkui [?] Dominykui Daugėlai, dovanodamas šiems po savo veikalo *Apie transcendentinę progresiją arba apie žmogaus proto ribas ir jėgą (O progresji transcendentalnej oraz o skali i silach umyštu ludzkiego; 1897)* egzempliorių. Pirmajam įrašes: *W JMci Ks. Inspektorowi Karewiczowi // Autor*¹²²; antrajam: *JW Pan Dominik Dowgiatlo // racyj przyjac // od // Autora*¹²³. O štai dovanodamas savo knygelę *Pastabos apie lietuvių kalbą ir žodyną (Заметки о литовскомъ языке и словаре; 1898)* nuo 1895 m. Suvalkų gubernatoriaus pareigas ėjusiam Konstantinui Božovskui, tuo metu jau vyskupas A. Baranauskas įrašė bene kukliausią savo dedikaciją: *Константину Васильевичу Божовско[му] // Авторъ*¹²⁴.

A. Baranauskas vertino knygoje paliktus įrašus. Tai liudija kad ir jo prašymas bičiuliui H. Weberiui, kad šis, prieš išsiųsdamas jam knygą, joje *brangų sawo rankos antraszq*¹²⁵ padėtų. Arba 1882 m. rugsėjo 11 d. laiške jis prašė tą patį H. Weberį dovanojamoje jūdvių veikalo *Rytų Lietuvos tarmių tekstai (Ostlitausche texte;*

laikraščio „Aušra“ redakcija atsiribojo nuo lietuvių tautinio judėjimo, neretai imtas kaltinti lenkomanija. Lietuviškas nuosavybės įrašas knygėlėje galėjo atsirasti ne anksčiau nei 1896 metais. Šioje vietoje vertėtų prisiminti ir vyskupo panašiu metu, 1897 m. birželio 19 d., Plungės dvaro svečių knygoje paliktą įrašą-eilėrašį *Po šituo stogu viešėt patogų...* būtent lietuvių kalba, beje, vienintelį visoje knygoje šia kalba. Žr.: *Plungės dvaro svečių knyga (1893–1917 m.)* [rankraštis]. VUB RS, F1–E232, lap. 5v–6r.

119 Šioje vietoje reikia pažymėti, kad VŽM saugomų A. Baranauskui priklausiusių knygų viršutiniuose viršeliuose, priešlapiuose, antraštiniuose ir kituose lapuose esantys įrašai, žymintys konkretų skaičių, bei viršutiniuose viršeliuose priklijuotos baltos popierinės lipdės su juose įrašytais skaičiais dažniausiai yra palikti A. Vienuolio-Žukausko. Vieni skaičiai žymi seną inventorinį knygos numerį, įrašytą *A. Baranausko Vardo Muziejaus Anykščiūose Ekspонатų sąrašė iki 1945 m. birželio mėn. 1 d. Nr. 79 ir toliau pradedant nr. 90-tu (1945–1952)* (žr.: VŽM 4273 D 725), kiti – naują knygos inventorinį numerį, įrašytą *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiūose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knygoje (1951–1976)* (žr.: VŽM 6207 D 1885). Atkreiptume dėmesį, kad straipsnio priede 8 pozicija pažymėta knyga, antraštiniame lape ir 3 puslapyje turinti įrašą 567, bei 22 pozicija pažymėta knyga, kurios viršutiniame viršelyje priklijuota A. Vienuolio-Žukausko vaistinės popierinė lipdė, datuojama 1934 m., su įrašu [132], buvo įtrauktos ir į *A. Vienuolio bibliotekos katalogą* (žr.: LLTI BR, F16–1063). Tad minėtose knygoje esantys skaičiai žymi jų eilės numerį būtent pastarajame kataloge. Kaip liudija VŽM 1951–1976 m. inventorinėje knygoje esami įrašai, rašytojo A. Vienuolio-Žukausko bibliotekoje kurį laiką buvo ir dar dvi knygos iš A. Baranausko bibliotekos. Viena jų straipsnio priede pažymėta 4, kita – 7 pozicija. Žr.: *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muzie-*

jaus Anykščiūose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga, lap. 37v, 38v–39v.

120 A. Vienuolis-Žukauskas, manytume, buvo pernelyg drąsus 1950 m. buvusioje Kairių sodyboje Liudiškių kaime surastos religinio turinio knygos (žr.: VŽM 2467) iškalbingos eiliuotos dedikacijos K. Kairio seseriai Cecilijai Kairytei (1831–1909) autorystę priskirdamas A. Baranauskui. Žr.: *Pirkimo–pardavimo aktas* [mašinėraštis]. Anykščiai, 1950.XI.30. 1 lap. VŽM 5839 D 1853; VIENUOLIS, A. Iš atsiminimų apie Baranauską, p. 256. Minėtiosios dedikacijos, 1857 m. rugsėjo 1 d. knygoje įrašytos lenkų kalba, tekstą, Justino Marcinkevičiaus išverstą į lietuvių kalbą, A. Vienuolis-Žukauskas paskelbė savo atsiminimuose apie A. Baranauską: *Maloningas radėjau! / Tai meilės ugnis ir išganymas vienas, / Tegul tat šį darbą įvertins kiekvienas: / Laimingai radai – nepaimk suvisai, / Tai svetimas daiktas – šauks keršto jusiai. / Knygelė priguli pamaldžiai ir tyliai / Iš Liudiškių kaimo Kairytei Cicilei, / Kuri pražydėjo čia žiedu skaisčiu / Prie savo tėvų netoli Anykščių*. Mes abejotume, kad tai A. Baranausko ranka padarytas įrašas ir vienas dar nežinomas A. Baranausko eilėraštis-dedikacija (žr.: VŽM 5828 D 1842), nes rašysena, mūsų manymu, skiriasi nuo poeto rankos braižo.

121 Žr. LNMMB saugomą egzempliorių LAK 1363.

122 Liet. k.: *Jo M[alonybei] Kun[igui] Inspekto-riui Karevičiui // Autorius*. Žr. LNMMB saugomą egzempliorių Clenk. 2/897.

123 Liet. k.: *Prakilnusis Pone Dominykai Daugėla // malonėk priimti // nuo // Autoriaus*. Žr.: *Literatūra ir kalba*. T. 19, įklijuotas iliustr. lap.

124 Liet. k.: *Konstantinui Vasiljevičiui Božovskiui // Autorius*. Žr. KAVB saugomą egzempliorių R 5542.

125 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1876 08 25/09 06, Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 33.

1882) egzemplioriuose įrašyti greta ir jo pavardę: *Jeigu siūsi dovanas Kurszaiczui ir Geitlerui, jeigu teip išpūla, tai įrašę po sawo wardu padėk ir mano wardą: delto, kad wėnas ir kitas yra manę sawo darbo knygomis apdowanoję.*¹²⁶

A. Baranausko bibliotekos savita knygos kultūros sudedamąja dalimi laikytinas ir VŽM saugomas C. Kairytės išsiuvinėtas knygos žymeklis su vyskupo inicialais¹²⁷. Knygos žymeklio pagrindą sudaro šilkinė juostelė su plastikine kanva siuvinėjimui. Jame spalvotais karoliukais išsiuvinėtas paukštis ir inicialai A. B. Pasak A. Vienuolio-Žukausko, šis žymeklis buvo rastas A. Baranausko klėtelėje tarp kitų poeto daiktų. Jį, remiantis poeto brolio Jono žmonos tvirtinimu, 1862 m. C. Kairytė padovanojusi A. Baranauskui jo išventinimo į kunigus proga¹²⁸. Tokios dovanos parinkimas dar kartą paliudija A. Baranausko ryšį su knyga buvus ypatingą, pastebimą ir jį supančių aplinkinių, o jos išsaugojimas rodo dovaną jam buvus brangią.

BIBLIOTEKOS LIKIMAS

Seinų vyskupo A. Baranausko asmeninei bibliotekai likimas, deja, nebuvo palankus. Šiandien, be straipsnio autorių surastų A. Baranauskui priklausiusių 37 fizinių vienetų knygų, pasklidusių skirtingose institucijose, daugiausia VŽM, ir pas privatų asmenį, vyskupo bibliotekos knygų keliai po jo mirties yra migloti ir nėra tiksliai žinomi. Vis dėlto, remiantis turimais šaltiniais, galima konstatuoti, kad dėl nepalankių sąlygų tiek Telšiuose, tiek Anykščiuose, tiek Seinuose dvasininko bibliotekos knygos buvo išsklaidytos ir didžioji jos dalis greičiausiai yra žuvusi.

Kaip jau buvo minėta, poeto A. Baranausko rankraštinio ir spaudos palikimo išsaugojimu pirmiausia rūpinosi jo broliai Jonas ir Anupras. Pastarojo žinioje buvusios vyskupo relikvijos vėliau pateko į jo sūnaus Jono, gyvenusio Irtogano kaime (Telšių r.), globą. 1959 m. vasarą tuometė VŽM direktorė Ona Sedelskytė lankėsi minėtame kaime, kur buvo susitikusi su A. Baranausko brolio Anupro sūnumi Jonu ir dukra Elena Baranauskaite-Armaliene. Remdamasi jūdviejų pasakojimu, ji užrašė¹²⁹ ir 1969 m. paskelbė jų atsiminimus apie garsųjį giminaitį „Kultūros baruose“¹³⁰. Pasak jų, tėvas Anupras, 1902 m. grįždamas iš savo brolio laidotuvių Seinuose¹³¹, *parsivežė daug daiktų, pilną didžiulį čemodaną. <...> Buvo daug knygų, užrašytų Vyskupui Baranauskui <...>.*¹³² Bet viskas esą dingę, kai Joną su šeima 1941 m. ištrėmė į Sibirą. Jų namuose apsigyvenusi *kažkokia mergina, kuri knygas ir kitus daiktus sudegino.*¹³³ Išlikę tik vos keletas stambesnių daiktų. Kaip liudija VŽM inventorinėje knygoje 1959 m. birželio 11 d. įrašai, tąkart vyskupo sūnėnas O. Sedelskytei perdavęs jo tėvo iš Seinų parvežtus ir per visus neramumus išsaugotus A. Baranauskui priklausiusius asmeninius daiktus – šaukštą, šakutę, lėkštę ir vieną knygą iš A. Baranausko bibliotekos Seinuose, būtent Henrio Didono *Jėzaus Kristaus*

(*Jezus Chrystus*) antrąjį tomą (1892)¹³⁴, išlikusį muziejuje iki šių dienų, tiesa, gerokai sužalotą, išplėšytais lapais (žr. 3 poziciją). Jau 1969 m. rudenį Jonas VŽM mokslinei bendradarbei Veronikai Bujokaitei pasakojęs, esą prieš tremtį jo namuose *16 tomų lenkų kalba buvo pasaulietinė istorija, sugrižęs jau neberadau; tikibinio turinio buvo gražių knygų...*¹³⁵ Tik iš šio pasakojimo nėra iki galo aišku, ar pastarosios knygos priklausiusios namų šeiminkams, ar buvusios parvežtos iš Seinų, iš giminaičio vyskupo bibliotekos. Pagrindo mintims, kad tarp minėtų knygų galėjo būti ir A. Baranauskui priklausiusių, teikia prieš tai esantis Jono teiginys, esą *iš knygų spintos pats Žukauskas [A. Vienuolis – aut.] dar Smetonos laikais išsivežė knygų.*¹³⁶ Kad rašytojas tikrai 1924 m. lankęsis Irtogano kaime pas giminaičius ir parsivežęs iš ten knygų, rodo VŽM inventorinėje knygoje 1951 m. jo paties paliktas įrašas, liudijantis *Bažnytinį giesmyną... (Śpiewnik pobożny...; [1902])* į muziejų patekus būtent aptariamomis aplinkybėmis¹³⁷. Be to, ir savo rašytuose atsiminimuose A. Vienuolis-Žukauskas yra užsiminęs, kad *prieš paskutinį karą, lankydamas Žemaitijoje* jo [A. Baranausko – aut.] *brolio Anupro įpėdinius, radau pas juos šito „Śpiewniko“ didelį prėslą.*¹³⁸ Keletą švaresnių egzempliorių parsivežęs namo, be to, vieną pasiuntęs į Kauną profesoriui Mykolui Biržiškai, antrą Muzikos [?] konservatorijai¹³⁹.

126 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1882 09 11/23, Kaunas. Ten pat, p. 149.

127 *Knygos žymeklis su Antano Baranausko monograma, išsiuvinėta Cecilijos Kairytės.* VŽM 6266.

128 *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga*, lap. 6v.

129 *Atsiminimai apie poetą Antaną Baranauską* [rankraštis]. Papasakojo Baranauskaitė-Armalienė Elena ir Baranauskas Jonas. Užrašė O. Sedelskytė. [Telšių rajonas, Irtogano kaimas], 1959 m. VI.II. VŽM 402.

130 SEDELSKYTĖ, Ona. Po daugelio dešimtmečių. *Kultūros barai*, 1969, kovas, nr. 3 (51), p. 62–64.

131 Į A. Baranausko laidotuves Seinuose iš Anykščių vyko ir jo brolis Jonas su dukra Rozalija. Nėra žinių, ar šiedu parvežę vyskupui priklausiusių knygų. Jo kapelionas ir asmeninis sekretorius, prelatas Juozas Laukaitis giminaičiams *įdavęs „ant atminties“ parsivežti keletą šaukštelių, šakučių ir staltiesių <...>*. Jonui dar atitekę brolio batai ir rankinis laikrodėlis. *Daugiau nieko nenorėjęs ir vis bijojęs, kad kelionėje neprikibtų policija dėl vežamų „ant atminties“ daiktų.* Žr.: ŠALTENIS, Rapolas. *Mūsų Baranauskas*, p. 8.

Liudvikai Didžiulienei Jonas skundęsis, esą kanau-ninkai jį nuskriaudę – iš daugybės brolio raštų jam tekę tik *dvi nemažos aptaisytos knygos*, poeto ranka prirašytos, *bet lenkiškos, ne lietuviškos, dar jaunų dienų.* Žr.: DIDŽIULIENĖ-ŽMONA, Liudvika. *Ką aš beatmenu*. Kaunas, 1926, 162–163.

132 *Atsiminimai apie poetą Antaną Baranauską.*

133 Ten pat.

134 *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga*, lap. 42v.

135 *Jono Baranausko atsiminimai apie poetą A. Baranauską* [mašinraštis]. Užrašė A. Vienuolio-Žukausko mem. muziejaus mokslinė bendradarbė (V. Bujokaitė). Telšiai–Anykščiai, 1969 m. spalio 17 d. VŽM 133, lap. 2.

136 Ten pat.

137 *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga*, lap. 10v.

138 VIENUOLIS, A. Iš atsiminimų apie Baranauską, p. 251.

139 Ten pat, p. 306.

Pas poeto brolių Joną saugoti jo asmeniniai daiktai perėjo į nuo 1908 m. senos Baranauskų sodybos Ažupiečiuose, o sykiu ir klėtelės šeimininkais tapusių jų dukros Rozalijos ir jos vyro Julijono Žukauskų, dar vėliau į jų sūnaus A. Vienuolio-Žukausko globą. Pastarojo tvirtinimu, klėtelėje užsilikę tik jo garsaus giminaičio relikvijų likučiai, nes esą, *poeto tėvams išmirus, dalį tų laiškų, eilėraščių nuorašų ir knygų su poeto autografais bei dedikacijomis – pilną maišą – išsivežė kunigas Juozapas Vailokaitis. Bevežant jam tą maišą pavogė! Dar vėliau, atvažiavęs iš Suvalkijos į Anykščius, Jonas Mašiotas taip pat pasirinko knygų ir rankraščių, kurie jam patiko, taip pat išsivežė ir nežinia, kur juos padėjo. Ir pagaliau, 1906 metais daktaras Jonas Basanavičius, surinkęs likučius, išsivežė Vilniun ir sudėjo Lietuvių mokslo draugijos knygyne, o kas užsiliko po 1914 ir 1941–1945 metų karų ir per okupacijas, šiandien saugojama Anykščiuose poeto A. Baranausko vardo memorialiniame muziejuje-klėtelėje.*¹⁴⁰ Tai daugiausia besą knygoms su poeto autografais ir dedikacijomis, rankraščių nuorašai, Baronų namų apyvokos daiktai, mineralų, numizmatikos ir akmeninių kirvukų rinkiniai bei kiti daiktai. Rašytojo sesers Emilijos Žukauskaitės-Šaltenienės sūnus Rapolas Šaltenis mena, kaip dar trečiojo dešimtmečio pradžioje jam svečiuojantis pas dėdę Anykščiuose čia *tebebuvo daug poeto Antano Baranausko relikvijų, primenančių senovę, baudžiamą: pati klėtelė, seni ūkio įrankiai, baldai, knygos, net poeto rankraščiai – tikras muziejus. Nusinešdavo jis [A. Vienuolis-Žukauskas – aut.] juos nuo klėties užly, vartydavo ant prieklėčio, tvarkydavo. – Čia Baranausko... Bus jo muziejui, – sakydavo mums, į jį žiopsantiems vaikams.*¹⁴¹ Ir štai, artėjant 1927-ųjų metų lapkričio mėnesiui, A. Baranausko mirties 25-osioms metinėms, A. Vienuolis-Žukauskas sutvarkė klėtelę, atrinko eksponatus ir parengė pirmąją ekspoziciją. Minėtų metų gegužės 1-ąją jis postorės nemažo formato knygos pirmajame lape įrašė: „*Baranausko Namelį*“ *lankiusių garbės svečių knyga. 1927.V.1. Anykščiai*¹⁴². Būtent 1927 m. gegužės 1 d. yra laikytina VŽM įkūrimo data. Didelę išliekamąją vertę turi tų pačių metų rugpjūčio mėnesį Anykščiuose viešėjusio dailininko Adomo Varno padaryta klėtelės vidaus nuotrauka, kurioje aiškiai matyti iki šiandien išlikusi dar poeto tėvo iš paprastų lentų sukalta, nedažyta ir neobliuota ant sienos pakabinta knygomis laikyti skirta *knygynytis*, kurioje sudėtos šešios storokos, didelio formato knygos¹⁴³. Tų pačių metų lapkričio 26 d. ši nuotrauka iliustravo Zigmanto Kuzmickio straipsnį, paskelbtą „Iliustruotoje Lietuvoje“, kuriame jis po ja išvardijo ir visus eksponatus, tarp kurių nurodęs ir *keletą A. Barono knygų su jo paties autografija*¹⁴⁴. Nesant šaltinių, šiandien negalime pasakyti, kiek kalbamuoju laikotarpiu klėtelėje galėjo būti A. Baranauskui kadaise priklausiusių knygų. Spėlioti tegalime ir kaip jos ten atsidūrusios – paliktos dar paties poeto ar atklydusios jau kitais keliais. Abejonių kelia A. Vienuolio-Žukausko tvirtinimas, esą jis dar iš Seinų parvežė į Anykščius klėtelėn vyskupo knygų ir rankraščių¹⁴⁵. Kaip žinoma, Seinuose būsimas rašytojas

savo garsųjų giminaitį lankęs 1898 m., būdamas Liepojos gimnazijos ketvirtos klasės mokinys. Vargu ar šešiolikamečio jaunuolio *lagaminėlyje* galėjusios rasti prieglobstį vyskupo knygos. Kur kas įtikinamiau skamba, kad pats vyskupas iš Seinų *atsiųsdavo į klėtelę savo atliekamas knygas*¹⁴⁶.

Praūžęs Antrasis pasaulinis karas dar kartą negailestingai smogė A. Baranausko relikvijų sergėtojams. Yra žinoma, kad A. Vienuolis-Žukauskas paskutines vokiečių okupacijos dienas praleido tai Vilniuje, tai Kaune, tai Panevėžyje, bijodamas grįžti į Anykščius, kad vokiečiai jo neišvežtų. Rašytojo namuose likęs 1941–1949 m. kambarį nuomojęs mokytojas St. Stonkus mena, kaip *ginkluoti frontininkai nuolatos zujo po namą, klėtelę, kiemą*.¹⁴⁷ Vakarais jis išvykdamas nakvoti kitur, tad užrakindavęs namo duris, o ryte jas rasdavęs išplėstas, klėtelės duris užrišdavęs lauko telefono laidais, nes užraktas buvęs sugedęs. Štai jis aprašo nutikimą, kaip vieną rytą, grįždamas į rašytojo namus, išvydęs atsvyruojantį vienkinkį vežimuką, *visą kažko prikrautą su aukšta kupra, apdengtą brezentu ir rūpestingai aprištą virvėmis*.¹⁴⁸ Už virvių buvusi užkišta ir Jono Biliūno lazda, laikyta A. Baranausko klėtelėje. Jo liudijimu, tąkart iš rašytojo namų dingę buvo ir buties reikmenys ir *kai kas iš klėtelės*.

Grįžęs į Anykščius, A. Vienuolis-Žukauskas rado artilerijos sviedinio kiaurais pereitą savo namą, išgrobta asmeninę biblioteką ir nuo karo veiksmų nukentėjusią klėtelę. Jau 1944 m. lapkričio 28 d. jis sudarė per karą iš klėtelės dingusių eksponatų sąrašą, susidedantį iš šešiolikos punktų, kuriame, be kitko, ketvirtuoju jų nurodoma, kad dingo *daug knygų su poeto autogr[afais]*¹⁴⁹. Ir vėlesniais metais rašytojas akcentuodavo tąkart iš klėtelės dingus *daug knygų ir rankraščių*¹⁵⁰. Kadangi knygos, kaip ir kiti būsimo muziejaus eksponatai, prieš karą nebuvo surašytos, šiandien jau nesužinosime, būtent kokios ir kiek jų žuvę. Tik 1945 m. pabaigoje, jau būdamas muziejaus direktorius, A. Vienuolis-Žukauskas rašte, adresuotame Kultūros švietimo įstaigų komiteto prie Lietuvos TSR LKT Muziejų ir senovės paminklų skyriui,

140 Ten pat, p. 236–237.

141 ŠALTENIS, Rapolas. *A. Vienuolio gyvenimo pėdsakais*: biografinė apybraiža. Vilnius, 1982, p. 133.

142 „Baranausko Namelių“ lankiusių garbės svečių knyga. 1927. V.1. *Anykščiai* [rankraštis]. VŽM 6230, p. 1.

143 *Baranausko namelio vidus su eksponatais* [fotografija]. 1927. Fotogr. Adomas Varnas. VŽM 3539 F 572.

144 KUZMICKIS, Zigmantas. Anykščių šilėlis: (vysk. Baranausko atminimui pagerbti). *Iliustruotoji Lietuva*, 1927, lapkričio 26 d., nr. 47 (100), p. 387.

145 VIENUOLIS, A. Baranausko tėvynėje. *Literatū-*

ros naujienos, 1935, vasario 2 d., p. 4.

146 Cituota iš: MIKELIŪNAITĖ, Teresė. Iš A. Baranausko klėtelės-muziejaus istorijos, p. 154.

147 STONKUS, St. *Atsiminimai apie A. Vienuolį-Žukauską* [mašinėraštis]. 1972 m. sausio mėn. 25 d. VŽM 185.

148 Ten pat.

149 ŽUKAUSKAS, A. *Sąrašas eksponatų dingusių iš Baranausko Vardo Muziejaus Anykščiuose per 1944 metų karo veiksmus* [rankraštis]. Vilnius, 1944-11-28 d. 1 lap. VŽM 5630 D 1652.

150 VIENUOLIS, A. „Anykščių šilėlio“ autoriaus muziejus Anykščiuose [mašinėraštis]. Anykščiai, 1950. VII.28. VŽM 6341 D 1916, lap. 2.

akcentavęs: *Surinkau likusius eksponatus, surūšiauvau, surašiau į tam tikrą knygą dviejuose ekzemploriuose ir sunumeravau.*¹⁵¹ Kalbamas sąsiuvinis išlikęs VŽM iki šių dienų¹⁵². Jame, be kitko, įtrauktos muziejuje po karo veiksmų išlikusios A. Baranauskui ir jo artimiesiems priklausiusios knygos. Šaltinių liudijimu, knygos klėtelėje buvo laikomos, regis, net iki šeštojo dešimtmečio vidurio. Antai dar 1953 m., jau besirūpindamas klėtelės gaubtu, A. Vienuolis-Žukauskas akcentavo, kad klėtelėje, *be langų, be lubų, šiaudiniu stogu ir žiemą neapkurenamoj, eksponatai genda, tai jau yra padaryti žygiai visi daiktai perkelti į tinkamas patalpas <...>. Tuo tarpu ekspozicijoje išstatyti tik metaliniai, mediniai ir kiti drėgmės nebiją daiktai, turį ką nors bendra su poeto gyvenimu ir kūryba.*¹⁵³ Tarp tokių eksponuojamų neva drėgmės nebijančių daiktų išvardijamos ir visos Baranauskų šeimai priklausiusios knygos. Tik 1955 m. rugsėjo 29 d. datuojamame rašytojo rašte Kultūros-švietimo įstaigų valdybos viršininko pavaduotojui jau pažymima: *Eksponatai, knygos, rankraščiai, laiškai, paveikslai ir kiti biją drėgmės daiktai, kol bus padarytas klėtelės remontas ir uždėtas ant jos gaubtas, tuo tarpu, išimti iš ekspozicijos ir laikomi mano buto sausame apkurenamame kambaryje.*¹⁵⁴ Minėtomis sąlygomis klėtelėje laikytoms knygoms laikas uždėjo savo antspaudą. Šiandien VŽM, be 2014 m. restauruotų keturiolikos fizinių vienetų, dalies saugomų knygų būklė yra labai prasta. Tęsimas jų restauravimas. Prie to galėjo prisidėti ir dar kitos aplinkybės – žmogiškasis veiksnys. Pavyzdžiui, yra išlikęs 1946 m. gruodžio 11 d. datuojamas A. Vienuolio-Žukausko rašto juodraštis, kuriuo pranešama apie *nežinomų piktadarių įsilaužimą į klėtelę naktį, kurie, sugadinę užraktą, subraižę duris ir visa išvartę ir išmėtę ant grindų, bet nieko nepaėmę, nes [muziejus – aut.] jau per karą buvo išgrobtas ir dabar nieko vertingesnio jame nėra.*¹⁵⁵ Tačiau neabejotinai fiziškai galėjo nukentėti ir knygos.

Kaip jau buvo minėta, mirus vyskupui A. Baranauskui, varžytinių būdu jo visa biblioteka atiteko Seinų kunigų seminarijos bibliotekai. Atrodo, kad čia ji sąmoningai galėjo būti *apvalyta* nuo klierikams *žalingos* ir *pasenusios* literatūros, o po 1915 m. prasidėjusio seminarijos patalpų kilnojimo dalis vyskupo bibliotekos knygų galėjo žūti, kitos greičiausiai pasklido po įvairias Lietuvos, Rusijos ir Lenkijos institucijas, viena kita galėjo patekti ir pas privačius asmenis.

Remiantis šaltiniais, *ligi 1907 metų ta biblioteka [A. Baranausko – aut.] gulėjo sudėta pirmame aukšte vienu langu nedideliame kambaryje.*¹⁵⁶ 1908 m. vasarą, vykstant seminarijos patalpų remonto darbams, visai jos bibliotekai buvo paskirti keli kambariai pirmajame aukšte, kur *suneštos knygos buvo suverstos į bendrą krūvą viduryje kambario.*¹⁵⁷ Sprendžiant iš to paties paliudijimo, čia, matyt, buvo suneštos ir vyskupo knygų spintos. J. Reitelaičio, tuo metu seminarijos antro kurso studento, tvirtinimu, visa biblioteka į kitas patalpas buvo perkelta nedalyvaujant bibliotekininkams. Perkėlimą esą *atliko kun. Jalbžikauskas padedamas kelių pirmo kurso*

klerikų lenkelių, kurie gyreši, kad jie ano paliepti visas senas knygas ir rašytus sąsiuvinus deginę pečiuose, kad net šios buvusios raudonos iš karščio.¹⁵⁸ Kunigas Romualdas Jalbžykovskis jaunus klierikus įkinkęs buvo biblioteką apvalyti iš nereikalingo šlamšto: sudeginti kunigų rašytasias temas ir sušmaukštas knygas. Jie tris savaites valė biblioteką, tris savaites karštas buvo kakalis, bet, jų pačių, pasakymu, jie neturėjo supratimo (pirmakursiai buvo ir iš negabiųjų), kurios ten supleškėjo knygos nenaudingos, kurios naudingos. Sudėvėtas sukūrino visas ir rankraščius visus.¹⁵⁹ Kad šiuose paliudijimuose gali būti tiesos, patvirtina žinios, kaip būtent nuo 1908 m. Seinų kunigų seminarijos vicerektoriumi tapęs R. Jalbžykovskis ėmėsi joje vykdyti aktyvią lenkinimo politiką. Be įvairių kitų taikytų lenkinimo metodų, seminarijos vadovybė savo tikslams sumaniai panaudojo 1910 m. paskelbtą popiežiaus Pijaus X antimodernistinę encikliką – uždraudė klierikams seminarijoje skaityti lietuvišką spaudą¹⁶⁰. Klierikai nelegaliais būdais gautą spaudą saugiai skaityti tegalėjo dvejose seminarijos vietose – bibliotekoje ir „neoficialioje vietoje“, vadinamoje „Pilotu“¹⁶¹. Tad negalime paneigti, kad ugnis nebus praretinusi ir A. Baranausko bibliotekos knygu.

Po vasaros atostogų Seinų kunigų seminarijos bibliotekininku buvo paskirtas J. Reitelaitis. Jam buvo pavesta sutvarkyti visas knygas, kurių, atseit, *nė pusės* nebebuvę. 1925 m. gegužės 17 d. laiške Juozui Tumui-Vaižgantui užsiminęs ir apie tai, kad iš tų tvarkomų knygų jis buvo pasiėmęs apie 30 egzempliorių *unikatų* savo pradėtam darbui tęsti, kurių taip ir negrąžinęs¹⁶². Darant prielaidą, kad tarp tų pasiskolintų knygų galėję patekti ir priklausiusių vyskupui A. Baranauskui, *de visu* buvo peržiūrėta visa J. Reitelaičio knygų kolekcija (JR), laikoma Vilniaus universiteto bibliotekos Spaudinių saugojimo skyriuje. Apie 2000 spaudinių aprėpiančioje kolekcijoje iš tikro pavyko surasti per 30 egzempliorių, pažymėtų trimis skirtingais

151 *Antano Vienuolio rašto Kultūros-Švietimo Įstaigų komiteto prie Lietuvos TSR LKT Muziejų ir Senovės Paminklų Skyriui nuorašas* [rankraštis]. Anykščiai, 1945-XII-31 d. 1 lap. VŽM 5642 D 1664.

152 *A. Baranausko Vardo Muziejaus Anykščiuose Ekspонатų sąrašas iki 1945 m. birželio mėn. 1 d. Nr. 79 ir toliau pradedant nr. 90-tu* [rankraštis]. 1945–1952. 16 lap. VŽM 4273 D 725.

153 ŽUKAUSKAS, A. *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinis Muziejus-klėtėlė Anykščiuose, Vienuolio 3* [mašinarštis]. Anykščiai, 1953.IV.10. 1 lap. VŽM 10966 D 3526.

154 ŽUKAUSKAS, A. *Raštas Kultūros-Švietimo įstaigų valdybos viršininko Pavaduotojui* [mašinarštis]. 1955. IX.29. 1 lap. VŽM 7985 D 2476.

155 ŽUKAUSKAS, A. [*Rašto juodraštis*] [rankraštis].

1946-XII-11 d. 1 lap. VŽM 5664 D 1679.

156 STRIMAITIS, Vac. Vyskūpas A. Karosas (1910–1947), lap. 221.

157 Ten pat.

158 *Jono Reitelaičio laiškas Juozui Tumui-Vaižgantui* [mašinarštis]. Seirijai, 17 gegužės 1925 m. VUB RS, F1-E41, lap. 5.

159 STRIMAITIS, Vac. Vyskūpas A. Karosas (1910–1947), lap. 221v.

160 STAKAUSKAS, Juozapas. Lietuviškoji sąmonė Seinų seminarijoje. *Tiesos kelias*, 1940, gegužės mėn., nr. 5, p. 242.

161 Ten pat, p. 243.

162 *Jono Reitelaičio laiškas Juozui Tumui-Vaižgantui*, lap. 5.

Seinų kunigų seminarijos bibliotekos antspaudais¹⁶³, tačiau nė viename neaptikta jokių A. Baranausko priklausomybę galinčių paliudyti pėdsakų. Beje, vienoje knygoje rastas ranka įrašytas įrašas, bylojantis apie jos kelionės pradžią būtent iš šios seminarijos bibliotekos¹⁶⁴. Tos pačios rankos braižo tuo pačiu įrašu paženklinoti trys egzemplioriai saugomi ir Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje¹⁶⁵. Pastarieji įdomūs tuo, jog turi įrašus, paliudijančius, kad 1872 m. liepos 12 d. visi jie buvę įsigyti vieno asmens iš Seinų kunigų seminarijos bibliotekos. Vadinas, knygos iš kalbamoms institucijoms galėjo iškelti į privačias rankas ir pirkimo būdu.

1915 m. Seinų kunigų seminarija buvo perkelta į Mogiliavą, o iš ten į Sankt Peterburgą. Pasak A. Katiliaus, į Rusiją iškeliavo ir dalis bibliotekos, bet dauguma knygų esą likusios Seinuose. Čia likusius spaudinius 1918 m. perėmusią įsikūrusią lietuvišką seminariją iškėlus iš Seinų, buvo išdraskyta ir biblioteka. Nėra žinoma, kiek knygų atiteko lietuviškai Seinų, vėliau Vilkaviškio seminarijai ir kiek knygų pateko į lenkišką seminariją Lomžoje. A. Katilius tvirtina, kad *ties Vilkaviškyje atsidūrusios, ties Lomžoje buvusios Seinų seminarijos bibliotekos knygos žuvo Antrojo pasaulinio karo liepsnose*.¹⁶⁶ Šiuos istoriko, regis, labiau spėlionėmis grįstus teiginius galima iliustruoti konkrečiais išlikusių knygų egzempliorių pavyzdžiais, leidžiančiais dalį jų patvirtinti arba paneigti. Antai A. Baranausko bibliotekoje buvusio S. Daukanto *Istorijos žemaitiškos* rankraščio nuorašo keliai po Rusijos bibliotekas gali būti orientyru ir vyskupo bibliotekos knygų tolesnėms kolektyvinėms paieškoms. Šis rankraštis, anot Leonido Žilevičiaus, greičiausiai per Pirmąjį pasaulinį karą pateko į Sankt Peterburgo dvasinę akademiją, o apie 1930–1931 metus – į Sankt Peterburgo mokslų akademijos biblioteką¹⁶⁷. Minėtasis rankraščio nuorašas turi antspaudą *BIBLIOTEKA ALUMNÓW SEM. SEJNEŃSKIEGO*¹⁶⁸, kurio viduryje įrašytas 1646 inventorinis numeris. Šiandien žinomos šešios A. Baranauskui priklausiusios knygos, turinčios tokį pat antspaudą jų priešlapiuose ir antraštiniuose lapuose, ir visos jos surastos LMAVB RSS (žr. 14, 24, 36–39 pozicijas). Atitinkamai šios knygos turi tokius inventorinius numerius: 1496, 1628, 1570, 1514, 1639 ir 1571. Atkreiptinas dėmesys, kad pastarieji, kaip ir S. Daukanto rankraščio nuorašo inventorinis numeris, yra labai artimi, o dvi knygos turi net greta esančius numerius. Beje, abiejų jų antraštės prasideda žodžiu *Litauische*, o tai leidžia daryti prielaidą, kad knygos galėjusios būti išdėliotos pagal abėcėlę. Galbūt minėtieji inventoriniai numeriai gali būti laikomi orientyru vykdant tolesnes dvasininkui priklausiusių knygų paieškas¹⁶⁹. Vadinas, knygos, tarp kurių pateko ir vyskupui priklausiusiosios, prieš pasklisdamos iš Seinų kunigų seminarijos bibliotekos, buvo suinventorintos. Kaip minėtiosios šešios knygos pateko į LMAVB, nėra žinoma. Šioje bibliotekoje pavyko surasti ir daugiau, kol kas apie kelias dešimtis, knygų, turinčių seminarijos bibliotekos antspaudus. Atsižvelgiant į tai, kad XIX a. knygos

dar tik pradėdamos tvarkyti, labai tikėtina, kad ateityje išaiškės ir daugiau šioje institucijoje saugomų knygų iš A. Baranausko bibliotekos Seinuose ir galbūt pavys nustatyti jų atklydimo kelius.

Svarbiu laikytinas 1845 m. perspausdintos žymaus XVII a. lietuvių rašytojo Konstantino Sirvydo knygos *Punktai sakymų nuo Advento iki pasninko...* (*Punktų kaban od adventu az do postu...*; 1629) lietuviškosios dalies *Punktay sakimu nu adwenta iki gawienes...* (1845) egzempliorius, saugomas Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje¹⁷⁰. Jis tampa įrodymu, kad ne visos knygos, iš Seinų patekusios į Vilkaviškį, supleškėjo karo liepsnose. Kalbamo egzemplioriaus priešlapyje ir antraštiniame lape yra antspaudas: *EX LIBRIS DOMUS MARIAMPOLENSIS MARIANORUM*¹⁷¹, o antraštiniame lape greta randame ir *BIBLIOTEKA ALUMNÓW SEM. SEJNEŃSKIEGO* antspaudą, kurio viduryje įrašytas inventorinis numeris – 1600, vėlgi labai artimas pirma minėtiems A. Baranauskui priklausiusiose knygose pažymėtiems inventoriniams numeriams. Beveik neabejotume, kad vyskupas savo bibliotekoje tikrai bus turėjęs šį leidinį, svarbų ne tik sakant pamokslus, bet ir mokantis lietuvių kalbos¹⁷². Aptariama knyga iš Seinų pirmiausia galėjo patekti į Vilkaviškį, vėliau į Marijampolę, galiausiai į Kauną. Egzemplioriaus kelią tikėtina žymi ir kiti jo priešlapyje esantys numeriai – 58 ir 67. Toje pačioje institucijoje yra saugoma ir dar viena iš Seinų atklydusi knyga, pažymėta mažesniu – 713 inventoriniu numeriu¹⁷³.

Kaip jau buvo užsiminta, neaptikta jokių žinių, ar A. Baranauskas, išvykdamas iš Kauno, kuriame išgyveno daugiau nei tris dešimtis metų, vyskupauti į Seinus, išsivežė visas savo knygas. Privačioje kauniškio S. Abromavičiaus kolekcijoje saugomas P. Kuliešiaus spaudinys *Mišios: liturginis giedojimas: muzika...* (*Msza: śpiew liturgiczny: muzyka...*; [1896]) su A. Baranausko nuosavybę žyminčiu lietuvišku įrašu ir vienintelė MLLM Kaune turima vyskupui priklausiusi knyga – *Naujasis*

163 Dar viena knyga, turinti Seinų kunigų seminarijos bibliotekos antspaudą, iš J. Reitelaičio kolekcijos buvo aptikta LMAVB RSS (žr.: LK-19/214⁽²⁾). Šio egzemplioriaus priklausomybę J. Reitelaičiui liudija priešantraštiniame lape esantis antspaudas: *Kun. Jono Reitelaičio // Knygynas No 36*.

164 Žr.: JR 1027.

165 Žr.: R 238 / XIX Ga-549 (3 egzemplioriai).

166 KATILIUS, Algimantas. Seinų kunigų seminarijos biblioteka..., p. 220.

167 ŽILEVIČIUS, Leonidas. „Istorijos žemaitiškos“ rankraščio keliai, p. 16.

168 Liet. k.: *SEINŲ SEM[INARIJOS] AUKLĖTINIŲ BIBLIOTEKA*.

169 Pabrėžtina, kad LMAVB RSS tuo pačiu

inventoriniu numeriu – 1514 – yra pažymėtas tiek A. Baranauskui priklausęs M. Valančiaus knygos *Žemajtiu wiskupiste* (1848) antrosios dalies egzempliorius, tiek šios knygos pirmosios dalies egzempliorius, taip pat turintis Seinų kunigų seminarijos bibliotekos antspaudą, bet nepriskirtinas vyskupo bibliotekai (žr.: LK-19/228/1⁽⁸⁾). Šis atvejis teikia pagrindą manyti, kad A. Baranausko knygos galėjusios būti išsklaidytos dar joms besant seminarijoje.

170 Žr.: R 252 / XIX Ši-102.

171 Liet. k.: *IŠ MARIJAMPOLĖS MARIJONŲ NAMŲ KNYGŲ RINKINIO*.

172 NAVICKIENĖ, Aušra. *Besikeičianti knyga...*, p. 216–217.

173 Žr.: R 882 (091) / XIX E-26.

Jėzaus Kristaus Testamentas... (*Novum Jesu-Christi testamentum...*; 1815) (žr. 11 poziciją) – mūsų dvejonės tik sustiprina. Pastarąjį egzempliorių su A. Baranausko užbrauktu autografu antraštiniame lape 1983 m. rugsėjo 12 d. muziejui perdavė tuomečio Ekonomikos technikumio budėtoja Sofija Hofner, gyvenanti Kaune¹⁷⁴. Kaip pas ją pateko minėtoji knyga, šiandien tegalima spėlioti. Be kitko, minėtos knygos priešlapyje ir antraštiniame lape esantis antspaudas *KUN. BENEDIKTO LAUKŠO KNYGYNAS* su įrašu viduryje *No 49* liudija ją pabuvojus ir dar pas vieną savininką. Lygiai taip pat jau nesužinosime, kaip Žaslių (Kaišiadorių r.) vargonininko Ferdinando Jonausko, turėjusio didelę prieškarinės spaudos kolekciją, žinioje atsidūrė minėtasis P. Kuliešiaus spaudinys, po mirties atitekęs dabartiniam jo savininkui S. Abromavičiui. Bet akivaizdu, kad viena kita A. Baranauskui priklausiusi knyga kažkokiu būdu visgi iškeliavo į tuomečio Kauno ir jo aplinkinių miestų knygų rinką.

Negalime būti tikri ir tuo, kad aptariamam laikotarpiu visas bičiulių atsiųstas knygas vyskupas būtinai įtraukdavęs į savo biblioteką. Antai tokių dvejonių sukelia kad ir ši A. Baranausko reakcija į H. Weberio jam atsiųstus tris leidinius, atsispindinti 1886 m. birželio 29 d. laiške: *Nūszirdzai dėkui azu brangias downas ir gerą zodį. Dykoje walandoje wisas tris perskaitysiu nūlatos. Benkėk wartydamas jau maczau kad mokytiniam ir mokytojams bus labai geros: senosios zinios iszklostyta trumpai, reisz-kiai, nūsakiai; nauju, geriaus isztirtu, benkėk pridėta.*¹⁷⁵ Ar tik neketinąs šių knygelių padaryti prieinamą didesniajį jų reikalingiems žmonių skaičiui?

Atsižvelgdami į išvardytas aplinkybes, *de visu* peržiūrėjome visas Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje šiandien saugomas suinventorintas XVI–XIX a. knygas¹⁷⁶. Be jau pirmiau minėtų aptiktų kelių knygų su superekslibrisais, kurių priklausomybę A. Baranauskui galėtų patvirtinti arba paneigti tik papildomos žinios ir nauji radiniai, deja, neaptikome nė vieno leidinio, leidžiančio jį priskirti vyskupo bibliotekai¹⁷⁷. Tiesa, vienos kalbotyros klausimams skirtos knygos¹⁷⁸ viršutinio viršelio vidinėje pusėje rastas ne A. Baranausko rankos paliktas įrašas – *A Barono* – šiandien tegali būti interpretuojamas spėlionių lygmeniu. Jei leidinys, tarkime, iš tiesų priklausė vyskupui, šį įrašą galėjo padaryti kad ir leidinį iš jo pasiskolinęs arba gavęs iš jo dovanų asmuo ir t. t., tačiau visos galimos prielaidos nepagrindžia knyga kaip nors esant susijusia ar priklausiusia būtent A. Baranauskui.

Išvados

Lietuvos poeto ir Seinų vyskupo A. Baranausko asmeninės bibliotekos tyrimo atodangos leido nušviesti mažiau žinomą jo biografijos pusę ir bent kiek plačiau atverti duris į privačią jo aplinką. Sutelkti šaltiniai ir jų interpretacijos parodė, kad *devynių gabumų žmogumi* tituluojamą *Anykščių šilelio* autorių knygą lydėjo nuo

jaunystės dienų iki pat vyskupavimo metų. Tam tikrose gyvenimo stotelėse A. Baranauskui knyga buvo daugiau ar mažiau priemonė lavintis, priemonė kovoti su *maloniais vakarais, giedriomis naktimis ir vasaros rytais prieš saulėtekį* apimančiu ilgesiu, verčiančiu *mąstyti apie gamtą, Dievą, tikėjimą, meilę, viltį, amžinybės dovaną ir bausmę* ir išsunkiančiu *saldžią ašarų rasą*, drėkinančią skruostus, priemonė ieškoti kūrybinio įkvėpimo, priemonė tarnauti Dievui ir galiausiai priemonė užsiimti mokslo tiriamąja bei ugdomąja veikla. Tai lėmė ir vyskupo asmeninės bibliotekos pobūdį. Ji – tai parankinis poeto, kalbininko, matematiko, Kauno žemaičių kunigų seminarijos dėstytojo ir kunigo kūriny, pradėtas kryptingai formuoti dar raštininko amato siekiančio jaunuolio ir baigtas jau Seinų vyskupu tituluoto brandaus amžiaus dvasininko. Knygoms įsigyti A. Baranauskas išnaudojo visus jo gyvenamuoju laikotarpiu prieinamus

174 *LTSR Literatūros muziejaus eksponatų priėmimo aktas Nr. 87* [spaudinys užpildytas rankraščiu]. 1983 m. rugsėjo 12 d. MLLM, F-3, ap. 1, b. 506, lap. 107.

175 Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui. 1886 06 29/07 11, Kaunas. Iš BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2, p. 213.

176 Už suteiktą išskirtinę galimybę *de visu* peržiūrėti Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje saugomas knygas autoriai dėkoja seminarijos rektoriui monsinjorui, teologijos licenciatui Aurelijui Žukauskui. Bibliotekoje dar esama ir nesutvarkyto fondo, kuriam peržiūrėti šandien nėra sąlygų. Tarp šių knygų gali pasitaikyti ir viena kita jau suinventorinta, tad autorių likusi *de visu* neperžiūrėta.

177 Tačiau negalima neatsižvelgti ir pamišti Kauno kunigų seminarijos bibliotekos liūdnos istorijos, bylojančios apie okupacijų metais patirtus didelius fondų praradimus. Remiantis šaltiniais, pavyzdžiui, 1939 m. seminarijos bibliotekoje buvo apie 60 000 tomų. O 1947 m. biblioteka buvo konfiskuota, gausi ir vertinga literatūra sunaikinta. Šaltinių liudijimu, knygos buvo metamos pro langus ir kažin kur išvežamos, o Šv. Jurgio bažnyčia, priklausiusi seminarijai, buvo uždaryta ir paversta sandėliu. Antai žymus tarpukario Lietuvos advokatas ir bibliofilas Zigmas Toliušis, tais pačiais metais lankydamasis toje bažnyčioje, išvydo ją visą *užverstą knygomis*. Savo atsiminimuose jis užfiksavo regimus vaizdus: *Čia, kaip paaiškėjo, buvo sukrautos knygos Kauno ir Marijampolės kunigų ir Teologijos fakulteto profesorių, kurie buvo*

*išvežti ar tai pasitraukė į Vakarus. Kas gerai pažįsta Kauną, tas žino didelius Kunigų Seminarijos mūrus. Tuose mūruose ir atskiruose didelio Seminarijos kiemo namuose be klierikų savo laiku gyveno daug kunigų, Seminarijos profesorių. Matyt, dar prie vokiečių iš tų butų knygos buvo suvežtos ir sudėtos Seminarijos bažnyčiai <...>. Seminarijos bibliotekos knygos, kaip ir Kretingos vienuolyno biblioteka, dar 1940–1941 metais, buvo įlietos į Kauno Universiteto biblioteką. Seminarijos bažnyčioje buvo labai daug brangių, retų ir vertingų knygų. <...> Apžiūrint Seminarijos bažnyčią aš pastebėjau, kad zakristijoje buvo išmušti keli žemi langai ir kad per tuos langus kas tai, matyt, gyvenusių gretimuose pastatuose karininkų vaikai, vogė knygas. Po Stalino mirties biblioteką imta atkurti, tačiau 1962 m. vėl visos jos knygos esą buvo konfiskuotos. Apie tai žr. plačiau: TOLIUŠIS, Zigmas. Tadas Petkevičius (1893–1964). Lietuviškos knygos tragedija [mašiništas]. Sibiras, 1953. XII. Iš TOLIUŠIS, Zigmas. *Pastangų ir vargų kronika*. (Atsiminimai, apybraižos, studijos). T. 3: Mano amžininkai. VUB RS, F87–19, lap. 273–274; JASKONIENĖ, Dalia. Kauno kunigų seminarijos biblioteka: istorija ir likimas. *Tarp knygų*, 1994, spalio, p. 2–4. Tad, jei ir buvo kadaise seminarijos bibliotekoje knygų iš A. Baranausko bibliotekos, nepalankus likimas ir čia jas bus nubloškęs nežinion. O galbūt dar jos išnirs LNMMB, Vilniaus universiteto ir Kauno technologijos universiteto bei KAVB fonduose, kuriuose esama seminarijos bibliotekos knygų.*

178 Žr. R 805.0-5 / XIX Sch-07.

būdus ir šaltinius. Vyskupo bibliotekoje esami kitų asmenų jam dedikuoti leidiniai sykiu įprasmina ir svarbesniausias jo gyvenimo datas. Pats dvasininkas tiek savo knygų nuosavybės žymėjimo, tiek kitiems dovanojamose knygose paliekamų įrašų atžvilgiu buvo taupaus ir santūraus žodžio šalininkas. Knygų išvaizdai pernelyg reiklus nebuvo, tačiau jas gerbė ir vertino, o dovanotojus kaskart laiškuose apiberdavo nuoširdaus džiugesio kupinomis padėkomis. Deja, likimas kalbamai asmeninei bibliotekai nebuvo palankus. Po A. Baranausko mirties ji buvo išsklaidyta, nemaža jos dalis greičiausiai yra žuvusi. Visgi vilčių tebetiekia Lietuvos didžiųjų bibliotekų saugyklos. Jose sukaupti šimtatūkstantiniai XIX a. spaudinių telkiniai dar tik praddami tvarkyti. Ypač akys krypsta į Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteką, liudijančią turint iš A. Baranausko bibliotekos Seinuose bent kol kas nežinomais keliais priklydusių knygų. Neabejotinai būtinos tolesnės vieno žymiausių XIX a. Lietuvos poetų A. Baranausko asmeninės bibliotekos knygų paieškos, kurios įmanomos tik veikiant kolektyviai. Šio dainiaus, kaip ir kitų Anykščių krašto rašytojų, bibliotekos knygų įprasminimas ir sklaida galėtų būti traktuojama kaip vienas iš veiksmingesnių būdų, galinčių užtikrinti ir išlaikyti literatūrinių Anykščių statusą.

Nepublikuoti šaltiniai

1. *A. Baranausko knygų spinta* [fotografija]. B. m. VŽM 6451 F 1334.
2. *A. Baranausko Vardo Muziejaus Anykščiuose Ekspонатų sąrašas iki 1945 m. birželio mėn. 1 d. Nr. 79 ir toliau pradedant nr. 90-tu* [rankraštis]. 1945–1952. 16 lap. VŽM 4273 D 725.
3. *A. Vienuolio bibliotekos katalogas* [rankraštis]. B. m. 29 lap. LLTI BR, F16–1063.
4. *Antano Baranausko dienotvarkė* [rankraštis]. B. m. 1 lap. VŽM 6384 D 1926.
5. *Antano Vienuolio rašto Kultūros-Švietimo Įstaigų komiteto prie Lietuvos TSR LKT Muziejų ir Senovės Paminklų Skyriui nuorašas* [rankraštis]. Anykščiai, 1945–XII-31 d. 1 lap. VŽM 5642 D 1664.
6. *Atsiminimai apie poetą Antaną Baranauską* [rankraštis]. Papasakojo Baranauskaitė-Armalienė Elena ir Baranauskas Jonas. Užrašė O. Sedelskytė. [Telšių rajonas, Irtogano kaimas], 1959 m. VI.II. VŽM 402.
7. BARANAUSKAI, Jonas ir Juozas. *Antano Baranausko biografinės nuotrupos* [rankraštis]. 1903. VIII.31. 4 lap. LLTI BR, F1–560.
8. „*Baranausko Namelių*“ *lankusių garbės svečių knyga*. 1927.V.1. *Anykščiai* [rankraštis]. 164 p. VŽM 6230.
9. *Baranausko namelio vidus su eksponatais* [fotografija]. 1927. Fotogr. Adomas Varnas. VŽM 3539 F 572.
10. *Hugo Weberio laiškas Antanui Baranauskui* [rankraštis]. Eizenachas, 22.V.1890. LLTI BR, F1–602.
11. *Jono Baranausko atsiminimai apie poetą A. Baranauską* [mašinėraštis]. Užrašė A. Vienuolio-Žukausko mem. muziejaus mokslinė bendradarbiė (V. Bujokaitė). Telšiai–Anykščiai, 1969 m. spalio 17 d. 5 lap. VŽM 133.
12. *Jono Reitelaičio laiškas Juozui Tumui-Vaižgantui* [mašinėraštis]. Seirijai, 17 gegužės 1925 m. VUB RS, F1–E41, lap. 5.
13. *Knygos žymeklis su Antano Baranausko monograma, išsiuvinėta Cecilijos Kairytės*. VŽM 6266.
14. *LTSR Literatūros muziejaus eksponatų priėmimo aktas Nr. 87* [spaudinys užpildytas rankraščiu]. 1983 m. rugsėjo 12 d. MLLM, F-3, ap. 1, b. 506, lap. 107.
15. *Paveikslas, priklausęs A. Baranauskui* [fotografija]. B. m. VŽM 6454 F 1337.

16. *Pirkimo–pardavimo aktas* [mašinėraštis]. Anykščiai, 1950.XI.30. 1 lap. VŽM 5839 D 1853.
 17. *Plungės dvaro svečių knyga (1893–1917 m.)* [rankraštis]. 28 lap. VUB RS, F1–E232.
 18. *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinio Muziejaus Anykščiuose, Vienuolio g. 3, Inventorizacijos knyga* [spaudinys užpildytas rankraščiu]. 1951–1976. 194 lap. VŽM 6207 D 1885.
 19. REITELAITIS, Jonas. *Petras Gerulis* [mašinėraštis]. B. m. 32 lap. LMAVB RS, F136–24.
 20. SENDZIKAS, K. *Žemaičių vyskupystės dvasinės seminarijos biblioteka 1883 m.* [rankraštis]. 1932–1939 (?). 5 lap. LMAVB Rankraščių skyrius, F163–1055.
 21. STONKUS, St. *Atsiminimai apie A. Vienuolį-Žukauską* [mašinėraštis]. 1972 m. sausio mėn. 25 d. VŽM 185.
 22. STRIMAITIS, Vac. Vyskūpas A. Karosas (1910–1947) [mašinėraštis]. Iš *[Medžiaga Seinų ir Vilkaviškio vyskupijų istorijai]*. Krikščionys, 1955. VUB RS, F102–224, lap. 187–229.
 23. *Šis-tas prie vyskupo Ant. Barono bijografijos* [rankraštis]. Rankiojo klierikas J. Vailokaitis 1905 metais. 60 lap. LLTI BR, F1–617.
 24. TOLIUŠIS, Zigmas. Tadas Petkevičius (1893–1964). Lietuviškos knygos tragedija [mašinėraštis]. Sibiras, 1953.XII. Iš TOLIUŠIS, Zigmas. *Pastangų ir vargų kronika*. (Atsiminimai, apybraižos, studijos). T. 3: Mano amžininkai. VUB RS, F87–19, lap. 269–276.
 25. VIENUOLIS, A. „Anykščių šilelio“ autoriaus muziejus Anykščiuose [mašinėraštis]. Anykščiai, 1950. VII.28. 4 lap. VŽM 6341 D 1916.
 26. ŽUKAUSKAS, A. *Poeto A. Baranausko Vardo Memorialinis Muziejus–klėtėlė Anykščiuose, Vienuolio 3* [mašinėraštis]. Anykščiai, 1953.IV.10. 1 lap. VŽM 10966 D 3526.
 27. ŽUKAUSKAS, A. *Raštas Kultūros-Švietimo įstaigų valdybos viršininko Pavaduotojui* [mašinėraštis]. 1955.IX.29. 1 lap. VŽM 7985 D 2476.
 28. ŽUKAUSKAS, A. *[Rašto juodraštis]* [rankraštis]. 1946–XII–11 d. 1 lap. VŽM 5664 D 1679.
 29. ŽUKAUSKAS, A. *Sąrašas eksponatų dingusių iš Baranausko Vardo Muziejaus Anykščiuose per 1944 metų karo veiksmus* [rankraštis]. Vilnius, 1944-11-28 d. 1 lap. VŽM 5630 D 1652.
- ### Publikuoti šaltiniai ir literatūra
30. BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 1: Poezija. [Parengė Regina Mikšytė, Marius Daškus]. Vilnius: Baltos lankos, 1995. 607 p.
 31. BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 4: Homiletika, arba Mokslas šventosios iškalbos. [Sudarė ir parengė Marius Daškus]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005. 384 p.
 32. BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/1: Dienoraštis. Laiškai įvairiems adresatams. [Sudarė Regina Mikšytė, Marius Daškus]. Vilnius: Baltos lankos, 2003. 423 p.
 33. BARANAUSKAS, Antanas. *Raštai*. T. 7/2: Laiškai Hugo Weberiui ir Aleksandrui Dambrauskui. [Sudarė Regina Mikšytė, Marius Daškus]. Vilnius: Baltos lankos, 2009. 628 p.
 34. BARANAUSKAS, Antanas. *Rinktinė*. [Parengimas, įžangos straipsnis, paaiškinimai Reginos Mikšytės]. Vilnius: Baltos lankos, 1994. 371, [4] p.
 35. BONČKUTĖ, Roma; SUBAČIUS, Giedrius. Simono Daukanto „Istorijos Žemaitiškos“ rankraščio ir publikavimo istorija. Iš DAUKANTAS, Simonas. *Istorija žemaitiška*. T. [2]. [Parengė Birutė Vanagienė]. Vilnius: Vaga, 1995, p. 452–462.
 36. DIDŽIULIENĖ-ŽMONA, Liudvika. *Ką aš beatmenu*. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1926. 179, [4] p.
 37. GRAJAUSKAS, Juozas. *Vyskupas Antanas Baranauskas*. Seinai: Laukaičio, Dvaranausko, Narjausko ir B-vės sp., 1911. 51, [1] p.
 38. JASKONIENĖ, Dalia. Kauno kunigų seminarijos biblioteka: istorija ir likimas. *Tarp knygų*, 1994, spalio, p. 2–4.
 39. KATILIUS, Algimantas. *Katalikų dvasininkijos rengimas Seinų kunigų seminarijoje (XIX a.–XX a. pradžia)*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. 452 p.

40. KATILIUS, Algimantas. Seinų kunigų seminarijos biblioteka: komplektavimo šaltiniai. *Knygotyra*, 1997, t. 33, p. 207–220.
41. KUZMICKIS, Zigmantas. Anykščių šilelis: (vysk. Baranausko atminimui pagerbti). *Iliustruotoji Lietuva*, 1927, lapkričio 26 d., nr. 47 (100), p. 384–388.
42. LAZDYNAS, Gintaras. Kultūrinės įtakos pėdsakai *Anykščių šilelyje*. *Inter-studia humanitatis*, 2012, nr. 13, p. 125–144.
43. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. *Kauno senoji knyga*: raiška ir plėtotė 1843–1918 metais. Vilnius: Versus Aureus, 2006. 311, [1] p.
44. *Literatūra ir kalba*. T. 19: Antanas Baranauskas. [Parengė R. Mikšytė]. Vilnius: Vaga, 1986. 468, [2] p.
45. MIKELIŪNAITĖ, Teresė. Iš A. Baranausko klėtelės-muziejaus istorijos. Iš MIKELIŪNAITĖ, Teresė. *Marčūpio eglė*: iš literatūrinio palikimo. [Sudarė ir parengė Danutė Krištopaitė, Ona Survilaitė]. Vilnius: Vaga, 1990, p. 151–188.
46. MIKŠYTĖ, Regina. *Antanas Baranauskas*: monografija. Vilnius: Vaga, 1993. 291, [2] p.
47. NAVICKIENĖ, Aušra. *Besikeičianti knyga XIX amžiaus pirmosios pusės Lietuvoje*: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010. 382, [2] p.
48. SEDELSKYTĖ, Ona. Po daugelio dešimtmečių. *Kultūros barai*, 1969, kovas, nr. 3 (51), p. 62–64.
49. Seinų krašto žmonės apie A. Baranauską. *Literatūra*, 1970, t. 13(1), p. 223–229.
50. Simono Daukanto laiškas Motiejui Valančiui. Petrapilis, 1846 m. balandžio 5 d. Iš DAUKANTAS, Simonas. *Raštai*. T. 2. [Sudarė, įvadą ir paaiškinimus parašė V. Merkys]. Vilnius: Vaga, 1976, p. 780–783.
51. STAKAUSKAS, Juozapas. Lietuviškoji sąmonė Seinų seminarijoje. *Tiesos kelias*, 1940, gegužės mėn., nr. 5, p. 238–243.
52. STAKAUSKAS, Juozapas. Lietuviškosios minties pasireiškimas Žemaičių Seminarijoje. *Tiesos kelias*, 1939, gegužės mėn., nr. 5, p. 354–364.
53. ŠALTENIS, Rapolas. A. Vienuolio gyvenimo pėdsakai: biografinė apybraiža. Vilnius: Vaga, 1982. 236, [1] p.
54. ŠALTENIS, Rapolas. *Mūsų Baranauskas*: biografinė apybraiža. Vilnius: Vyturys, 1985. 178, [4] p.
55. ŠENAVIČIENĖ, Ieva. *Dvasininkija ir lietuviybė*: Katalikų Bažnyčios atsinaujinimas Žemaičių vyskupijoje XIX a. 5–7-ajame dešimtmetyje. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005. 473 p.
56. VIENUOLIS, A. Baranausko tėvynėje. *Literatūros naujienos*, 1935, vasario 2 d., p. 4.
57. VIENUOLIS, A. Iš atsiminimų apie Baranauską. Iš VIENUOLIS, A. *Iš mano atsiminimų*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 222–318.
58. ŽILEVIČIUS, Leonidas. „Istorijos žemaitiškos“ rankraščio keliai. *Literatūra ir menas*, 1983, lapkričio 19 d., nr. 47 (1929), p. 16.
59. ŽUKAS, Vladas. *Lietuvių knygotyros bruožai*. Vilnius: Mokslas, 1989. 227, [2] p.

PRIEDAS¹⁷⁹

Išlikusių Antano Baranausko ir jo artimųjų bibliotekos leidinių teminis sąrašas

Priedas leis pažinti ligi šiol beveik neatskleistą A. Baranausko biografijos pusę, jo tarpasmeninius ryšius, bibliotekos komplektavimo būdus ir šaltinius, dydį, pobūdį ir turinį bei knygos kultūros ypatumus. Juo siekiama paskatinti ir sudaryti sąlygas tolesnei bibliotekos leidinių kolektyvinei paieškai. Autoriai kviestų šioje talkoje dalyvauti ir juos informuoti apie naujai surastas knygas atminties institucijų darbuotojus, akademinės bendruomenės narius ir privačius asmenis.

Santrumpos

- Estr. – ESTREICHER, K. *Bibliografia polska*. Kraków, 1872–1939. T. 1–33.
 Estr. XIX – ESTREICHER, K. *Bibliografia polska XIX. stulecia: lata 1881–1900*. Kraków, 1906–1916. T. 1–4.
 LB-A – *Lietuvos TSR bibliografija*. Serija A. Knygos lietuvių kalba. Vilnius, 1969–1988. T. 1–2.
 LMAVB RSS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyrius
 MLLM – Maironio lietuvių literatūros muziejus
 VASL – ČEPIENĖ, K.; PETRAUSKIENĖ, I. *Vilniaus akademijos spaustuvs leidiniai, 1576–1805: bibliografija*. Vilnius, 1979. 543 p.
 VŽM – Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus

RELIGINIO TURINIO LITERATŪRA

1. Bellecius, Aloysius (1704–1757). *Ś. Ignacego ćwiczenia duchowne czyli rekolekcyje / przez xiędza Alojzego Belleciusza w języku łacińskim ułożone ; a przez xiędza Antoniego Brescianiego w języku włoskim na nowo wydane przzerobił do użytku wszystkich zastosował i rozmyślaniami z Pisma Świętego o tajemnicach żywota Chrystusa Pana pomnożył Xiądz ****. – Wydanie czwarte. – Warszawa : w drukarni XX. Missyjonarzy u S. Krzyża, 1858. – 392 p. : vinj. ; 19,5×13 cm. – Estr. I, 81; <http://karo.umk.pl>. – Yra teksto lot. k. – Viršelis kartono, apklijuotas juodai, žaliai ir raudonai margintu popieriumi; nugarėlė ir kampeliai rudos odos; nugarėlėje auksinti filetės įspaudai, įspaušta: *Ś. IGNACEGO // ĆWICZENIA // DUCHOWNE*. – Def.: trūksta dalies p. 79–80. – Viršutiniame viršelyje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: [7]9; įrašai priešlap.: Antoni Baranowski; 60; įrašai priešantr. lap.: 60; 120 [?]. – Egz.: VŽM 6281.

2. Bouvier, Jean Baptiste (1783–1854). *Nauka o odpustach, bractwach i jubileuszu / przez J. B. Bouvier biskupa du Mans ; z siódmego wydania francuzkiego na język polski przełożył*

179 Rengiant priedą talkino Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus darbuotoja Aušra Rinkūnaitė. Kiekvienas leidinys aprašytas *de*

visu. Aprašai išdėstyti pagal temas ir abėcėliškai, remiamasi *Senujų monografinių leidinių katalogavimo taisyklėmis* (Vilnius, 2002) ir praktine patirtimi.

ks. Kazimierz Przyałgowski. – Wilno [Vilnius] : w drukarni M. Zymelowicza typografa, 1847. – [2], 241, [3] p. : vinj. ; 20,5x13 cm. – Estr. I, 142. – Pag. klaida: p. 235 pažymėtas 135. – Dalis teksto lot. k. – Restauruota 2014 m.: viršelis kartono, aptrauktas žalsvai dažyta drobe; nugarėlė ir kampeliai rudos odos; nugarėlėje auksinti filetės įspaudai, įspausta: O // ODPUSTAC[H] // BRACHTWAC[H]; knygos bloko kraštai taškuoti mėlynai. – Marginalija lenkų k. – Įrašas priešlap.: 52; įrašas priešantr. lap.: Kochanemu Antoniemu // Baranowskiemu // za pilność i dobre obyczaj[e] // 1858 r. Czerwca 20 dnia // Rektor Seminar[ium] // Kan. Alojzy Szukiewi[cz]. – Egz.: VŽM 6273.

3. Didon, Henri (1840–1900). Jezus Chrystus / W. O. Didon ; z 20-go wydania francuzkiego za upoważnieniem autora przelożył biskup Henryk Piotr Kossowski. – Warszawa : nakład Gebethnera i Wolffa, 1891–1892. – 2 t. – Aprašyta pagal: Estr. XIX I, 309; <http://karo.umk.pl>.

T. 2. – 1892. – 350, LIV, [2] p., [3] žml. : inic., lent., vinj. ; 24x16 cm. – Pag. klaidos: p. 16 pažymėtas 6, 251 – 51. – Leidybinis įrišas: viršelis kartono, aptrauktas tamsiai mėlynu kolenkoru su auksintais įspaudais; viršutinio viršelio centre auksintas įspaudas: W. O. DIDON. // JEZUS CHRYSSTUS; nugarėlėje auksintas įspaudas: DIDON. // JEZUS // CHRYSSTUS // II; priešlapiu marmurinio popieriaus. – Def.: trūksta p. 1–26, 31–34, 57–58, 111–112, 125–136, dalies p. 137–142, p. 177–190, 223–224, 285–290, 321–324, XIX–LIV, dalies [2] žml. – Marginalijos liet. k. – Egz.: VŽM 6400.

4. Ewangelie polskie y litewskie : tak niedzielne jako y wszystkich swiāt, ktōre w kosciele katolickim według rzymskiego porzadku przezcały rok czytają. Z przydatkiem tych ewangelii, ktōrych niestawało / [sudarė ir vertė Jonas Jaknavičius]. – W Wilnie [Vilnius] : w Drukarni Krōlewskiej przy Akademii, 1779. – [2], 304 [i. e. 303], [7] p. : vinj. ; 12° (13x8 cm). – LB-A I-379; VASL, 1795. – Sign.: A–N¹². – Pag. klaidos: p. 266 pažymėtas 166, 288 – 289 ir t. t.; sign. klaida: F₅ pažymėta E₅. – Fingerprints: ali- asis .Yo- woso 3 1779A. – Gretut. tekstas lenkų, liet. k. – Sudarytojas knygoje nenurodytas. – Viršelis kartono, aptrauktas tamsiai ruda oda; viršelio vidinėse pusėse rankraštiniai tekstai lenkų k. – Egz.: VŽM 6381.

5. Gailevičius, Bonaventūra (1752–1834). Metay szwenti, aba Jubileusz as didis nuog tiwio szwento Leono Dwilikto apsakitas ir duotas ant šiešiu mienesiu kuris bus atprowinietas isz walos jomilistos kunigaykscio Jozapo Giedraycio wiskupo ziemayčiu wisoje wiskupiste Warniu mieste katedroy prasidies bažnicioy szwentuju apaształu Petro ir Powiło dzienoy 29. siejos mienesie, metuose 1826 / [Bonaventūra Gailevičius]. – [1-asis leid.]. – Wilniuy [Vilnius] : Drukarnioy Kunigu Missionoriu, 1826. – [4], 58 p. : vinj. ; 16,5x10,5 cm. – LB-A I-253. – Aut. knygoje nenurodytas. – Restauruota 2014 m.: viršelis kartono, apklijuotas margintu popieriumi; nugarėlė ir kampeliai rudos odos; knygos bloko kraštai marginti raudonai. – Kartu įrištos 2 knygos. – Įrašas priešlap. ir antr. lap.: 70; įrašas priešlap. verso: Jaiestem [i. e. Ja jestem] własciciel // Jan // Baranowski // Zacny Kawaler pod // Czasu Jubileuszu // miałem lat 24. // w Oniksztech Zaczęty był // I Janij a 15 kańczyłosię // Jabileusz Onym Swiętym // Roku 1826 // Jan Baranowski // Padpisz [i. e. podpisuję] własną ręk[ą]. – Egz.: VŽM 6292.

6. Giedraitis, Juozapas Arnulfas (1754–1838). Naujas istatimas Jezaus Christaus Wieszpatis musu / lietuviszku ležuwiu iszgulditas par Jozapa Arnulpa kunigaykszi Giedrayti wiskupa ziemayciu, ženklinika s. Stanislowo. – Wilniuje [Vilnius] : Iszspaustas pas kunigus missionorius, 1816. – [20], 398 [i. e. 409], [1] p. : vinj. ; 20x16,5 cm. – Aprašyta pagal: LB-A I-263. – Pag. klaidos: p. 69 pažymėtas 66, 106 – 601, 214–233 numeracija pakartota, p. 389 pažymėtas 398. – Restauruota 2014 m.: viršelis kartono, aptrauktas ruda marmurine oda su ruletės įspaudais; nugarėlėje rėžtuko įspaudai; restauravimo metu kietviršyje rastas lapas su įrašu [dabar saugomas atskirai]: Kiedy ranne wschod [zą zorze] [?] // Proba Piora Dobrego // atramentu Czarnego // i Pisarza głownego ... // Nayswiętsza Panno ... // ... Moie rękę abym // mógł opisać Syna twego menke // ... zawitay // Dobrego // Proba Piora // grzech iest. – Def.: trūksta p. [1–12], 398 [i. e. 389]. – Supereklibr. odiniame viršutiniame viršelyje: ROSSYYSKIEGO TOWARZYSTWA BIBLIYNEGO; įrašas p. [13]: 64; įrašas p. 82: E B; neiškaitomas įrašas p. 182; įrašai p. 286: F K; Franczikas Kairukas; французь Кайрисъ. – Egz.: VŽM 6285.

7. Konfraternia Anny swiętey : powinnosci bractwa, odpusty, naboženstwo y inne ustawy do tego bractwa należąca zawieraiąca, nakładem Konwentu Wilenskiego XX. Bernardynow przedrukowana Roku P. 1791. – W Wilnie [Vilnius] : w drukarni XX. Bazylanow, 1791. – [60] p. : vinj. ; 12° (13x8,5 cm). – Sign.: A–B¹², C⁶. – Fingerprints: ema- ycmu a,a, MaMa C 1791A. – Be viršelio. – Egz.: VŽM 6374.

8. Kušeliauskas, Serafinas Laurynas (1820–1889). Brostwias / [Serafinas Laurynas Kušeliauskas]. – [Tilžė : E. Weyerio ir L. Arnoldto sp., 1887]. – 23, [1] p. ; 18,5x13 cm. – LB-A II-1842k. – Aut. knygoje nenurodytas. – Kontrafakcija. – Teksto gale išleidimo duomenys: kasztu ir spaustuwieje Južapa Zawadzka Wilnuje. – Viršelis mėlyno popieriaus; sutvirtinimui panaudoti rusų k. prirašyti lapai. – Def.: trūksta dalies p. 23. – Įrašas antr. lap. ir p. 3: 567. – Egz.: VŽM 6313.

9. Méric, Elie (1838–1905). Błędy społeczne obecnych czasów / ks. Eliaz Meric doktór teologii, professor teologii moralnej w Sorbonie ; na język polski przełożył ksiądz Jan Prusałajtys. – Warszawa : w drukarni Stanisława Niemiery, 1888. – 275, [1], IV p. : inic., vinj. ; 21,5x14,5 cm. – <http://karo.umk.pl>. – Pag. klaida: p. 154 pažymėtas 254. – Yra teksto lot. k. – Restauruota 2014 m. Leidybinis įrišas: viršelis kartono, aptrauktas violetiniu kolenkoru su įspaudais; viršutinio viršelio centre auksintas įspaudas: BŁĘDY SPOŁECZNE // OBECNYCH CZASÓW; nugarėlėje įspaudas: BŁĘDY // SPOŁECZNE. – Įrašai priešlap.: Jego Ekscellencyi // Antoniemu // Baranowskiemu // Biskupowi Suffraganowi // Dyecezyi Telszewskiej // w dowod najgłębszego // Uszanowania // tłumacz; 59. – Egz.: VŽM 6280.

10. Nabożeństwo w czasie jubileuszu od O. S. Leona XII. na rok MDCCCXXVI. pozwolonego. – W Wilnie [Vilnius] : w Drukarni Diecezjalney XX. Missionarzów, 1826. – [2], 46 p. : vinj. ; 16,5x10,5 cm. – Estr. III, 192; <http://karo.umk.pl>. – Įrišta su: Gailevičius, B. Metay szwenti, aba Jubileuszas didis... Wilniuy, 1826. – Egz.: VŽM 6292.

11. Novum Jesu-Christi testamentum, Vulgatæ editionis, Sixti V. pont. max. jussu, recognitum atque editum. – A Limoges : Chez Martial Ardant, imprimeur-libraire, 1815. – [2],

790 p. : vinj. ; 13,2×7 cm. – Pag. klaidos: p. 71 pažymėtas 17, 79 – 7c, 135 – 13, 157 – 108, 234 – 334, 235 – 135, 551 – 55, 666 – 966. – Viršelis kartono, apklijuotas margintu popieriumi; nugarėlė ir kampeliai rudos odos; nugarėlėje auksinti ruletės įspaudai; knygos bloko kraštai taškuoti raudonai. – Marginalijos lot., lenkų k. – Antsp. priešlap. ir antr. lap.: KUN. BENEDIKTO LAUKŠO KNYGYNAS (viduryje nr. – 49); įrašai priešlap.: Twierdzę // Wangall; 51; Приставу; JWangall [du kartus]; vienas įrašas neįskaitomas; įrašas antr. lap.: A. Baranowski [užbraukta]. – Egz.: MLLM – 26373/K1 1168.

12. Rucevičius, Silvestras (apie 1747–1831). Jezus Maria Juozapas szwėtas : knigiała ta ape tajemnicia septiniu sopulu yr linksmibiu Juozapa szwėta / [Silvestras Rucevičius]. – Isz nauja spaustuwien paduota. – Wilniuje [Vilnius] : Kasztu yr spaustuwi A. Dworcziaus, 1853. – [22], 469, [1] p. : iliustr., lent., vinj. ; 14,5×9 cm. – LB-A I-1035. – Aut. knygoje nenurodytas. – Antr. lap. orn. rėmelyje. – Pag. klaida: p. 262 pažymėtas 162. – Dalis teksto lenkų, lot. k. – Restauruota 2014 m.: viršelis kartono, aprauktas juoda oda su rėztuko, ruletės, orn. plokštelės įspaudais; nugarėlėje įspausta: JUOZAPAS // SZWENTAS; knygos bloko kraštai taškuoti mėlynai. – Įrašai priešlap.: Szitaj Kniga // Priguli unt // Teklu Baronene [?] // anikczos ażupes; N 5. – Egz.: VŽM 6214.

13. Skarga, Piotr (1536–1612). Żywoty Świątych starego i nowego zakonu na każdy dzień przez cały rok wybrane z poważnych pisarzów i doktorów kościelnych : do których przydane są niektóre duchowne obroki i nauki przeciwko kacerstwom, przytém kazania krótkie na te święta, które pewny dzień w miesiącu mają / przez x. Piotra Skargę, Soc. Jesu zebrane, na język polski przełożone, i za życia autora dziewięć razy, a po zejściu jego po raz czwarty z płyt stereotypowanych dosłownie przedrukowane. – Petersburg [Санкт-Петербург] : Nakład i druk Bolesława Maurycyego Wolffa, 1862. – 2 t. : iliustr., vinj. ; 28x19 cm. – Estr. IV, 254; <http://karo.umk.pl>. – Tekstas dviskiltis.

T. 1. – [6], XLVII, [1], 632 p., [5] iliustr. lap. – Pag. klaida: p. 191 pažymėtas 91. – Restauruota 2014 m.: viršelis kartono, aprauktas juoda oda su rėztuko, orn. plokštelės įspaudais; nugarėlėje auksinti filetės įspaudai, įspausta: P. SKARGA // ZYWOTY SWIETYCH, žemiau – I. II; priešlapiai rudo marmurinio popieriaus. – T. 1–2 įrišti kartu.

T. 2. – [6], 658 p., [5] iliustr. lap. – Įrišta su t. 1. – Egz.: VŽM 6271.

14. Skrodzki, Kazimieras (1801–1874). Trumps katekizmas arba Pamuoikims dieł priguđinima jaunumenes žemajtiu kataliku, pri naudinga atpildima spawiednes ir werta prijemima szwęcziause sakramėta / par kunega Kazimiera Skrodzki klebona Kulu paraszitas. – Wilniuje [Vilnius] : spaustuwi Jozapas Zawadzki, 1856. – 111, [1] p. : vinj. ; 15×10,5 cm. – LB-A I-1050. – Viršelis kartono, apklijuotas margintu popieriumi; nugarėlė rudos odos, kampeliai kolenkoro; knygos bloko kraštai taškuoti. – Viršutiniame viršelyje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: 1496; antsp. priešlap. ir antr. lap.: BIBLIOTEKA ALUMNÓW SEM. SEJNEŃSKIEGO (viduryje nr. – 1496); įrašas priešlap.: X. ABaranowski. – Egz.: LMAVB RSS – LK-19/64_(a).

15. Stagracyński, Józef (1840–1905). Historia biblijna dla rodzin chrześcijańskich czyli gruntowne i jasne objaśnienie dziejów Starego i Nowego Testamentu / Opracował ks.

Proboszcz J. Stagraczyński. – Nowe wydanie. – W Mikołowie [Mikołów] : Drukiem i nakładem Karola Miarki, 1896–[1897]. – 2 t. – <http://karo.umk.pl>.

T. 1 : Stary Testament. – 918, [2] p., [3] spalv. iliustr. lap. : iliustr., inic., vinj. ; 26×18 cm. – Leidybinis įrišas: viršelis kartono, aptrauktas melsvu kolenkoru su auksintais įspaudais; viršutinio viršelio centre auksintas įspaudas: KS. STAGRACZYŃSKI // HISTORIA BIBLIJNA // STARY TESTAMENT; knygos bloko kraštai marginti; orn. priešlapiai; prieš antr. lapą įklijuota spausdintinė dedik.: Jego ekscelencyi // najprzewielebniejszemu księdzu biskupowi // A. Baranowskiemu // pozwala sobie złożyć najpokorniej w darze // najniższy sługa // Mikołów na Górnym Ślązku, // w październiku 1897 roku. // Karol Miarka, // księgarz-wydawca. – Nugarėlėje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: 6[5]; įrašas A. Baranauskui skirtame dedikaciniame lape: 65. – Egz.: VŽM 6286.

16. Śmiglecki, Marcin (1563–1618). O bostwie przedwiecznym Syna Bozego : Świádecstwá Pismá świétego, do trzech przednieyszych Artykułow zebráne, Przeciwko wszystkim Páná Jezusá Chrystusa nieprzyaciéloom. Gdzie się też odpowiada ná Refutacyą od Refutatarzá iákiegoś Nowokrzczeńcá przeciw X. D. Jákułowi Wuykowi wydáną / Przez X. D. Marciná Śmigleckiego Societatis IESV. – W Wilnie [Vilnius] : w Drukárni Acádemiey Societatis Iesv, 1595. – [8], 508, [10] p. : inic., vinj. ; 4° (20×16 cm). – Estr. XXVIII, 304; VASL, 99. – Antr. lap. orn. rémelyje, tekstas rémeliuose. – Sign.: [1–4], A–Z⁴, AA–ZZ⁴, Aaa–TTt⁴; TTt₄ tuščias. – Pag. klaidos: p. 34 pažymėtas 35, 35 – 34, 487 – 748, 497 – 487. – Fingerprints: o-o- /we- goa- daki 3 1595A. – Restauruota 2014 m.: viršelis medžio, aptrauktas tamsiai ruda oda su rėžtuko, ruletės, plokštelės, pavieniais orn. įspaudais; nugarėlėje rėžtuko įspaudai; odiniai raišteliai; knygos bloko kraštai dažyti žaliai. – Marginalija lenkų k. – Def.: trūksta p. [3–6] (sign. SSs₄–TTt₁). – Įrašai antr. lap.: Collegij Krozensis Societatis JESV; Joannis Pienkowski [užbraukta]; jnscriptus Catalogo librorum Collegij Krozensis Societ[atis] Jesv; du įrašai užbraukti neįskaitomai. – Egz.: VŽM 6284.

17. Vytartas, Antanas (1863–1932). Kaip nuspakajiti sumene : (kaip nutilditi sanžinę) / [Antanas Vytartas]. – Treczias spaudimas. – Vilnuje [i. e. Советск] : kasztu ir spaus-tuwe Jüzapa Zawadzka [i. e. J. Schoenkés sp.], 1860 [i. e. 1890]. – 108, [2] p. : iliustr., vinj. ; 15,5×11,5 cm. – LB-A II-3887k. – Aut. knygoje nenurodytas. – Kontrafakcija. – Antr. lap. orn. rémelyje. – Viršelis mėlyno popieriaus. – Def.: trūksta dalies priešantr. lapo, p. 85–108, [1–2]. – Viršutiniame viršelyje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: 98 [užbraukta raudonu pieštuku]. – Egz.: VŽM 6298.

PASAULIETINIO TURINIO LITERATŪRA

Filosofija

18. Schlegel, Friedrich von (1772–1829). Filozofia życia / przez Fryderyka Szległa ; z francuzkiego tłómaczenia x. Guénot przelożył na język polski i objaśnił stosownemi uwagami x. Joachim Dębinski S. P. magister filozofii. – Wilno [Vilnius] : w Drukarni Dyecezałnej u XX. Missyonarzy na górze Zbawiciela, 1840. – 2 t. : vinj. ; 21,5×13,5 cm. – Estr. IV, 194; <http://karo.umk.pl>.

- T. 1. – [4], II, XIV, [2], 256, [6] p. – Pag. klaidos: p. 135 pažymėtas 235, 208 – 108. – Viršelis kartono, apklijuotas rudai gelsvu marmuriniu popieriumi; nugarėlė ir kampeliai tamsiai rudos odos; nugarėlėje auksinti filetės, pavieniai orn. išpaudai, išpausta: FILOZOFIA // ŽYCIA, žemiau – Tom // 1 i 2. – T. 1–2 įrišti kartu. – Nugarėlės viršuje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: 58; įrašas vidinėje viršutinio viršelio pusėje: N 40; įrašai priešlap.: 58; 85 kop.; ABaranowski.
- T. 2. – [8], 282, [2] p. – Įrišta su t. 1. – Egz.: VŽM 6279.

Teisė

19. Korowicki, Aleksander (1797–1864). Proces cywilny litewski / staraniem i pracą Aleksandra Korowickiego magistra obojga praw. – Wilno [Vilnius]: Józef Zawadzki własnym nakładem, 1826. – VI, [12], 313, [3] p., [1] lent. lap. : vinj. ; 24×14,5 cm. – Estr. II, 434; <http://karo.umk.pl>. – Yra teksto lot. k. – Restauruota 2014 m.: leidybinis popierinis viršelis. – Įrašas viršutiniame viršelyje ir priešantr. lap.: 68. – Egz.: VŽM 6290.

Matematika

20. Baranauskas, Antanas (1835–1902). O progresji transcendentalnej oraz o skali i siłach umysłu ludzkiego / studium matematyczno-filozoficzne ks. biskupa A. Baranowskiego. – Warszawa : Druk K. Kowalewskiego, 1897. – [2], 45, [1] p. : vinj. ; 25,5×17 cm. – Estr. XIX I, 69; <http://karo.umk.pl>. – Restauruota 2014 m.: leidybinis popierinis viršelis. – Įrišimo klaida: p. I–II įrišti tarp p. 6–7. – Egz.: VŽM 6270.

Muzika

21. Kulesza, Franciszek (?–?). Msza : śpiew liturgiczny : muzyka ułożona na motywach Gregoriańskiego kantu / przez Franciszka Kuleszę. – Moscou [Москва] : nakład i własność autora : lith[ografia] W. Grosse, [1896]. – 15, [1] p. : natos ; 19,2×27,4 cm. – P. 2 Maskvos cenzūros leidimas (24 avr. 1896 r.). – Be viršelio. – Įrašas p. 1: N 25 // Kun. ABaranausk[o]. – Egz.: Stanislovo Abromavičiaus asmeninė biblioteka.

22. Śpiewnik pobożny : ułożony na rozpoczęcie dwudziestego wieku. Z. 1 / słowa Juljana Paszkiewicza ; melodye x. biskupa Antoniego Baranowskiego ; harmonizacya Gustawa Roguskiego. – Warszawa : [s. n.], [1902]. – 28, [2] p. : natos, vinj. ; 29,5×20 cm. – <http://karo.umk.pl>. – Leidybinis popierinis viršelis. – Viršutiniame viršelyje priklijuota popierinė lipdė, datuojama 1934 m., su įrašu: [132]; įrašas: 90. – Egz.: VŽM 6312.

Kalbotyra

23. Baranauskas, Antanas (1835–1902). Заметки о литовскомъ языке и словаре : I–VIII / еп. А. Барановскій ; издание отделения русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ. – Санктпетербургъ [Санкт-Петербург] : типографія Императорской академіи наукъ, 1898. – [2], 80, III, [1] p. : lent., vinj. ; 24,5×16,5 cm. – Aprašyta pagal: LB-A II-422. – Dalis teksto liet. k. – Be viršelio. – Def.: trūksta p. [1–2], III; išplėsta dalis p. 1–80, I–II. – Įrašas p. 1: 69. – Egz.: VŽM 6291.

24. Daukantas, Simonas (1793–1864). Prasmą lotinū kalbōs / paraszę K. W. Myle [i. e. Simonas Daukantas]. – Petrapilie [Санкт-Петербург] : Ispausta pas K. Hintze, 1837. – 120 [i. e. 129], [1] p. : vinj. ; 20×13,5 cm. – LB-A I-201. – K. W. Myle yra Simono Daukanto slapyvardis. – Pag. klaidos: p. 121–129 pažymėti 112–120. – Dalis teksto lot. k. – Viršelis kartono, aptrauktas žalsvu kolenkoru; nugarėlė ir kampeliai rudos odos; nugarėlėje auksinti orn. įspaudai, išpausta: KALBOS. – Marginalijos liet., lenkų k. – Antsp. priešlap. ir antr. lap.: BIBLIOTEKA ALUMNÓW SEM. SEJNENSKIEGO (viduryje nr. – 1628); įrašas priešlap.: ex libris Antonii Baranowski alumni // Seminarii Samogitiensis; įrašai antr. lap.: A. Baranowski; N° 37 Jozef Prosz [?; užbraukta] // N° 37. – Egz.: LMAVB RSS LK-19/212⁽⁴⁾.

25. Wypisy niemieckie czyli Xięga pożyteczna i łatwa do czytania dla uczących się języka niemieckiego. – Wilno [Vilnius] : Józef Zawadzki własnym nakładem, 1828. – 142, [2], 56 p. : vinj. ; 17,5×10,5 cm. – <http://karo.umk.pl>. – Tekstas vok. k., žodynėlis vok., lenkų k. – Viršelis kartono, apklijuotas margintu mėlynu popieriumi; nugarėlė rudos odos su rėžtuko įspaudais. – Yra pabraukymų. – Viršutiniame viršelyje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: 8[0]; nugarėlės viršuje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: 61; įrašas priešlap.: 61. – Egz.: VŽM 6282.

26. Руководство къ изученію русско-литовской грамоты и счисления, для употребленія въ народныхъ училищахъ... = Мбкслась дель ишмбкима руссишко-летувишкось грбмятось и артымѣтыкось, дель мбкима жмбнишкоси шкалоси / составлено при управленіи Ковенскою дирекціею народныхъ училищъ. – Вильна [Vilnius] : въ типографіи А. Сыркина, 1868. – [4], 125, [3] p. : lent., vinj. ; 21×13 cm. – LB-A II-2395. – Tekstas lietuvių k. rusiškais rašmenimis (graždanka). – Dalis teksto rusų k. – Restauruota 2014 m.: leidybinis popierinis viršelis. – Def.: trūksta p. 1–8, 77–78, dalies paskutinio lapo. – Gausu marginalijų. – Egz.: VŽM 6314.

Grožinė literatūra

27. Akelaitis, Mikalojus (1829–1887). Kwestorius po Lietuva važinedamas žmonis bemokinąsis / [Mikalojus Akelaitis]. – Wilniuja [Vilnius] : spaustuweja A. H. Kirkora, 1860. – 62 p. : vinj. ; 17×13 cm. – Aprašyta pagal: LB-A I-11; <http://www.epaveldas.lt>. – Aut. knygoje nenurodytas. – Be viršelio. – Def.: trūksta p. 3–14, 51–62. – Egz.: VŽM 6289.

28. Dovydaitis, Juozapas Silvestras (1826–1883). Sziauleniszkis senelis : pirma dalis / [Juozapas Silvestras Dovydaitis]. – [2-oji laida]. – Wilniuja [Vilnius] : spaustuweja J. Zawadzka, 1863. – 63, [1] p. : vinj. ; 15,5×11 cm. – LB-A II-769. – Aut. knygoje nenurodytas. – Be viršelio. – Egz.: VŽM 6287.

29. Dovydaitis, Juozapas Silvestras (1826–1883). Sziauleniszkis senelis : dalis treczia / [Juozapas Silvestras Dovydaitis]. – Wilniuje [Vilnius] : spaustuweje Jozapa Zawadzka, 1864. – 63, [1] p. : vinj. ; 15,5×11 cm. – LB-A II-770. – Aut. nurodytas p. 63 kriptonimu: K. J. D. R. S. Ž. [Kunigas Juozapas Dovydaitis rektorius seminarijos Žemaičių]. – Leidybinis popierinis viršelis. – Def.: trūksta p. 1–4, viršutinio ir dalies apatinio viršelio. – Įrašai p. 5: 86, 87. – Egz.: VŽM 6288/1.

Tas pats. – Leidybinis popierinis viršelis. – Įrašas viršutiniame viršelyje: Jana Baranowskego; įrašas antr. lap.: 66. – Egz.: VŽM 6288/2.

30. Gomaliauskis, Petras (1820–1868). Apžankimas seniuka dieł brolu žemajcziu ir lietuviu / par kunega Gomalewski kamendoriu bażniczes Iłhuksztas apraszitas ir ing spaustuwe paduotas. – Dunaburge [Daugavpils] : spaustuwiej M. B. Neumana, 1853. – 127, [1] p. : vinj. ; 14,5×9 cm. – LB-A I-304. – Viršelis kartono, aplikjuotas rudai ir žalsvai margintu popieriumi; nugarėlė rudos odos. – Įrašas antr. lap.: 62. – Egz.: VŽM 6283.

31. Ovidius Naso, Publius (43 m. pr. Kr.–17/18 m. po Kr.). Publii Ovidii Nasonis Metamorphoseon libri XV / cum annotationibus posthumis Johan. Min-Ellii ; quas magna ex parte supplevit atque emendavit P. Rabus. – Francofurtii [Frankfurt am Main] ; Lipsiæ [Leipzig] : apud J. Justum Erythropilum ; Herbornæ [Herborn] : typis Joh. Nicolai Andreæ, 1701. – [14], 621, [11] p. : inic., vinj. ; 8° (18×10,5 cm). – <https://opacplus.bib-bvb.de>. – Antr. lap. dvispalvis. – Sign.:)⁽⁷, A–Z⁸, Aa–Qq⁸, Rr⁴. – Pag. klaidos: p. 37 pažymėtas 27, 54–45, 286–289, 295–259, 480–780. – Fingerprints: t.a- r-E- r.e- diræ 3 1701R. – Yra teksto senąja graikų k. – Restauruota 2014 m.: viršelis medžio, aptrauktas šviesiu pergamentu; nugarėlė rudos odos su auksintais filetės, ruletės, pavieniais orn. įspaudais; nugarėlėje žalia plaketė su auksintu įspaudu: PUBLII // OVIDII // METAMORPHOSEON; knygos bloko kraštai taškuoti raudonai ir mėlynai; knygoje yra tamsiai žalios spalvos medžiaginė juostelė-skirtukas. – Viršutiniame viršelyje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: 7[3]; nugarėlėje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: 5[4]; įrašai priešlap.: 54; Cena 2. kopiejki z Licytacyi; A. Baranovius; Liber hic Antonii Baranowski proprietas est.; 2. k. – Egz.: VŽM 6275.

32. Tasso, Torquato (1544–1595). Goffred albo Jeruzalem wyzwolona Torquata Tassa / przekładania Piotra Kochanowskiego, sekretarza Jego K. M. – Wilno [Vilnius] : Józef Zawadzki własnym nakładem, 1826. – 2 t. : vinj. ; 18×11,5 cm. – Estr. IV, 486; <http://karo.umk.pl>.

T. 1. – CX, 328 p. – Yra teksto lot., senąja graikų k. – Restauruota 2014 m.: viršelis kartono, aplikjuotas juodai rudu margintu popieriumi; nugarėlė ir kampeliai rudos odos; nugarėlėje rėžtuko įspaudai; knygos bloko kraštai taškuoti juodai. – Yra pabraukymų. – T. 1–2 įrišti kartu. – Įrašai priešlap.: W[ielebnemu] Księdzu Antoniemu // Baranowskiemu, naj- // milszemu Kolledze na // znak prawdziwej przyjaźni // poświęcam. – // Symeon Nowicki [?]; 51; vienas įrašas užbrauktas neįskaitomai.

T. 2. – [6], 335, [1] p. – Įrišta su t. 1. – Egz.: VŽM 6272.

33. Trembecki, Stanisław (apie 1739–1812). Stanisława Trembeckiego pisma rozmaite wierszem : tom 1. – W Lipsku [i. e. Vilnius] : Nakładem Przyjaciół Autora, 1806¹⁸⁰. – [2], 302, [2] p. : vinj. ; 13,5×8,5 cm. – Estr. IV, 526. – Restauruota 2014 m.: viršelis kartono, aplikjuotas rudu margintu popieriumi; nugarėlė ir kampeliai rudos odos; nugarėlėje auksinti ruletės įspaudai, įspausta: I. – Def.: trūksta antr. lapo, p. 1–2, dalies p. 147–148 (antr. lapo duomenys, p. 1–2 ir trūkstama teksto dalis p. 147–148 perrašyti, spėjama, A. Baranausko ranka); vietoje trūkstamo antr. lapo ranka užrašyta: POEZYE // Stanisława Trembeckiego. // Tom pierwszy //

vydanie drogie. // WILNO. drukiem i nakładem // Józefa Zawadzkiego Imperatorskiego // Wileńskiego Uniwers: Typografa, // 1818F.r. – Yra pabraukymų ir marginalijų. – Kartų įrištos 2 knygos. – Viršutiniame viršelyje priklijuota balta popierinė lipdė su įrašu: [7]2; nugarėlėje priklijuota popierinė lipdė; įrašas viršutinio viršelio vidinėje pusėje: Antoni // Sokołowski // 18...1 [?] // Uszpal [?]; įrašai priešlap.: z ksiąg // Antoniego Baranowskiego // 1852 roku // Rumszyszki; darowizna Antoniego // Sokołowskiego. – Egz.: VŽM 6274.

34. Trembecki, Stanisław (apie 1739–1812). Zofiówka w sposobie topograficznym opisana / przez Stanisława Trembeckiego. – W Lipsku [i. e. Vilnius] : [s. n.], 1806¹⁸¹. – [2], 49, [3] p. – Estr. IV, 526. – Pag. klaidos: p. 15 pažymėtas 51, 18 – 81. – Įrišta su: Trembecki, S. Stanisława Trembeckiego pisma rozmaite wierszem... Lipsk [i. e. Vilnius], 1806. – Def.: trūksta antr. lapo, p. 49, [1–3]. – Egz.: VŽM 6274.

35. Vergilius Maro, Publius (70–19 m. pr. Kr.). P. Virgilio Maronis Opera in tres tomos divisa, cum integris notis Servii, Philargyrii, nec non J. Pierii variis lectionibus, & selectissimis plerisque Commentariis Donati, Probi, Nannii, Sabini, Germani, Cerdæ, Taubmanni, & aliorum. Quibus accedunt Observationes Jacobi Emmenessii. Cum indice Erythraei. – Lugd. Bataavorum [Leiden] : apud Jacobum Hackium ; Amstelodami [Amsterdam] : apud Abrahamum Wolfgang, 1680. – 3 t. ; 8° (19,5×12 cm). – Yra teksto senąja graikų k.

T. 1. – [384], 704 p. : frontisp., iliustr., inic., signetas. – Aprašyta pagal: <http://opac.sbn.it>; <http://reader.digitale-sammlungen.de>. – Tekstas dviskiltis ir triskiltis. – Sign.: *–**⁸, a–y⁸, A–Z⁸, Aa–Xx⁸. – Sign. klaida: Pp₁ pažymėta PP₁. – Fingerprints: aee- e.ae ato- 40ma 3 1680R. – Viršelis kartono, aptrauktas ruda oda; nugarėlėje auksinti filetės, ruletės, plokštelės įspaudai, tamsiai raudona plaketė su įspaudu: VIRGILIUS, žemiau – TOM. I; viršelio briaunose auksinti

180 Manyta, kad A. Baranausko bibliotekoje esanti S. Trembeckio poezijos knyga išleista 1818 m. J. Zawadzkiego spaustuvelyje Vilniuje, kaip kad nurodyta ranka rašytame antraštiniame lape. Tačiau Estreicherių lenkų bibliografijos tyrimų centro (Jogailos universitetas) darbuotoja Marta Kowalewska atliko tyrimą ir nustatė, kad A. Baranauskui priklausiusioje S. Trembeckio knygoje leidimo duomenys užrašyti klaidingai. Taip pat paaiškėjo, kad tai ne viena, o dvi į vieną įrištos knygos – S. Trembeckio poezijos tomelis *Pisma rozmaite wierszem* (Vilnius, 1806) ir to paties autoriaus poema *Zofiówka* (Vilnius, 1806). Pasak M. Kowalewskos, 1806 m. pasirodė kelios S. Trembeckio knygos *Pisma rozmaite wierszem* laidos, vienažkart knyga buvo išleista kaip vienatomis leidinys, kitąžkart kaip dvitomis. Palyginus A. Baranauskui priklausiusį egzempliorių su keliomis 1806 m. pasirodžiusiomis laidomis, nustatyta, kad jis visiškai atitinka Ossolińskių nacionalinio instituto bibliotekoje saugomą S. Trembeckio poezijos

Pisma rozmaite wierszem knygą, išleistą atskiru tomu (šifras: 17429 I). A. Baranausko egzempliorių taip pat galime priskirti ir dvitomio leidinio pirmajam tomui (Jogailos universiteto biblioteka, šifras: 276 I), kuris visiškai atitinka Ossolińskių nacionalinio instituto bibliotekos knygą, tik šiek tiek skiriasi antraštinis lapas: Ossolińskių nacionalinio instituto bibliotekos egzemplioriaus antraštiniame lape nenurodytas pirmas tomas, visa kita yra taip pat kaip Jogailos universiteto bibliotekos egzemplioriuje. Kadangi A. Baranauskui priklausiusi knyga yra defektinė, be antraštinio lapo, tiksliai identifikuoti, kuriam variantui (vienatomiam ar dvitomiam knygos leidimui) priskirtinas leidinys, negalime. Knyga aprašyta pagal Jogailos universiteto bibliotekos egzempliorių.

181 Aprašyta pagal M. Kowalewskos atsiųstą medžiagą.

orn. įspaudai; knygos bloko kraštai dažyti raudonai; priešlapiai marmurinio popieriaus. – Def.: trūksta dalies antr. lapo, p. 19–48, dalies p. 49–54. – Įrašai priešlap.: Borowski [įrašyta pieštuku, užbraukta rašalu]; Ex libris // Antonii Baranowski alumni // Seminarii Samogitiensis; occupatam 2. Maji 1857 ani.; neįskaitomi įrašai frontisp. verso ir antr. lap.; įrašas priešlap. ir antr. lap.: 55. – Egz.: VŽM 6276.

T. 2: ...continens sex priores libros Æneidos. – [4], 1124 p. : iliustr., inic., signetas. – <http://opac.sbn.it>; <http://reader.digitale-sammlungen.de>. – Tekstas dviskiltis. – Sign.: [1–2], A–Z⁸, Aa–Zz⁸, Aaa–Zzz⁸, Aaaa⁸, Bbbb². – Pag. klaidos: p. 793 pažymėtas 795, 937 – 637. – Fingerprintas: s.e, biis osus aui 3 1680R. – Restauruota 2014 m.: viršelis kartono, aptrauktas ruda oda; nugarėlėje auksinti filetės, ruletės, plokštelės įspaudai, tamsiai raudona plaketė su įspaudu: VIRGILIUS, žemiau – TOM. II; viršelio briaunose auksinti orn. įspaudai; knygos bloko kraštai dažyti raudonai; priešlapiai marmurinio popieriaus. – Def.: trūksta [1] iliustr. lap. knygos pradžioje. – Įrašai priešlap.: Borowski [įrašyta pieštuku, užbraukta rašalu]; Ex libris // Antonii Baranowski alumni // Seminarii Samogitiensis; 56; 46 [užbraukta]. – Egz.: VŽM 6277.

T. 3: ...continens sex posterior libros Æneidos. – 982 p. : iliustr., signetas. – Aprašyta pagal: <http://opac.sbn.it>; <http://reader.digitale-sammlungen.de>. – Tekstas dviskiltis. – Sign.: A–Z⁸, Aa–Zz⁸, Aaa–Ppp⁸, Qqq⁴; Qqq₄ tuščias. – Fingerprintas: m.u- e-3. s.o- cuan 7 1680R. – Viršelis kartono, aptrauktas ruda oda; nugarėlėje auksinti filetės, ruletės, plokštelės įspaudai, tamsiai raudona plaketė su įspaudu: VIRGILIUS, žemiau – TOM III; viršelio briaunose auksinti orn. įspaudai; knygos bloko kraštai dažyti raudonai; priešlapiai marmurinio popieriaus. – Def.: trūksta p. 1–4. – Įrašai priešlap.: Borowski [įrašyta pieštuku, užbraukta rašalu]; 57; Ex libris // Antonii Baranowski alumni Se- // minarii Samogitiensis. – Egz.: VŽM 6278.

Literatūros mokslas

36. Donelaitis, Kristijonas (1714–1780). Litauische Dichtungen / Christian Donelaitis ; erste Volständige Ausgabe mit Glossar von Aug. Schleicher. – St. Petersburg [Санкт-Петербург] : Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 1865. – [2], 336 p. ; 23×15,5 cm. – LB-A II-764. – Pag. klaidos: p. 67 pažymėtas 76, 237 – 137. – Tekstas vok., liet. k. – Viršelis kartono, apklijuotas žaliai margintu popieriumi; nugarėlė rudos odos, kampeliai kolenkoro; nugarėlėje filetės įspaudai, įspausta: [LI]TAUISCH[E] // DICHTUNGE[N]; knygos bloko kraštai taškuoti mėlynai. – Marginalijos rusų, liet., vok., lenkų k. – Antsp. priešlap. ir antr. lap.: BIBLIOTEKA ALUMNÓW SEM. SEJNEŃSKIEGO (viduryje nr. – 1570); įrašas priešlap.: X. ABaranowski. – Egz.: LMAVB RSS – LK-19/255¹⁸²₍₂₎.

Istorija

37. Valančius, Motiejus (1801–1875). Žemajtiu wiskupiste / aprasze K. Motiejus Wołonczewskis. – Wilniuj [Vilnius] : Spaustuwieje Juozapa Zawadzki, 1848. – 2 d.

D. 2. – 274 [i. e. 276] p. : vinj. ; 17,5×11 cm. – LB-A I-1208. – Pag. klaidos: p. 56 pažymėtas 46, p. 82–83 pakartoti ir t. t., p. 192 pažymėtas 102. – Viršelis kartono, apklijuotas oranžiniu marmuriniu popieriumi; nugarėlė ir kampeliai tamsios odos; nugarėlėje ruletės įspaudai, įspausta: ZEMAJTIU // VISKUPIST[E]; žemiau – TOM // 2. – Marginalijos liet. k., yra pabraukimų. –

Antsp. priešlap., priešantr. lap. ir antr. lap.: BIBLIOTEKA ALUMNÓW SEM. SEJNEŃSKIEGO (viduryje nr. – 1514); įrašas priešantr. lap.: Z ksiąg // Antaniego Baranowskiego // Cena na rub. 1. – Egz.: LMAVB RSS – LK-19/228/2⁽⁶⁾.

Tautosaka

38. Davainis-Silvestraitis, Mečislovas (1849–1919). Жмудскія песни изъ Полангена = Palongos žemaitiškas daines / записанныя въ июне 1893 г. Мечиславомъ Довойна-Сильвестровичемъ ; переведенныя А. Погодинымъ. – [Санкт-Петербург : S. N. Chudekovo sp.], 1893. – P. 519–531, 571–572 ; 25,5×18 cm. – LB-A II-698. – Be antr. lapo. – Atsp. iš „Живая старина“, 1893, вып. 4. – Gretut. dainų tekstas rusų, liet. k. – Viršelis kartono, apklijuotas violetiniu popieriumi; nugarėlė rudos drobės. – Marginalijos rusų, liet. k. – Antsp. p. 519: BIBLIOTEKA ALUMNÓW SEM. SEJNEŃSKIEGO (viduryje nr. – 1639); įrašas p. 519: Его Преосвященству Епископу-Суффрагану // Антонию Барановскому. // отъ переводчика и автора. – Egz.: LMAVB RSS – LK-19/769.

39. Nesselmann, Georg Heinrich Ferdinand (1811–1881). Littauische Volkslieder / gesammelt, kritisch bearbeitet und metrisch übersetzt von G. H. F. Nesselmann ; mit einer musikeilage. – Berlin : Ferd. Dümmlers Verlagsbuchhandlung, 1853. – XIV, [2], 368 p., 10 natų p. ; 22,5×15 cm. – LB-A II-820. – Pag. klaidos: p. 362 pažymėtas 363, 363 – 362. – Gretut. dainų tekstas liet., vok. k. – Įrišas XX a.: viršelis kartono, apklijuotas pilku popieriumi; nugarėlė ir kampeliai raudono kolenkoro. – Yra pabraukymų ir marginalijų. – Antsp. priešlap. ir priešantr. lap.: BIBLIOTEKA ALUMNÓW SEM. SEJNEŃSKIEGO (viduryje nr. – 1571); antsp. antr. lap.: BIBLIOTEKA ALUMNÓW SEM. SEJNEŃSKIEGO (viduryje nr. – 31); įrašas priešlap.: X. ABaranowski; įrašas antr. lap.: N 31. – Egz.: LMAVB RSS – LK-19/251.

PERSONAL LIBRARY OF ANTANAS BARANAUSKAS

Inga Liepaitė, Antanas Verbickas

Summary

A personal library of a well-known Lithuanian poet, linguist, mathematician, translator and Bishop of Sejny Antanas Baranauskas (1835–1902) has never been an object of any research in either the humanities or social studies before. Therefore, this study had to register all the known items from the Baranauskas personal library scattered around in various memory institutions of Lithuania and, first and foremost, in private collections. It has been found that the majority of items which belonged to Baranauskas were preserved in the Antanas Baranauskas and Antanas Vienuolis-Žukauskas Memorial Museum in Anykščiai (in total 29 items). Six items were found in the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences Rare Book Department. Last but not

least, two volumes were found in Maironis Lithuanian Literature Museum and in the private collection of Stanislovas Abromavičius. Secondly, based on the findings of this research, the relation between the book and Baranauskas from his early years up to his appointment as Bishop of Sejny has been analysed. The study also describes Baranauskas' methods to collect a personal library, its sources, size of the library, its topics and content. It highlights the peculiarities of the book culture of his personal library and the destiny of this collection.

The study is focused on the less known biographic side of Baranauskas. For the famous poet, the book has been more or less the material to be used for self-development and perfection, to fight the often apparent grief and find creative inspiration; the book could be the remedy to serve the God, and finally, to carry out scientific research and educational activity. Most likely, the above mentioned points of view have to a great extent determined the topics for his personal library; a thoroughly collected and purchased library – like a piece of art in itself – during the period of the Russian Empire by using all the possible ways (buying the items, accepting them as a gift, making copies from the originals) and sources (from the new collections or reacquiring the old items) must have been a most handy tool to the poet, linguist, mathematician and lecturer in (at the time) the Kaunas Samogitian Priest Seminary. The collection of Baranauskas' library was a targeted and conscious endeavour. Its origins can be traced back to the poet's young days when he was a merely a youngster, embarking on a career of a scribe and stopped when he was an old age priest, titled as the Sejny Bishop.

Handwritten dedications to Baranauskas, found inside the books, reveal important facts and dates of his personal life. The priest himself was most abstemious and restrained when it came to writing inscriptions inside the books as a present or marking the ownership inside his own books. The look of a book was not very important for the poet but he respected and appreciated it. Unfortunately, the destiny of Baranauskas' personal library was unfavourable. After the poet's death it was scattered around; a significant amount has probably gone to rack and ruin. That said, it should be noted that the storage rooms of Lithuanian major libraries still offer hope. There are hundreds of thousands of 19th c. printouts stacked in them, which have only recently been revised. Doubtless, a further search of items of one of the most famous 19th c. Lithuania's poet Baranauskas personal library has to continue and that must be done only by collective efforts. Actualization of the poet and other Anykščiai county writers' personal books and their promotion may help to assure and preserve the status of the literary county of Anykščiai.

Įteikta 2015 m. birželio 22 d.

Priimta 2015 m. birželio 29 d.